

HÁSKÓLI ÍSLANDS

VINIR
VATNAJÖKULS
STYRKTU ÞETTA VERKEFNI
www.vinirvatnajökuls.is

RANNSÓKNAMIÐSTÖÐ
FERÐAMÁLA

Þolmörk ferðamanna

Samanburður á árunum 2000/2001 og 2013

Anna Dóra Sæþórsdóttir, Anna Vilborg Einarsdóttir,
Gyða Þórhallsdóttir, Margrét Sævarsdóttir,
Rögnvaldur Ólafsson og Þorkell Stefánsson

© Rannsóknamiðstöð ferðamála 2013

Útgefandi: Rannsóknamiðstöð ferðamála, Borgum v/ Norðurslóð, IS-600 Akureyri
Sími: (+354) 460-8930
Fax: (+354) 460-8919
Rafpóstur: edward@unak.is
Veffang: www.rmfi.is

Titill: Þolmörk ferðamanna: Samanburður á árunum 2000/2001 og 2013
Höfundar: Anna Dóra Sæþórsdóttir, Anna Vilborg Einarsdóttir, Gyða Þórhallsdóttir,
Margrét Sævarsdóttir, Rögnvaldur Ólafsson og Þorkell Stefánsson

Kápa: Ásprent-Stíll og Rannsóknamiðstöð ferðamála
Prentun: Stell (www.stell.is)

Númer: RMF-S-07-2013
ISBN: 978-9935-437-22-8
ISSN: 1670-8857

Forsíðumynd er frá Skaftafelli. Ljósmynd: Rögnvaldur Ólafsson ©

Öll réttindi áskilin. Skýrslu þessa má ekki afrita með neinum hætti, svo sem með ljósmyndun, prentun, hljóðritun eða á annan sambærilegan hátt, að hluta eða í heild, án skriflegs leyfis útgefanda.

Þolmörk ferðamanna
Samanburður á árunum 2000/2001 og 2013

Anna Dóra Sæþórsdóttir

Anna Vilborg Einarsdóttir

Gyða Þórhallsdóttir

Margrét Sævarsdóttir

Rögnvaldur Ólafsson

Þorkell Stefánsson

Formáli

Árið 2013 fékkst styrkur frá Rannsóknamiðstöð ferðamála og Vinum Vatnajökuls til að endurtaka rannsókn á þolmörkum ferðamanna frá árunum 2000/2001 og birtast hér niðurstöður þeirrar rannsóknar. Rannsökuð voru þolmörk ferðamanna á fimm svæðum á landinu, Skaftafelli, Jökulsárgljúfrum, Mývatnssveit, Langasjó og Lónsöræfum og bornar saman niðurstöður kannana frá árunum 2000 og 2001 við árið 2013. Með rannsókninni fást upplýsingar um viðhorf ferðamanna til þeirra breytinga sem urðu á svæðunum á tímabilinu, eins og t.d. hvort að fjöldi ferðamanna þyki frekar of mikill nú en fyrir rúmum áratug og hvort ferðamönnum þyki umhverfið hafa látið á sjá.

Rannsóknamiðstöð ferðamála og Vinum Vatnajökuls eru færðar þakkir fyrir fjárstuðninginn. Þjóðgarðs- og landvörðum Vatnajökulþjóðgarðs eru færðar þakkir fyrir aðstoð við spyrta sem söfnuðu gögnum innan þjóðgarðsins. Leiðsögumönnum og fararstjórum er þökkun aðstoð við dreifingu spurningalista meðal farþega. Öllum þeim ferðamönnum sem svöruðu spyrnum er þakkað fyrir að fórna dýrmætum frítíma sínum í þágu vísindanna.

Doktorsnemendunum Önnu Vilborgu Einarsdóttur og Gyðu Þórhallsdóttur, meistaranemunum Margréti Sævarsdóttur og Þorkeli Stefánssyni og BS-nemandanum Guðmundi Björnssyni eru þökkun aðstoð við rannsóknina. Anna Vilborg, Margrét og Guðmundur störfuðu á vettvangi og söfnuðu gögnum, Margrét vann að innslætti og greiningu viðtala, Þorkell í tölfræðilegri úrvinnslu og Gyða og Anna Vilborg í textaskrifum auk þess sem Gyða sá um uppsetningu og frágang skýrslunnar. Rögnvaldi Ólafssyni er þakkaður yfirlestur sem og góð og gagnleg ráð. Verkefnið var unnið undir stjórn Önnu Dóru Sæþórsdóttur dósents við Líf- og umhverfisvísindadeild Háskóla Íslands.

Anna Dóra Sæþórsdóttir

Efnisyfirlit

1	Inngangur	1
2	Þolmörk ferðamennsku	3
2.1	Þróunarferli ferðamannastaða og þolmörk þeirra	3
2.2	Rannsóknir á þolmörkum ferðamennsku á Íslandi	6
3	Aðferðir og gögn	9
3.1	Spurningakannanir	9
3.2	Viðtöl	11
4	Viðhorf ferðamanna	15
4.1	Ferðamenn og einkenni þeirra	15
4.2	Viðkomustaðir og afþreying ferðamanna	24
4.3	Viðhorf til uppbyggingar og umhverfis	29
4.4	Flokkun ferðamanna með hliðsjón af viðhorfskvarðanum	49
4.5	Viðhorf til mannvirkja og innviða	50
4.6	Viðhorf til umhverfis og víðerna	63
4.7	Viðhorf til fjölda ferðamanna og farartækja	69
4.8	Ánægja, vonbrigði og væntingar	76
5	Lokaorð	89
	Heimildir	91

Myndaskrá

1. mynd. Þróun ferðamannastaða.....	3
2. mynd. Afþreyingarrófið, viðhorfskvarðinn og þolmörk ferðamennsku.....	6
3. mynd. Þjóðerni svarenda.....	15
4. mynd. Svarendur greindir eftir þjóðerni og rannsóknarsvæðum.....	15
5. mynd. Kyn svarenda.....	16
6. mynd. Meðalaldur svarenda.....	16
7. mynd. Starf svarenda.....	16
8. mynd. Tekjur svarenda.....	17
9. mynd. Hlutfallsleg skipting dag- og næturgesta.....	17
10. mynd. Meðal dvalarlengd daggesta.....	17
11. mynd. Dvalarlengd daggesta.....	18
12. mynd. Meðalfjöldi gistingu.....	18
13. mynd. Dvalarlengd næturgesta.....	19
14. mynd. Hlutfall þeirra sem hefur komið áður á svæðið.....	19
15. mynd. Hlutfall þeirra sem ferðast með leiðsögumanni.....	19
16. mynd. Ferðafélagar svarenda, allir staðir.....	21
17. mynd. Ferðafélagar svarenda við Langasjó.....	21
18. mynd. Ferðafélagar svarenda í Lónsöræfum.....	21
19. mynd. Ferðafélagar svarenda í Skaftafelli.....	21
20. mynd. Ferðafélagar svarenda í Jökulsárgljúfrum.....	21
21. mynd. Ferðafélagar svarenda í Mývatnssveit.....	21
22. mynd. Ferðamáti allra svarenda.....	22
23. mynd. Ferðamáti svarenda við Langasjó.....	22
24. mynd. Ferðamáti svarenda í Lónsöræfum.....	22
25. mynd. Ferðamáti svarenda í Skaftafelli.....	22
26. mynd. Ferðamáti svarenda í Jökulsárgljúfrum.....	22
27. mynd. Ferðamáti svarenda í Mývatnssveit.....	22
28. mynd. Náttstaður svarenda við Langasjó.....	23
29. mynd. Náttstaður svarenda í Lónsöræfum.....	23
30. mynd. Náttstaður svarenda í Skaftafelli.....	23
31. mynd. Náttstaður svarenda í Jökulsárgljúfrum.....	24
32. mynd. Náttstaður svarenda í Mývatnssveit.....	24
33. mynd. Hvað komst þú til að sjá? (spurt við Langasjó).....	24
34. mynd. Hvað komst þú til að sjá? (spurt í Lónsöræfum).....	24
35. mynd. Hvað komst þú til að sjá? (spurt í Skaftafelli).....	24
36. mynd. Hvað komst þú til að sjá? (spurt í Jökulsárgljúfrum).....	25
37. mynd. Hvað komst þú til að sjá? (spurt í Mývatnssveit).....	25
38. mynd. Viðkomustaðir ferðamanna við Langasjó.....	25
39. mynd. Viðkomustaðir ferðamanna í Lónsöræfum.....	26
40. mynd. Viðkomustaðir ferðamanna í Skaftafelli.....	26
41. mynd. Viðkomustaðir ferðamanna í Jökulsárgljúfrum.....	26
42. mynd. Viðkomustaðir ferðamanna í Mývatnssveit.....	26
43. mynd. Mikilvægi merktra gönguleiða og áhugaverðra staða.....	27
44. mynd. Afþreying ferðamanna.....	27
45. mynd. Tíma varið í gönguferð.....	28
46. mynd. Afþreying ferðamanna við Langasjó.....	28
47. mynd. Afþreying ferðamanna í Lónsöræfum.....	28
48. mynd. Afþreying ferðamanna í Skaftafelli.....	28
49. mynd. Afþreying ferðamanna í Jökulsárgljúfrum.....	29

50. mynd. Afþreying ferðamanna í Mývatnssveit.....	29
51. mynd. Mikilvægi merktra gönguleiða.....	29
52. mynd. Viðhorf ferðamanna til mikilvægis merktra gönguleiða.....	30
53. mynd. Mikilvægi lagðra göngustíga.....	31
54. mynd. Viðhorf ferðamanna til mikilvægis lagðra göngustíga.....	31
55. mynd. Mikilvægi göngubrúa yfir vatnsföll.....	32
56. mynd. Viðhorf ferðamanna til mikilvægis göngubrúa.....	32
57. mynd. Mikilvægi þess að upplifa kyrrð.....	33
58. mynd. Viðhorf ferðamanna til mikilvægis kyrrðar.....	33
59. mynd. Mikilvægi þess að upplifa „óraskaða“ náttúru.....	34
60. mynd. Viðhorf viðmælenda til mikilvægis „óraskaðrar“ náttúru.....	35
61. mynd. Mikilvægi áningarstaða.....	36
62. mynd. Viðhorf til mikilvægis áningarstaða með bekkjum og bordum.....	36
63. mynd. Mikilvægi þess að sjá fáa aðra ferðamenn.....	37
64. mynd. Viðhorf svarenda til mikilvægis þess að sjá fáa aðra ferðamenn.....	37
65. mynd. Mikilvægi þess að sjá engin ummerki um utanvegaakstur.....	38
66. mynd. Viðhorf svarenda til mikilvægis þess að sjá ekki ummerki um utanvegaakstur.....	39
67. mynd. Mikilvægi þess að geta gengið án þess að sjá mannvirki.....	39
68. mynd. Viðhorf svarenda til mikilvægis þess að geta gengið án þess að sjá mannvirki.....	40
69. mynd. Mikilvægi þess að geta gengið án þess að sjá ummerki eftir aðra ferðamenn.....	41
70. mynd. Viðhorf svarenda til að geta gengið án þess að sjá ummerki eftir aðra ferðamenn.....	41
71. mynd. Mikilvægi þess að skoðunarverðir staðir séu merktir.....	42
72. mynd. Viðhorf svarenda til að skoðunarverðir staðir séu merktir.....	43
73. mynd. Mikilvægi þess að geta tjaldað á skipulögðu tjaldsvæði.....	44
74. mynd. Viðhorf svarenda til skipulagðra tjaldsvæða.....	44
75. mynd. Mikilvægi þess að mega tjalda hvar sem er innan svæðis.....	45
76. mynd. Viðhorf svarenda til þess að mega tjalda hvar sem er innan svæðis.....	46
77. mynd. Mikilvægi þess að geta tjaldað án þess að verða var við aðra ferðamenn.....	46
78. mynd. Viðhorf svarenda til þess að geta tjaldað án þess að verða var við aðra ferðamenn.....	47
79. mynd. Mikilvægi þess að verða ekki fyrir ónáði af flugumferð.....	47
80. mynd. Viðhorf svarenda til þess að verða ekki fyrir ónáði af flugumferð.....	48
81. mynd. Meðalskor á viðhorfskvarðanum.....	49
82. mynd. Skipting ferðamanna með hliðsjón af viðhorfskvarðanum.....	50
83. mynd. Viðhorf ferðamanna til óuppbyggðra malarvega.....	50
84. mynd. Greining á viðhorfum til óuppbyggðra malarvega.....	51
85. mynd. Viðhorf ferðamanna til uppbyggðra malarvega.....	52
86. mynd. Greining á viðhorfum til uppbyggðra malarvega.....	52
87. mynd. Viðhorf ferðamanna til slitlagðra vega.....	53
88. mynd. Greining á viðhorfum til slitlagðra vega.....	53
89. mynd. Viðhorf ferðamanna til akbrúa yfir vatnsföll.....	54
90. mynd. Greining á viðhorfum til akbrúa yfir vatnsföll.....	55
91. mynd. Viðhorf ferðamanna til virkjana og mannvirkja tengdum þeim.....	56
92. mynd. Greining á viðhorfum til virkjana og mannvirkja tengdum þeim.....	56
93. mynd. Viðhorf til hótels.....	58
94. mynd. Greining á viðhorfum til hótels.....	58
95. mynd. Viðhorf til fjallaskála.....	59
96. mynd. Greining á viðhorfum til fjallaskála.....	59
97. mynd. Viðhorf til tjaldstæðis.....	60
98. mynd. Greining á viðhorfum til tjaldstæðis.....	60
99. mynd. Viðhorf ferðamanna til verslunar/veitingastaðar.....	61
100. mynd. Greining á viðhorfum til verslunar/veitingahúss.....	61

101. mynd. Viðhorf ferðamanna til bensínstöðvar.	62
102. mynd. Greining á viðhorfum til bensínstöðvar.	63
103. mynd. Gróðurskemmdir.	64
104. mynd. Umgengni, svo sem rusl.	64
105. mynd. Rof í göngustígum.	64
106. mynd. Ummerki um utanvegaakstur.	64
107. mynd. Skemmdir á jarðmyndunum.	64
108. mynd. Traðk vegna hestaferða.	64
109. mynd. „Ósnortin“ víðerni sem hluti af aðdráttarafli svæðisins.	65
110. mynd Hvað má vera til staðar án þess að hugtakið „ósnortið“ víðerni glati merkingu sinni? 67	
111. mynd. Hvað má vera til staðar án þess að hugtakið „ósnortið“ víðerni glati merkingu sinni við Langasjó?	67
112. mynd. Hvað má vera til staðar án þess að hugtakið „ósnortið“ víðerni glati merkingu sinni í Lónsöræfum?	68
113. mynd. Hvað má vera til staðar án þess að hugtakið „ósnortið“ víðerni glati merkingu sinni í Skaftafelli?	68
114. mynd. Hvað má vera til staðar án þess að hugtakið „ósnortið“ víðerni glati merkingu sinni í Jökulsárgljúfrum?	69
115. mynd. Hvað má vera til staðar án þess að hugtakið „ósnortið“ víðerni glati merkingu sinni í Mývatnssveit?	69
116. mynd. Viðhorf svarenda til fjölda ferðamanna.	70
117. mynd. Greining á viðhorfum svarenda til fjölda ferðamanna.	70
118. mynd. Viðhorf svarenda til fjölda erlendra ferðamanna.	72
119. mynd. Greining á viðhorfum svarenda til fjölda erlendra ferðamanna.	72
120. mynd. Viðhorf svarenda til fjölda íslenskra ferðamanna.	73
121. mynd. Greining á viðhorfum svarenda til fjölda íslenskra ferðamanna.	73
122. mynd. Viðhorf svarenda til fjölda göngumanna.	73
123. mynd. Greining á viðhorfum svarenda til fjölda göngumanna.	73
124. mynd. Viðhorf svarenda til fjölda hestamanna.	74
125. mynd. Greining á viðhorfum svarenda til fjölda hestamanna.	74
126. mynd. Viðhorf svarenda til fjölda hópþreifreiða.	74
127. mynd. Greining á viðhorfum svarenda til fjölda hópferðabifreiða.	74
128. mynd. Viðhorf svarenda til fjölda fólksbifreiða.	75
129. mynd. Greining á viðhorfum svarenda til fjölda fólksbifreiða.	75
130. mynd. Viðhorf svarenda til vél- og fjórhjóla.	75
131. mynd. Greining á viðhorfum svarenda til fjölda vél- og fjórhjóla.	75
132. mynd. Ánægja ferðamanna með heimsóknina.	76
133. mynd. Greining á ánægju ferðamanna með heimsóknina.	76
134. mynd. Vonbrigði með heimsóknina í Skaftafell.	78
135. mynd. Vonbrigði með heimsóknina í Jökulsárgljúfur.	78
136. mynd. Vonbrigði með heimsóknina í Mývatnssveit.	78
137. mynd. Væntingar ferðamanna til náttúru uppfylltar.	78
138. mynd. Greining á væntingum ferðamanna til náttúru.	79
139. mynd Væntingar ferðamanna til þjónustu uppfylltar.	81
140. mynd. Greining á væntingum ferðamanna til þjónustu.	82
141. mynd. Væntingar ferðamanna til aðstöðu uppfylltar.	83
142. mynd. Greining á væntingum ferðamanna til aðstöðu.	83
143. mynd. Greining á væntingum ferðamanna til kyrrðar.	85
144. mynd. Aðgengi að starfsmönnum þjóðgarðsins.	86

Töfluskra

1. tafla. Gagnasafnið sem stuðst er við í umfjöllun.....	10
2. tafla. Viðmælendur við Langasjó 2013.....	12
3. tafla. Viðmælendur í Lónsöræfum 2013.	12
4. tafla. Viðmælendur í Skaftafelli 2013.....	13
5. tafla. Viðmælendur í Jökulsárgljúfrum 2013.....	13
6. tafla. Viðmælendur í Mývatnssveit.....	14

1 Inngangur

Í þessari skýrslu eru kynntar niðurstöður rannsókna á þolmörkum ferðamanna á fimm svæðum á landinu, Skaftafelli, Jökulsárgljúfrum, Mývatnssveit, Langasjó og Lónsöræfum þar sem bornar eru saman niðurstöður kannana frá árunum 2000 og 2001 við árið 2013. Samanburðarrannsókn sem þessi er mikilvæg til að greina þróun á ferðamannastöðum og viðhorfi ferðamanna þannig að hægt sé að bregðast markvissar og skjótar við sé þess þörf. Þekking á þróun ferðamannasvæða er einnig mikilvæg þegar móta á stefnu fyrir ákveðin svæði (Buckley, 2011; Butler, 1999; Kostopoulou og Kyritsis, 2006).

Á þeim rúma áratug sem liðið hefur á milli rannsókna hefur fjöldi erlendra ferðamanna meira en tvöfaldast þar sem um aldamótin komu rúmlega 300 þúsund erlendir ferðamenn til landsins en um 780 þúsund árið 2013 (Ferðamálastofa, 2014). Aðal aðráttarafl Íslands er sérstæð og fjölbreytileg náttúra en árið 2012 komu um 80% ferðamanna vegna náttúrunnar. Til viðbótar við einstæða náttúru felst aðráttarafl náttúruskoðunarstaða einnig í fámenni og fjarveru hins manngerða (Anna Dóra Sæþórsdóttir, 2010). Íslendingar ferðast einnig í auknum mæli um eigið land eða um 90% árið 2012 (Ferðamálastofa, 2013a).

Áhrif og álag af ferðamönnum á náttúruna hefur stórukist á tímabilinu sem eykur hættu á að náttúruskoðunarstaðir missi aðráttarafl sitt. Rannsóknir á þolmörkum ferðamanna sýna að þegar náttúruskoðunarstaðir og víðerni verða vinsælir ferðamannastaðir getur mannfjöldi og röskun á umhverfi dregið úr þeim eiginleikum sem upphaflega löðuðu ferðamenn að (Anna Dóra Sæþórsdóttir, 2010, 2013; Butler, 1980). Þekking á þolmörkum ferðamennsku gegnir því lykilhlutverki við uppbyggingu og þróun staðanna með sjálfbæra ferðamennsku að leiðarljósi.

Náttúrusvæði og ekki síst víðerni eru mikilvæg auðlind fyrir ferðamenn og ferðaþjónustu. Til þess að svo megi vera áfram þarf að tryggja gæði auðlindarinnar, þar með talið að upplifun gesta af náttúrunni sé ánægjuleg og standist væntingar. Á undanförunum árum hafa stjórnvöld bent á að vegna vaxandi ferðamennsku á hálendinu sé þörf á áætlun um vernd auðlindarinnar (Alþingistíðindi, 2010). Að auki hefur verið lagt til að efla þolmarkarannsóknir (Samgönguráðuneytið, 2006; Umhverfisráðuneytið, 2011). Í Ferðamálaáætlun fyrir tímabilið 2011–2020 er lögð áhersla á að efla greiningar- og rannsóknarstarf. Mikilvægt er að vita hverjir heimsækja áfangastaðinn, hvaða aðráttarafl hann hefur, hvaða upplifun ferðamenn sækjast í og hvaða væntingar þeir hafa um staðinn (Alþingistíðindi, 2011). Því er mikilvægt að mati hagsmunaaðila í ferðaþjónustu að rannsaka reglubundið þolmörk á fjölsóttum og viðkvæmum ferðamannasvæðum (Ferðamálastofa, 2013b).

Þau rannsóknarsvæði sem eru hér til athugunar eru fjölbreytileg. Skaftafell, Jökulsárgljúfur og Langisjór tilheyra Vatnajökulsþjóðgarði, Lónsöræfi eru í umsjón þjóðgarðsins og Mývatnssveit er friðlýst með sérstökum lögum (Vatnajökulsþjóðgarður, 2013). Öll svæðin gegna mikilvægu hlutverki í náttúruferðamennsku hér á landi. Láglandisstaðirnir þrír Skaftafell, Jökulsárgljúfur og Mývatnssveit voru á meðal 10 fjölsóttustu ferðamannastaða Íslands árið 2012 (Ferðamálastofa, 2013a) en mun færri heimsækja hálendissvæðin tvö, Lónsöræfi og Langisjó.

Markmið þessarar rannsóknar er að greina hvort breytingar hafi orðið á einkennum og viðhorfi ferðamanna á rannsóknarsvæðunum fimm á þeim rúmlega áratug sem liðinn er frá fyrri rannsókn. Leitað er svara við eftirfarandi spurningum:

- Hefur samsetning ferðamanna breyst?
- Hefur ferðahegðun og ferðamynstur ferðamanna breyst?
- Hefur viðhorf ferðamanna til uppbyggingar og mannvirkja breyst?
- Hefur skynjun ferðamanna á skemmdum á náttúru vegna ferðamennsku breyst?
- Hefur ánægja ferðamanna á áfangastöðunum breyst?
- Upplifa ferðamenn í auknum mæli að það séu of margir ferðamenn á stöðunum?
- Hefur viðhorf ferðamanna til „ósnotinna víðerna“ breyst?
- Eru vísbendingar um að þolmörkum ferðamanna á rannsóknarstöðunum hafi verið náð?

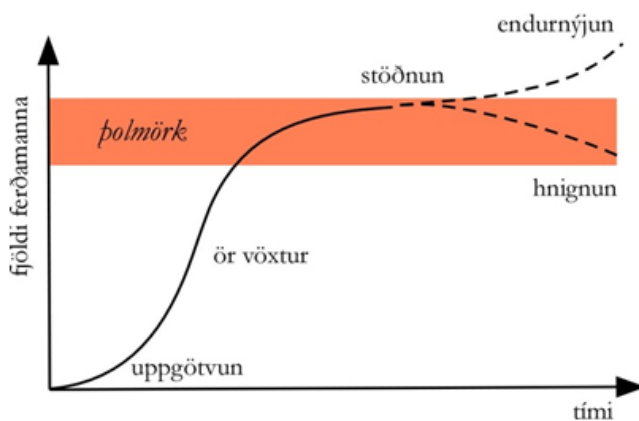
Skýrslan er byggð upp á eftirfarandi hátt: Að loknum þessum inngangi er fræðilegur rammi rannsóknarinnar kynntur. Í þriðja kafla er fjallað um aðferðafræði rannsóknarinnar og fjórði kaflinn hefur að geyma niðurstöður rannsóknarinnar. Loks er efni rannsóknarinnar dregið saman og ályktað um þær vísbendingar sem það gefur.

2 Þolmörk ferðamennsku

2.1 Þróunarferli ferðamannastaða og þolmörk þeirra

Áfangastaðir breytast þegar ferðamönnum fjölgar. Brugðist er við aukinni eftirspurn með ýmiss konar uppbyggingu sem getur haft áhrif á upplifun ferðamanna sem sækja staðina. Þróunarferli ferðamannastaða hefur verið heimfært af landfræðingnum Butler (1980) yfir á hugmyndafræði um lífshlaup vöru (e. *The Product Life-Cycle*). Samkvæmt því ganga ferðamannastaðir í gegnum nokkur stig á lífsferli sínum sem endurspeglar breytingar sem verða á ferðamannastaðnum vegna fjölgunar ferðamanna (1. mynd).

Ferlið hefst þegar ævintýragjarnir ferðamenn sem sækja í sérstaða og „óspillta“ náttúru eða „frumstaða“ menningu uppgötva staðinn. Innviðir og þjónusta er einföld og takmörkuð, enda fáir ferðamenn á ferð. Einfaldleikinn er mikilvægur hluti af aðdráttarafla staðarins fyrir þennan markhóp. Þegar vinsældir staðarins aukast þarf að auka uppbyggingu ferðaþjónustu eins og gistihús, veitingastaði og afþreyingu auk þess sem að samgöngur eru bætтар. Við það eykst álag á umhverfi og samfélag og ásýnd staðarins breytist. Á sama tíma breytist samsetning þeirra ferðamanna sem sækja staðinn. Þeir ferðamenn sem komu fyrst og sóttu í hið „óspillta“ leita á önnur mið og fjöldaferðamennska tekur við á „gamla“ staðnum. Þegar staðnum fer að hnigna hefur þolmörkum hans verið náð, en þá fer ferðamönnum að fækka (Butler, 1980). Þar sem leitast er við að gera ferðamennsku sjálfbæra er lykilatriði að ekki sé farið yfir þolmörkin og ferðamennska er ekki sjálfbær ef þolmörkin eru ekki virt (Butler, 2004; Saarinen, 2006).

1. mynd. Þróun ferðamannastaða.

Heimild: (Butler, 1980), með útfærslu höfundar.

Þolmörk ferðamennsku (e. *tourism carrying capacity*) er hugtak sem hefur verið skilgreint sem „sá fjöldi gesta sem getur komið á svæði áður en neikvæðra áhrifa fer að gæta á náttúrulegt umhverfi eða upplifun manna“ (Martin og Uysal, 1990). Notagildi þolmarkahugtaksins sem stjórn-tækis við uppbyggingu ferðamannastaða hefur verið gagnrýnt einkum vegna þess hversu huglæg þolmörkin eru (McCool og

Lime, 2001). Hvað þykja óásættanlegar breytingar er matsatriði og auk þess er oftast óljóst hver á að fella þann dóm. Eru það ferðamenn, heimamenn, stjórnendur svæðisins, vísindamenn, stjórnáamenn eða hagsmunaaðilar? Viðhorf þessara hópa geta verið mjög ólík og erfitt eða

jafnvel ómögulegt að setta sjónarmið þeirra. Ef áætlunin er að ákvarða þolmörk út frá viðhorfi ferðamanna þá er ekki nóg að meta hvort þeir telji fjöldann sem þangað kemur óásættanlegan eða skoða hversu ánægðir þeir eru. Butler (1997) bendir á að slík nálgun myndi leiða til frekari þróunar staðarins með meðfylgjandi uppbyggingu á aðstöðu og aukins fjölda ferðamanna. Ef þolmörk eru miðuð út frá viðhorfum þeirra ferðamanna sem eru á staðnum á hverjum tíma yrði farið fram úr þolmörkum margra áfangastaða og þeir þar með ekki sjálfbærir (Butler, 1997). Það sem veldur enn frekari erfiðleikum við að ákvarða þolmörk ferðamennsku er sú staðreynd að með fjárfestingum og frekari uppbyggingu á innviðum og réttu efnisvali má oft draga úr þeim áhrifum sem ferðamennska hefur á umhverfið. Við það breytist hins vegar ásynd landsins og náttúrulegt yfirbragð getur minnkað og við það er hætta á að staðurinn höfði ekki lengur til upprunalega markhópsins. Í stað hans birtist annar notendahópur með aðrar þarfir og önnur viðhorf sem hefur það í för með sér að staðurinn færist ofar í lífsferlinu. Því þarf að liggja fyrir stefna um það fyrir hvers konar ferðamenn og ferðamennsku viðkomandi svæði er ætlað og hvers konar upplifun því er ætlað að veita. Með öðrum orðum er nauðsynlegt að skýr markmið séu sett fyrir svæðið, hvað eigi að varðveita, hvers konar upplifun það eigi að bjóða upp á og til hvaða markhópa það eigi að höfða svo hægt sé að ákvarða þolmörk þess (Cole, 2004; McCool, Clark og Stankey, 2007). Ákvarðanir þurfa hins vegar að byggja á staðreyndum en þar kemur að framlagi rannsakenda sem hafa það hlutverk að afla upplýsinga og staðreynda sem ákvarðanirnar þurfa að byggja á (Cole, 2004). Sé þetta haft að leiðarljósi getur hugmyndafræði þolmarka ferðamennsku stuðlað að sjálfbærri þróun greinarinnar. Stundum er þó eina leiðin til að hindra hnignun áfangastaða að takmarka fjölda gesta (Butler, 1997, 2004; Martin og Uysal, 1990).

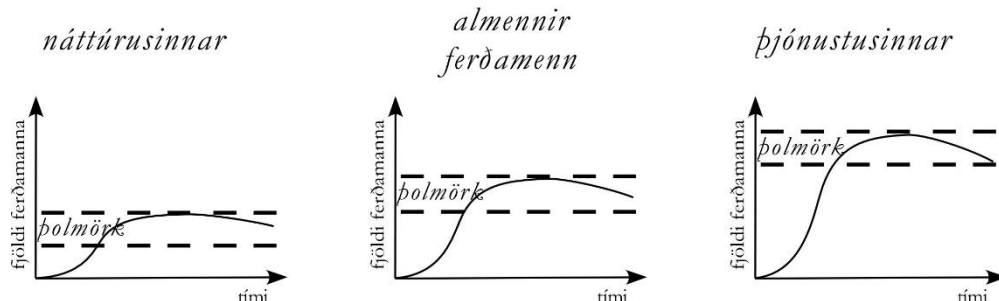
Aðdráttarafl náttúruskoðunarstaða er margs konar og ferðamenn hafa ólíkar óskir og kröfur til þeirra svæða sem þeir ferðast um. Sumum ferðamönnum finnast breytingar á náttúruskoðunarstöðum ekki tiltökumál, hvort sem um er að ræða virkjanir og meðfylgjandi mannvirki, gististaði, vegi eða upplýsingaskilti. Slíkt getur hins vegar spillt upplifun annarra á staðnum, jafnvel það mikið að þeir hætti að koma þangað. Ferðamenn hafa því ólíkar skoðanir á hvaða aðstaða og uppbygging er æskileg, bæði almennt og á einstökum svæðum og ljóst er að ekki er mögulegt að gera öllum til hæfis alls staðar (Buhalis, 2000). Vegna þessa er ekki sjálfgert að það auki aðdráttarafl svæðis að bæta aðgengi og byggja upp innviði. Því hefur í þjóðgörðum og víðernum Norður-Ameríku og Skandinavíu gjarnan verið stuðst við svokallaðan viðhorfskvarða (e. *the purist scale*) í skipulagi og stefnumótun (Fredman og Emmelin, 2001; Hendee, Catton, Marlow og Brockman, 1968; Stankey, 1973; Vistad, 1995; Wallsten, 1988). Höfundur hefur einnig notað þessa aðferð hér á landi og er greint frá niðurstöðum þess í kafla 4.4. Viðhorfskvarðinn skipar ferðamönnum í hópana mikla náttúrusinna (e. *strong purists*), náttúrusinna (e. *moderate*

purists), almenna ferðamenn (e. *neutralists*) og þjónustusinna (e. *non purists*) með hliðsjón af því hversu viðkvæmir þeir eru fyrir umhverfisröskun og hvaða óskir þeir hafa um uppbyggingu og þjónustu. Öll náttúruferðamennska krefst einhverra innviða, mismikilla og misjafna að gæðum eftir því hvort markhópurinn er náttúrusinnar eða þjónustusinnar. Þjónustusinnar vilja gjarnan þægindi eins og t.d. hótél og veitingastaði, en náttúrusinnar vilja helst frumstæð skilyrði eins og t.d. að tjalda á víðernum. Þar sem ætlunin er að nýta náttúrusvæði fyrir ferðamennsku þarf venjulega að byggja upp mismikla aðstöðu þannig að hægt sé að höfða til mismunandi hópa ferðamanna.

Í Bandaríkjunum og víðar í heiminum þar sem hugmyndin um þolmörk ferðamennsku hefur verið notuð við stefnumótunar- og skipulagsvinnu í þjóðgörðum og víðernum hefur hugmyndin um afþreyingarrófið (e. *recreation opportunity spectrum*) gjarnan verið notuð samhliða. Þá er umhverfið skoðað í heild sinni og dregnir fram mismunandi afþreyingarmöguleikar sem hægt er að stunda og mynda eins konar róf afþreyingarmöguleika. Gert er ráð fyrir mismikilli uppbyggingu eftir því hvers konar ferðamennska hentar náttúrulegu umhverfi hvers staðar og eftir þeirri upplifun sem talið er æskilegt að bjóða ferðamönnum (Anna Dóra Sæþórsdóttir, 2010; Wallsten, 1988). Gengið er út frá þeirri forsendu að ferðamenn séu mismunandi og sækist eftir fjölbreytilegri upplifun. Þær upplifanir fást uppfylltar í mismunandi umhverfi en ekkert svæði getur, eða á að bjóða upp á allt fyrir alla. Við skipulag landnýtingar til útivistar eru þessi sjónarmið höfð að leiðarljósi og í samræmi við það er leitast við að viðhalda fjölbreytileika þeirra svæða sem ferðamenn hafa úr að velja. Á hverju svæði á alls ekki að gera tilraun til að gera öllum ferðamönnum til hæfis heldur huga að sérstöðu svæðisins og miða við að uppfylla óskir þeirra ferðamanna sem aðhyllist ákveðna ferðamennsku og upplifun í sátt við umhverfi viðkomandi svæðis (Wallsten, 1988). Búnir hafa verið til nokkrir flokkar útivistarsvæða eftir því hversu náttúrulegt eða manngert umhverfið er. Mest manngerðu svæðin eru garðar og útivistarsvæði í borgum, en þau sem mannshöndin hefur að mestu látið óáreitt eru víðerni (2. mynd). Mikilvægt er að stærra svæði, eins og t.d. heilt land, hafi sem fjölbreyttasta flokka upp á að bjóða til að höfða til sem flestra. Einnig er mikilvægt að geta boðið upp á flokk sem fá önnur lönd hafa upp á að bjóða og höfða þannig til ákveðins markhóps.

Rannsóknir á þolmörkum ferðamennsku eru grundvöllur fyrir frekari ákvarðanatöku um hvers konar ferðamennska skuli vera á svæðinu. Greining á ferðamönnum með hliðsjón af viðhorfskvarðanum varpar ljósi á viðhorf þeirra gesta sem ferðast um svæðið. Loks er afþreyingarrófið notað til að átta sig á möguleikum og svæðisskiptingu fyrir fjölbreytilega ferðamennsku sem hægt er að stunda á enn stærra svæði. Í ljósi þess er hægt finna út til hvaða markhóps verið er að höfða á hverjum stað og haga uppbyggingu hans þannig að upplifun

Víðerni	Að mestu ósnortin svæði, vélvædd umferð ekki leyfð	Að mestu ósnortin svæði, vélvædd umferð leyfð	Aðgengileg náttúru-svæði	Svæði sem einkennast af landbúnaðar-landslagi	Útivistar-svæði í borgum og bæjum
---------	--	---	--------------------------	---	-----------------------------------

2. mynd. Afþreyingarrófið, viðhorfskvarðinn og þolmörk ferðamennsku.

markhópsins verði sem jákvæðust. Brýnt er að hafa í huga að þolmörk ferðamanna gagnvart breytingum á umhverfinu ráða því hvert þeir leita og er mikilvægt að ákveðin þolmörk séu skilgreind fyrir hvert svæði fyrir sig og þar með ákvörðuð staðsetning svæðisins innan afþreyingarrófins. Með því móti næst hámarksnýting á landinu fyrir fjölbreytilega ferðamennsku, styrkari stöðum er rennt undir ferðaþjónustu og betur er stuðlað að sjálfbærri þróun greinarinnar. Þannig verður hægt að taka við sem flestum ferðamönnum, með mismunandi óskir, án þess að ganga meira en nauðsyn krefur á þær auðlindir sem ferðamennska byggir á. Hugmyndafræðin getur þannig leiðbeint um hvers konar ferðamennska hentar hverjum stað þannig að náttúran þurfi ekki að gjalda fyrir og tryggja að sú ferðamennska sem stunduð er á hér á landi geti dafnað um ókomna tíð.

2.2 Rannsóknir á þolmörkum ferðamennsku á Íslandi

Árið 1999 fór af stað fyrsta rannsóknin á þolmörkum ferðamennsku hér á landi. Rannsóknin var gerð á Snæfellsnesi og bar heitið „Þolmörk ferðamannastaða á Íslandi“ og var styrkt af Rannsóknarsjóði Íslands (Rannís, verkefni nr. 996130099), Ferðamálaráði Íslands, Háskóla Íslands og Háskólanum á Akureyri (Anna Dóra Sæþórsdóttir, Arnar Már Ólafsson, Guðrún Gísladóttir og Björn M. Sigurjónsson, 1999). Í framhaldi var gerð rannsókn á fimm ferðamannastöðum; í Skaftafelli, Jökulsárgljúfrum, Mývatnssveit, Lónsöræfum og Landmannalaugum. Allir helstu þættir þolmarka voru rannsakaðir, þ.e. þolmörk náttúru, þolmörk, innviða, þolmörk heimamanna og þolmörk ferðamanna og voru niðurstöður þeirra rannsókna birtar í skýrslum um Lónsöræfi (Anna Dóra Sæþórsdóttir, Guðrún Gísladóttir, Bergþóra Aradóttir, Arnar Már Ólafsson og Gunnþóra Ólafsdóttir, 2003), Landmannalaugar

(Anna Dóra Sæþórsdóttir og Þorkell Stefánsson, 2012; Bergþóra Aradóttir, Anna Dóra Sæþórsdóttir, Guðrún Gísladóttir og Arnar Már Ólafsson, 2003) og Skaftafell (Anna Dóra Sæþórsdóttir, Guðrún Gísladóttir, Arnar Már Ólafsson, Björn M. Sigurjónsson og Bergþóra Aradóttir, 2001). Niðurstöður um þolmörk ferðamanna voru síðan birt fyrir Jökulsárgljúfur (Anna Dóra Sæþórsdóttir og Svanhildur Þorsteinsdóttir, 2002) og samanburður á viðhorfi ferðamanna í Lónsöræfum og Landmannalaugum (Anna Dóra Sæþórsdóttir og Gunnþóra Ólafsdóttir, 2003). Árið 2007 var unnin heildstæð þolmarkarannsókn á Laka svæðinu (Anna Dóra Sæþórsdóttir, Rannveig Ólafsdóttir og Rögnvaldur Ólafsson, 2007). Síðan þá hafa aðrar þolmarkarannsóknir hér á landi einkum beint sjónarhorninu að ferðamönnum á hálendinu, þ.e. á Hveravöllum og Kerlingarfjöllum (Anna Dóra Sæþórsdóttir, 2009; Anna Dóra Sæþórsdóttir og Þorkell Stefánsson, 2009). Einnig Álfvatn, Hrafninnusker, Eldgjá, Öldufell og Landmannahelli (Anna Dóra Sæþórsdóttir og Þorkell Stefánsson, 2012), ásamt Öskju og Kverkfjöllum (Anna Dóra Sæþórsdóttir og Gyða Þórhallsdóttir, 2013). Árið 2009 var unnin samanburðarrannsókn á viðhorfi ferðamanna í Landmannalaugum (Anna Dóra Sæþórsdóttir, 2013; Anna Mjöll Guðmundsdóttir, 2011).

3 Aðferðir og gögn

Í rannsókninni voru notaðar blandaðar rannsóknaraðferðir (e. *mixed methods*) þar sem gögnum var aflað með spurningakönnun og viðtölum við ferðamenn á rannsóknarstað. Gagnasöfnun fór fram á háannatíma ferðaþjónustu árin 2000 og 2001 og árið 2013. Úrtöku á árunum 2000 og 2001 er ítarlega lýst í fyrrnefndu útgefnu efni rannsóknarinnar og mun því umfjöllunin sem hér fer á eftir einkorðast við gagnaöflunina sumarið 2013.

3.1 Spurningakannanir

Spurningakannanir hafa lengi verið notaðar til að rannsaka ferðamennsku (Kitchin og Tate, 2000; Veal, 2011). Með þeim má safna fjölbreyttum gögnum á skömmum tíma sem gefa heildarmynd af viðfangsefninu (Bryman, 2011). Spurningakannanir henta vel þar sem safna á upplýsingum um ferðahegðun s.s. tíðni ferða, dvalarlengd, afþreyingu, ánægjustig og upplýsingar um viðhorf fólks (Kitchin og Tate, 2000).

Þýði þessarar rannsóknar eru allir þeir ferðamenn sem koma á rannsóknarstaðina fimm um hásumar fyrrgreind rannsóknarár. Sökum mikils kostnaðar og vinnu er þýðisrannsókn ill framkvæmanleg og var því farin sú leið að velja úrtak. Spyrill/spyrlar dvöldu í viku á hverju rannsóknarsvæðanna og var leitast við að leggja spurningakannanirnar fyrir eins marga og hægt var þá vikuna.

Að degi til dreifðu tveir spyrlar spurningalistum fyrir utan Skaftafellsstofu í Skaftafelli dagana 20. – 27. júní en á kvöldin var listum dreift meðal gesta á tjaldstæðinu. Í Mývatnssveit voru þrír spyrlar 28. júní – 5. júlí og voru staðsettir við hliðið inn í Dimmuborgir að degi til. Eftir kl. 18:00 minnkaði umferðin og var spurningalistunum þá dreift á tjaldstæðunum Bjargi, Hlíð og Vogahrauni og í Jarðböðunum. Dagana 5. – 12. júlí voru tveir spyrlar í Jökulsárgljúfrum, annar í og við Gljúfrastofu en hinn var á bílastæðinu við Botnstjörn að degi til. Á kvöldin var listum dreift á tjaldstæðinu í Ásbyrgi. Einn spyrill var að störfum í Lónsöræfum dagana 14. – 20. júlí og var spurningakönnunum dreift í og við Múlaskála. Við Langasjó var einn spyrill dagana 16. – 23. júlí. Að degi til var spurningalistum dreift við gönguleiðina á Sveinstind og ekið að vatninu Langasjó þegar vart varð umferðar þar. Á kvöldin var listum dreift í og við Sveinstindarskála.

Alls var 4.216 spurningalistum svarað sumarið 2013 og 2.633 árin 2000 og 2001, samtals 6.849 listar (1. tafla). Spurningakönnunin var á fjórum tungumálum, íslensku, ensku, frönsku og þýsku.

1. tafla. Gagnasafnið sem stuðst er við í umfjöllun.

Rannsóknarsvæði	Spurningalistar 2000 og 2001	Spurningalistar 2013	Viðmælendur 2013
Langisjór	19	138	19
Lónsöræfi	95	56	21
Jökulsárgljúfur	1.111	965	22
Mývatnssveit	746	1.637	20
Skaftafell	662	1.420	20
Alls	2.633	4.216	102

Þegar úrtak er tekið úr þýði er mikilvægt að taka það þannig að það gefi sem réttasta mynd af þýðinu því rangt tekið úrtak þjagar niðurstöðurnar (Veal, 2011). Það getur hins vegar reynst erfitt að ná óþjögðu úrtaki á ferðamannastöðum sem þessum. Erfitt var fyrir tvo spyrsla að ná til alls þess mikla fjölda daggesta sem komu á fjölmennustu staðina (þ.e. Skaftafell, Jökulsárgljúfur og Mývatnssveit). Mikið af þessum daggestum er auk þess í skipulögðum hópferðum. Sumir þeirra hafa mjög stutta viðdvöl og þar af leiðandi var auðveldara að ná tali af þeim sem ferðuðust á eigin vegum. Reynt var að bregðast við þessu með því að leita til leiðsögumanna, fararstjóra eða hópstjóra og þeir fengnir til aðstoðar við dreifingu spurningakannana til farþega. Þeim sem ekki höfðu tíma til að svara á staðnum, var afhent frímerkt umslag með spurningakönnun fyrir hvern farþega sem leiðsögumaðurinn póstagði svo eftir svörun á leið þeirra um landið. Flestir tóku beiðninni vel en sumir sáu sér það ekki fært, annaðhvort vegna tímaskorts eða vegna tungumálaörðugleika farþega. Tungumálaörðugleikar voru einkum meðal ferðamanna frá Mið-Evrópu, t.d. Spáni og Ítalíu, Rússlandi og Asíu.

Vegna þessa er líklegt að úrtakið sé að einhverju leyti þjagað þ.e. að hlutfall daggesta í úrtakinu sé lægra en hið raunverulega þýði og minna er um svörun frá þeim þjóðum sem kunna ekki þau tungumál sem kannanirnar voru á. Einnig hallar á þá sem halda sig utan alfaraleiða og forðast mannfjölda í ljósi þess að spyrslar voru staðsettir þar sem flestir fara um. Líkur eru á að viðhorf þessara hópa endurspeglar ekki fullkomlega í niðurstöðunum og ber að hafa það í huga við lestur niðurstaðnanna.

Spurningarnar sem notaðar voru árið 2013 voru að mestu sambærilegar könnuninni frá árunum 2000 og 2001 og sneru einkum að:

1. Einkennum ferðamanna s.s. kyni, aldri, búsetu, hópi/hópstærð, menntun, tekjum og starfi.
2. Spurningum um ferðahegðun og athafnir s.s. ferðamáta, ferðatíma, dvalarlengd, gistingu, tíma á staðnum, afhafnir og afþreyingarmynstur á svæðinu, tíma varið í gönguferð og síðustu heimsóknir á staðinn.

3. Spurningum um viðhorf og/eða hvata s.s. aðdráttarafl svæðis, viðhorf til náttúru og víðerna, til aðstöðu, þjónustu, innviða og/eða mannvirkja á viðkomandi svæði, viðhorf til fjölda ferðamanna og um ánægju gesta með heimsóknina.
4. Spurningum sem gegna hlutverki mælitækis að greiningu ferðamanna út frá viðhorfskvarðanum í náttúrusinna, almenna ferðamenn og þjónustusinna.

Spurningarnar voru 27 og sumar í nokkrum liðum. Í könnunum fyrir Langasjó og Lónsöræfi voru fimm viðbótarspurningar er snúa að upplifun gesta af víðernum. Spurningarnar voru flestar lokaðar en þó voru nokkrar opnar. Lokuðu spurningarnar höfðu flestar nokkra valmöguleika. Oftast voru spurningarnar á fimm bila Likert kvarða (Bryman, 2011). Með spurningakönnuninni fengu ferðamenn lánað plastað kort sem tilgreindi og afmarkaði rannsóknarsvæðið.

Svörin voru slegin inn í tölfræðiforritið SPSS og niðurstöður keyrðar út með forritinu. Gerð voru viðeigandi tölfræðiþróf (t- og kíkvaðrat-þróf) þar sem kannað var hvort tölfræðilega marktækur munur væri á milli svara frá árunum 2000 og 2001 og ársins 2013. Þar sem um marktækan mun var að ræða er merkið * (stjarna) sýnt við myndir í skýrslunni.

3.2 Viðtöl

Hálfstýrð viðtöl (e. *semi-structured interviews*) voru tekin við gesti til að öðlast dýpri skilning og þekkingu á viðhorfum ferðamanna, upplifun og ánægju þeirra á rannsóknarstöðunum. Spylar studdust við viðtalsramma með fyrirfram ákveðnum opnum spurningum sem taka mið af sömu þemum og eru í spurningakönnuninni. Reynt var að fá viðmælendur til að tjá sig opið um efnið. Viðtölin gátu farið vítt og breitt þar sem viðmælenda var gefið svigrúm til að koma sjónarmiðum sínum á framfæri. Á þann hátt getur viðmælendi lýst viðhorfum sínum af meiri dýpt og nákvæmni en hægt er að ná fram með spurningalista (Kvale, 1996).

Við val á úrtaki fyrir viðtölin var leitast eftir að ná til fjölbreytts hóps viðmælenda og þannig leitast við að endurspegla þá breidd sem ríkir meðal viðhorfa gesta rannsóknarstaðanna. Viðmælendur voru því valdir með tilliti til þess að þjóðerni, aldur, dvalarlengd, ferðamáti og búseta væru ólík auk þess sem leitast var við að halda jöfnu kynjahlutfalli.

Rætt var við 102 ferðamenn, 61 erlendan og 41 innlendan (2.-6. tafla). Enska og íslenska var algengasta samskiptatungumálið en tvö viðtöl fóru fram á dönsku og eitt á sænsku. Flest viðtalanna við Langasjó voru tekin í og við Sveinstindarskála og önnur viðtöl við uppgönguna á Sveinstind og í og við veiðihúsið við Langasjó. Í Lónsöræfum fóru öll viðtöl fram í og við Múlaskála. Viðtöl í Skaftafelli voru flest tekin við þjónustumiðstöðina eða á tjaldsvæði. Meginvettvangur viðtala í Jökulsárgljúfrum var í og við Gljúfrastofu en eitt viðtal var tekið á

gistiheimili í nágrenninu. Flest viðtölin í Mývatnssveit fóru fram við Jarðböðin en önnur við Dimmuborgir og á gistiheimili í nágrenninu.

Tilvitnanir á ensku standa óbreyttar í skýrslunni en þær dönsku og sænsku eru þýddar af skýrsluhöfundum. Meðallengd viðtala var rúmar 15 mínútur. Viðtölin voru hljóðrituð og afrituð nákvæmlega. Því næst voru þau flokkuð og kóðuð með aðstoð forritsins Atlas.ti en við túlkun þeirra var bæði leitað eftir sameiginlegum atriðum sem einkenndu frásögn viðmælanda sem og einstökum upplýsingum í þeim (Creswell, 2013).

2. tafla. Viðmælendur við Langasjó 2013.

Erlendir ferðamenn				Íslenskir ferðamenn		
Þjóðerni	Kyn	Starf	Aldur	Kyn	Starf	Aldur
Spænskur	kk	Ljósmyndari	49	kk	Viðskiptafræðingur	45
Þýsk	kvk	Ráðgjafi/líffræðingur	53	kvk	Stjórnandi í banka	40
Franskur	kk	Fjallaleiðsögumaður	40	kvk	Hjúkrunarfræðingur	59
Franskur	kk	Stjórnandi	35	kk	Læknir	60
Frönsk	kvk	Læknir	46	kk	Leiðsögn/bílstjóri	43
Bandarískur	kk	Atvinnulaus	23	kk	Fasteignausgjafi	40
Bandarískur	kk	Kennari	26	kk	Verkfræðingur	59
Franskur	kk	Arkitekt/ljósmyndari	44	kk	Rafvirki	49
Bandarískur	kk	Öryggismál	38	kk	Lögregluumaður	47
				kk	Bifvélavirki	51

3. tafla. Viðmælendur í Lónsöræfum 2013.

Erlendir ferðamenn				Íslenskir ferðamenn		
Þjóðerni	Kyn	Starf	Aldur	Kyn	Starf	Aldur
Hollensk	kvk	Skipulagsfræðingur	65	kvk	Gunnskólakennari	40
Hollenskur	kk	Verkfræðingur	64	kvk	Sérkennsluráðgjafi	52
Hollensk	kvk	Háskólakennari	58	kvk	Verkefnastjóri	53
Hollenskur	kk	Vatnshreinsun	56	kk	Verkfræðingur	56
Svissneskur	kk	Vélaverkfræðingur	38	kk	Landfræðingur	33
Frönsk	kvk	Frönskukennari	25	kvk	Jarðverkfræðingur	51
Franskur	kk	Nemi í kvikmyndun	22	kk	Verkfræðingur	45
				kvk	Ferðafræðingur	50
				kvk	Klínískur sérfræðingur	38
				kk	Hugbúnaðargerð	38
				kvk	Félagsmálastjóri	48
				kvk	Geislafræðingur	38
				kvk	Tækniteiknari	51
				kvk	Mannfræðingur	31

4. tafla. Viðmælendur í Skaftafelli 2013.

Erlendir ferðamenn				Íslenskir ferðamenn		
Þjóðerni	Kyn	Starf	Aldur	Kyn	Starf	Aldur
Dönsk	kvk	Landfræðingur	54	kvk	Kennari	75
Bresk	kvk	Listfræðingur	48	kk	Fyrrum skólastjóri	77
Bresk	kvk	Listfræðingur	62	kvk	Starfsmaður í apóteki	42
Bresk	kvk	Landfræðinemi	28	kvk	Meðferðarfræðingur	32
Sænskur	kk	Bakari	55	kvk	Skrifstofukona	63
Franskur	kk	Tölvunarfræðingur	29	kvk	Starfar í búningadeild	43
Skoskur	kk	Fyrirverandi smiður	70	kvk	Aðhlyninging aldraðra	59
Kanadískur	kk	Sálfræðinemi	21	kk	Ljósmyndari	55
Kínverskur	kk	Hugbúnaðargerð	37			
Svissnesk	kvk	Næringarfræðingur	47			
Dönsk	kvk	Jarðfræðingur	38			
Þýskur	kk	Meistaraneimi	27			

5. tafla. Viðmælendur í Jökulsárgljúfrum 2013.

Erlendir ferðamenn				Íslenskir ferðamenn		
Þjóðerni	Kyn	Starf	Aldur	Kyn	Starf	Aldur
Hollenskur	kk	Fyrrum heimilislæknir	66	kvk	Menntaskólakennari	70
Svissneskur	kk	Rafvirki	55	kvk	Sagnfræðinemi	30
Frönsk	kvk	Hjúkrunarfræðingur	54	kk	Tónlistarmaður	39
Þýsk	kvk	Lyfjafræðingur	23	kvk	Fyrrum skrifstofukona	68
Þýskur	kk	Atvinnulaus	48	kk	Stjórnandi	38
Þýsk	kvk	Verkfræðingur/kennari	59	kvk	Sjúkraliði	47
Þýskur	kk	Verkfræðingur/kennari	58			
Bandarískur	kk	Arkitekt	23			
Hollenskur	kk	Fyrrum vatnsstjóri	68			
Bandarísk	kvk	Í umhverfisfræði	21			
Bandarísk	kvk	Starfar í bakaríi	23			
Þýsk	kvk	Skrifstofumaður	53			
Þýskur	kk	Húsvörður	62			
Áströlsk	kvk	Félagliði	63			
Rússnesk	kvk	Grafískur hönnuður	24			
Rússneskur	kk	Fararstjóri	28			

6. tafla. Viðmælendur í Mývatnssveit.

Erlendir ferðamenn				Íslenskir ferðamenn		
Þjóðerni	Kyn	Starf	Aldur	Kyn	Starf	Aldur
Danskur	kk	Líffræðingur	66	kk	Sérfræðingur	39
Danskur	kk	Fyrrum arkitekt	69	kvk	Hótelstarfsmaður	22
Bandarísk	kvk	Tónlistarkona	19	kk	Leiðsögumaður	42
Frönsk	kvk	Verkefnisstjóri	47			
Þýskur	kk	Starfar við ferðamál	32			
Belgísk	kvk	Tónlist/leiðsögn	54			
Kanadísk	kvk	Kennari	31			
Tævönsk	kvk	Læknir	30			
Tékknesk	kvk	Jarðfræðingur	35			
Pólsk	kvk	Hjúkrunarfræðingur	35			
Bandarísk	kvk	Skipulagsfræðingur	71			
Mexíkósk	kvk	Leiðsögumaður	41			
Þýskur	kk	Vatnssérfræðingur	57			
Svissnesk	kvk	Sjálfstætt starfandi	42			
Dönsk	kvk	Starfar við barnagæslu	56			
Spænskur	kk	Byggingaverktaki	40			
Spænskur	kk	Leiðsögumaður	25			

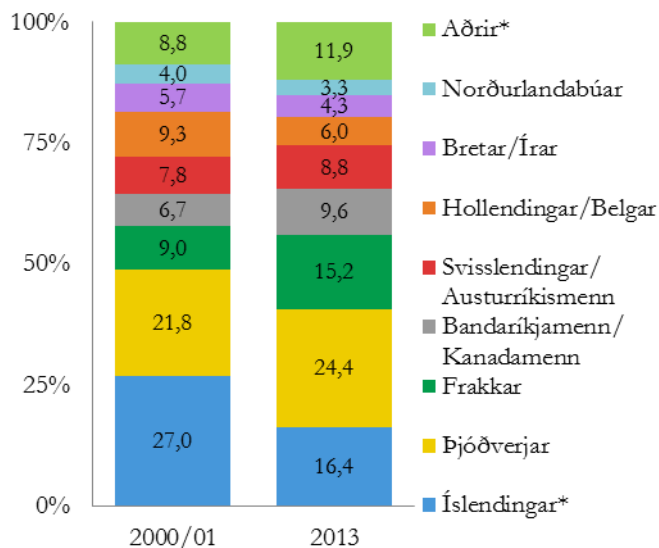
4 Viðhorf ferðamanna

4.1 Ferðamenn og einkenni þeirra

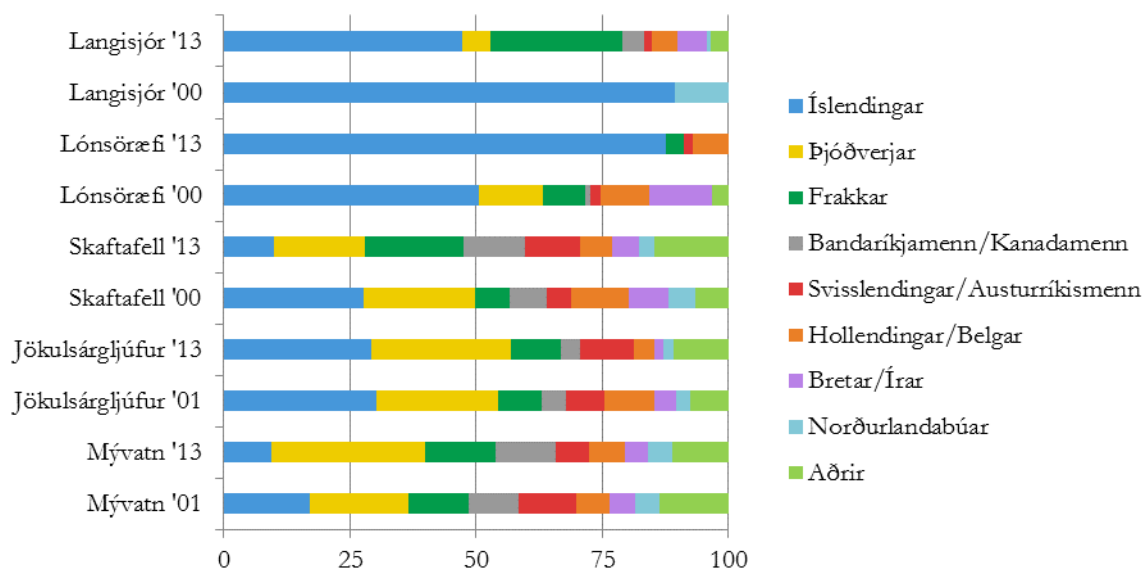
Erlendir ferðamenn voru 84% svarenda á rannsóknarstöðunum árið 2013 en voru 73% árin 2000 og 2001. Hlutfallslega fleiri ferðamenn komu árið 2013 frá Frakklandi, Bandaríkjunum og Kanada miðað við fyrri rannsókn en ferðamönnum frá Belgíu og Hollandi hafði hlutfallslega fækkað. Fleiri hópar tilheyra þeim sem flokkast sem „aðrir“ í seinni rannsókninni (3. mynd).

Íslendingar voru hlutfallslega flestir á hálendissvæðunum. Breyting hafði þó orðið á báðum svæðum, en við

Langasjó hafði hlutfall Íslendinga lækkað frá árinu 2000 til 2013, úr 89% í 47% en í Lónsöræfum hafði þeim fjölgað hlutfallslega og voru þeir 88% gesta sumarið 2013. Á láglandssvæðunum voru Íslendingar í minnihluta, einungis 10% gesta í Skaftafelli sumarið 2013 og 9% í Mývatnssveit en heldur fleiri í Jökulsárgljúfrum eða 29% (4. mynd).

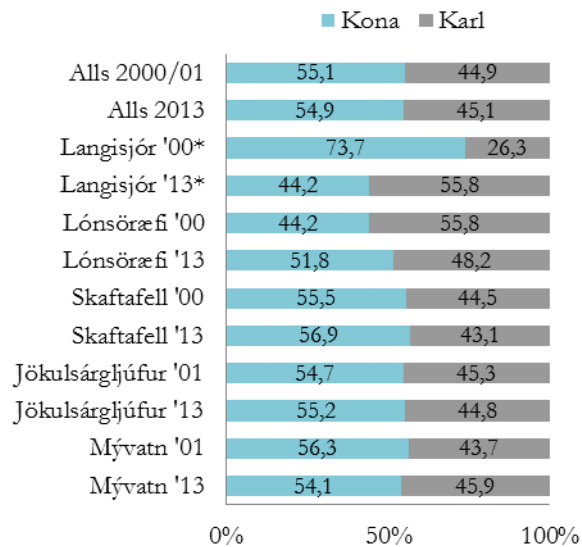

3. mynd. Þjóðerni svarenda. Marktekt er merkt með *.

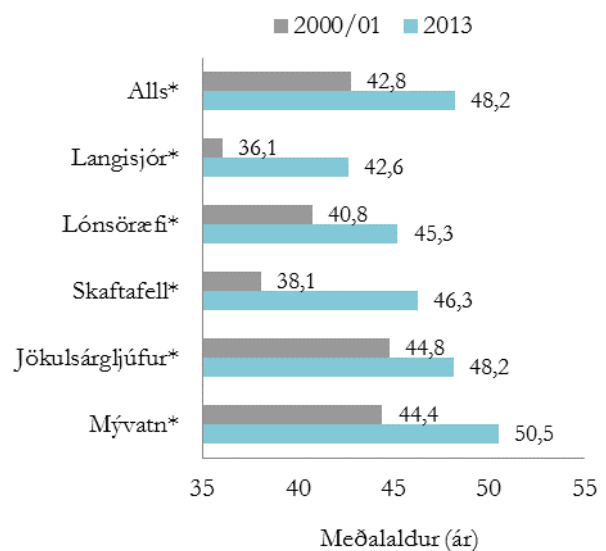

4. mynd. Svarendur greindir eftir þjóðerni og rannsóknarsvæðum.

Í báðum rannsóknum voru konur um 55% svarenda og karlar um 45% og var skipting kynjanna mjög áþekk á öllum stöðunum nema við Langasjó árið 2013 þar sem karlar voru marktækt fleiri en konur (5. mynd). Meðalaldur svarenda hækkaði á milli rannsókna úr tæpum 43 árum frá fyrri rannsókn í rúmlega 48 ár árið 2013 (6. mynd).

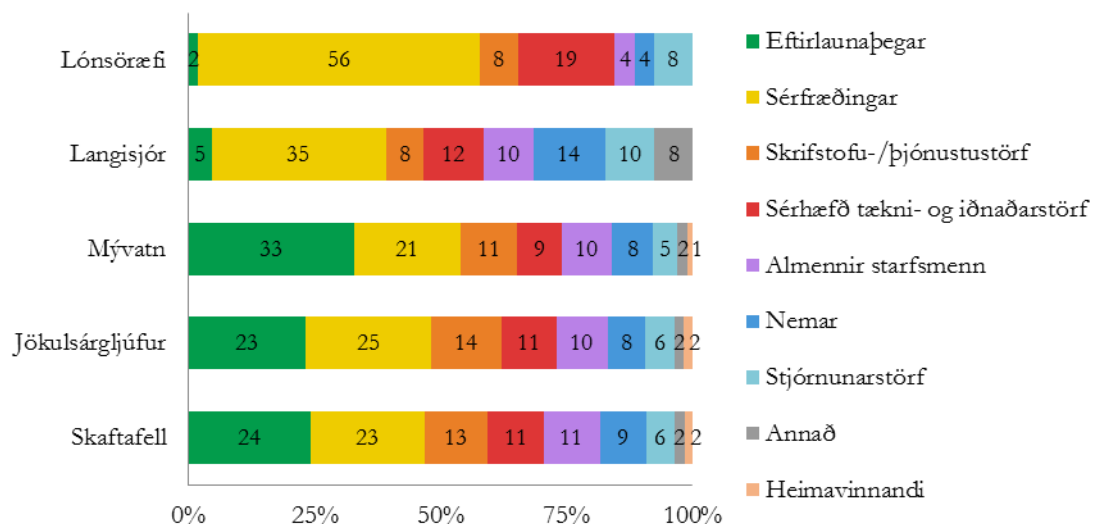

5. mynd. Kyn svarenda.
Marktækt er merkt með *.

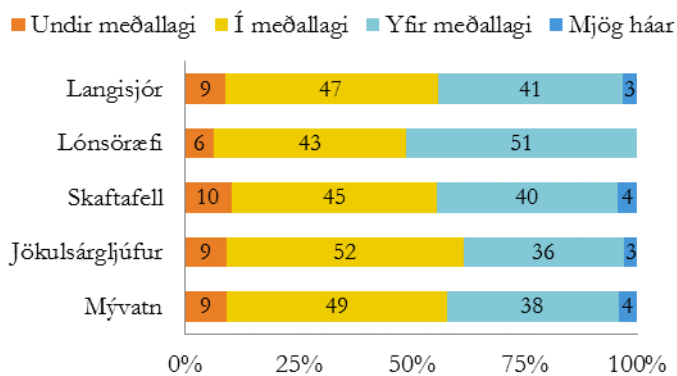
6. mynd. Meðalaldur svarenda.
Marktækt er merkt með *.

Sérfræðingar voru fjölmennasta starfsstéttin við Langasjó og í Lónsöræfum sumarið 2013 en eftirlaunaþegar og sérfræðingar voru um helmingur gesta í Jökulsárgljúfrum, Skaftafelli og Mývatnssveit (7. mynd). Ekki var spurt um starf ferðamanna árin 2000/2001.

7. mynd. Starf svarenda.

Mikill meirihluti gesta sumarið 2013 var með tekjur í meðallagi eða yfir meðallagi (8. mynd) en ekki var spurt um tekjur í könnuninni árin 2000/2001.

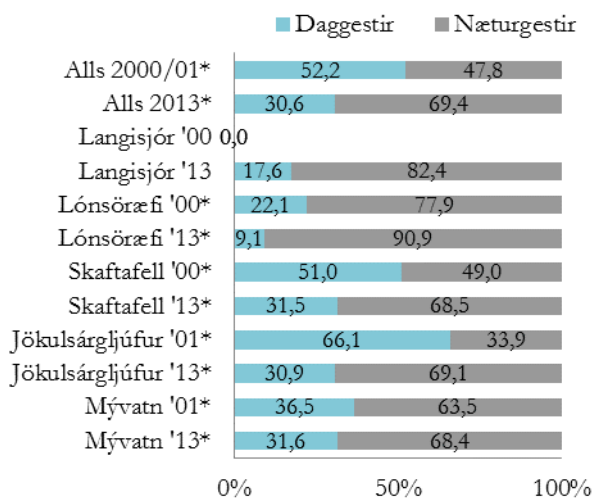

8. mynd. Tekjur svarenda.

dvalarlengd í könnuninni við Langasjó árið 2000.

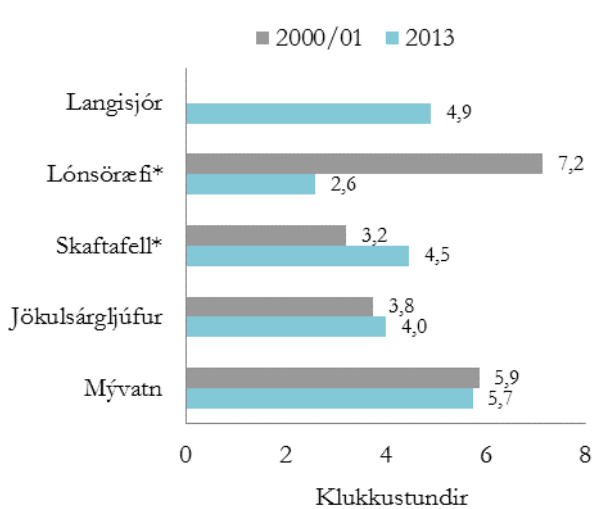
Daggestir dvöldu 2 - 6 klst. á rannsóknarstöðunum, lengst í Lónsöræfum árið 2000 eða rúmar 7 klst. en mun styttra árið 2013. Dvalarlengd daggesta í Skaftafelli hefur aukist marktækt á milli tímabila (10. mynd).

Um helmingur daggesta í Mývatnssveit dvaldi þar lengur en 6 klst. á báðum rannsóknartímum. Í Jökulsárgljúfrum dvöldu gestir skemur og flestir dvöldu þar minna en 4 klst. (11. mynd).

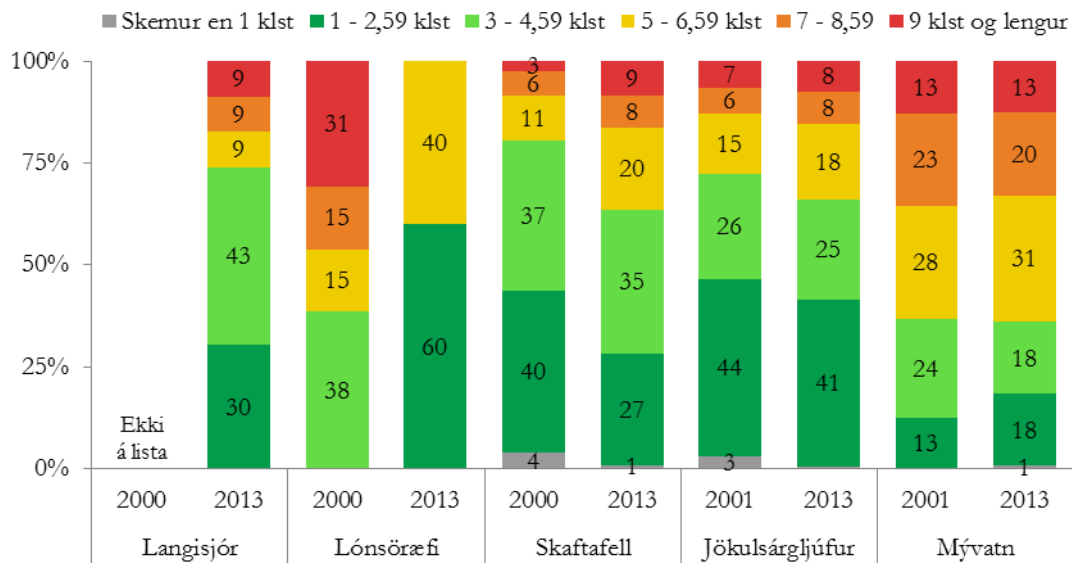

9. mynd. Hlutfallsleg skipting dag- og næturgesta
Marktekt er merkt með *

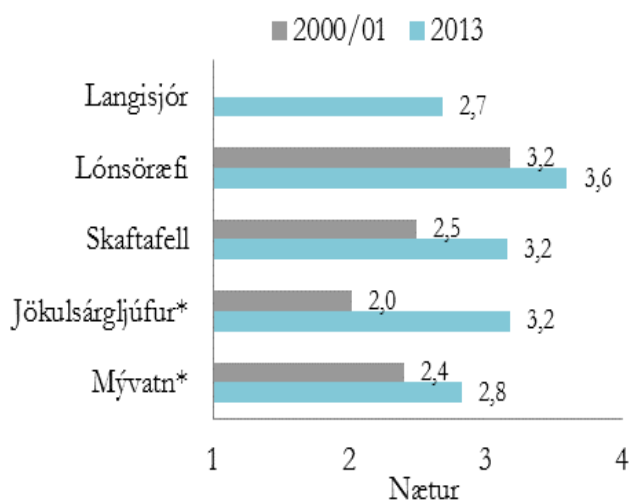
Nokkuð jöfn hlutfallsleg skipting var á milli dag- og næturgesta í heildarúrtakinu (9. mynd). Skiptingu á milli þessara hópa í Skaftafelli, Jökulsárgljúfrum og Mývatnssveit ber þó að taka með fyrirvara því eins og bent var á í kafla 3.1 getur verið um einhverja bjögun í úrtakinu þar sem hallar á daggesti. Ekki var spurt um

10. mynd. Meðal dvalarlengd daggesta.
Marktekt er merkt með *

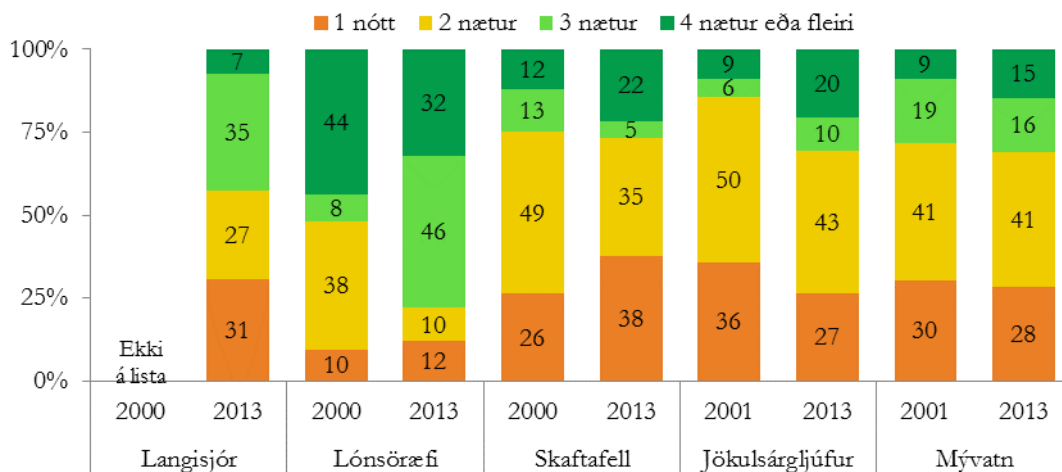
11. mynd. Dvalarlengd daggesta.

12. mynd. Meðalfjöldi gistingu. Marktekt er merkt með *

Ferðamenn gistu að meðaltali á bilinu 2,7 - 3,6 nætur á svæðunum sumarið 2013 og hafði sá fjöldi sem ferðamenn gistu aukist frá sumrinu 2001 í Mývatnssveit og Jökulsárgljúfrum (12. mynd). Hér þarf þá að hafa í huga að þrátt fyrir að hafa skilgreiningu svæðanna á kortum fyrir svarendur spurningalistanna þá er augljóst að hluti svarenda hugsuðu og svöruðu spurningunni með allt annað „svæði“ í huga en rannsakendur höfðu skilgreint.

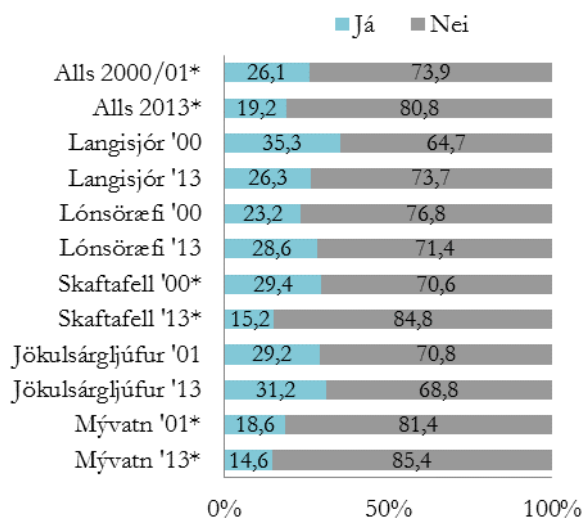
Flestir gistu 1 eða 2 nætur á svæðunum nema í Lónsöræfum þar sem flestir gistu 3 eða 4 nætur (13. mynd).

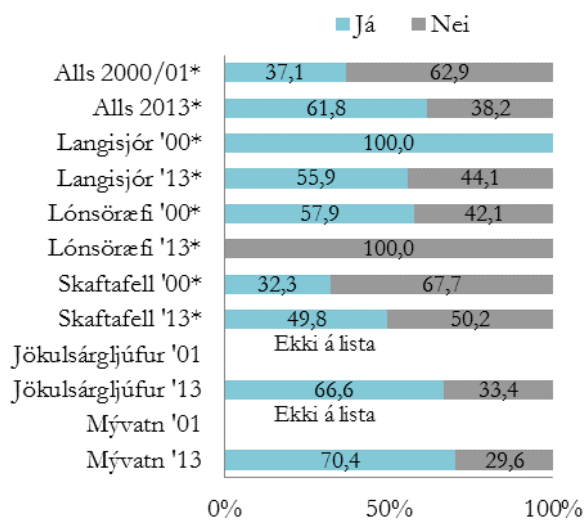
13. mynd. Dvalarlengd næturgesta.

Sumarið 2013 voru flestir eða um 81% í sinni fyrstu ferð á rannsóknarstöðunum en árin 2000/2001 voru þeir tæplega 74% og er hér um marktæka breytingu að ræða ($p < 0,0001$). Í Skaftafell höfðu hlutfallslega færri komið sumarið 2000 en sumarið 2013 ($p < 0,0001$) (14. mynd).

Fleiri ferðamenn ferðuðust með leiðsögumanni/fararstjóra árið 2013 eða um 62% en árin 2000/2001 gerðu um 37% það ($p < 0,0001$). Marktæk aukning var á öllum þeim stöðum þar sem að þessu var spurt á báðum tímabilum (15. mynd).

14. mynd. Hlutfall þeirra sem hefur komið áður á svæðið. Marktækt er merkt með *.

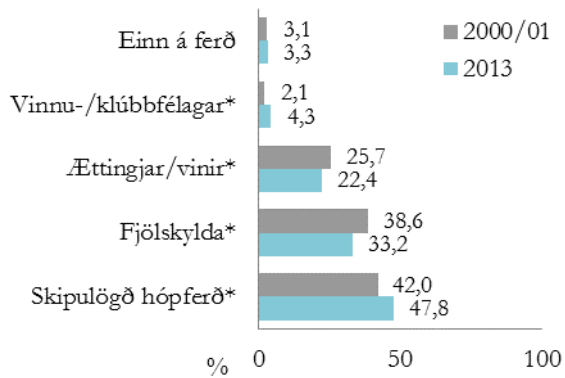

15. mynd. Hlutfall þeirra sem ferðast með leiðsögumanni. Marktækt er merkt með *.

Í úrtakinu sem tekið var á rannsóknarstöðunum fimm hafði þeim fjölgað, sem ferðuðust í skipulagðri hópferð, úr 42% árin 2000/2001 í tæplega 48% sumarið 2013 ($p < 0,0001$). Enn fremur ferðuðust fleiri með vinnu- og klúbbfélögum sumarið 2013 en árin 2000/2001 ($p < 0,0001$). Færri voru hins vegar í ferð með fjölskyldunni eða rúmlega 33% árið 2013 miðað við 39% um aldamótin ($p < 0,0001$) sem og með ættingjum og vinum eða rúmlega fjórðungur sumarið 2013 miðað við rúmlega 22% árin 2000/2001 ($p = 0,0018$) (16. mynd).

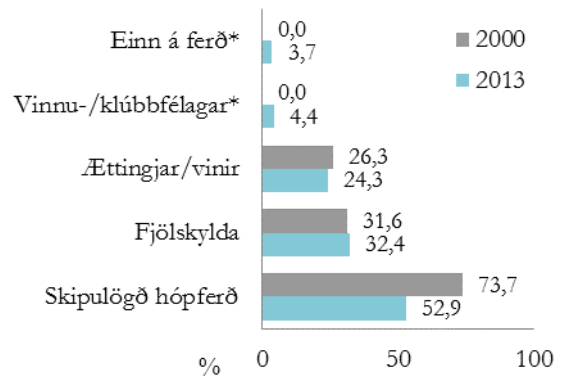
Rúmlega helmingur þeirra sem komu að Langasjó voru í skipulagðri hópferð sumarið 2013, en voru tæplega 74% sumarið 2000. Um þriðjungur var á ferð með fjölskyldunni og um fjórðungur með ættingjum og vinum (17. mynd). Færri voru í skipulagðri hópferð sumarið 2000 en sumarið 2013 í Lónsöræfum ($p = 0,0433$). Um helmingur var í ferð með vinnu- og klúbbfélögum sumarið 2013 og hafði þeim fjölgað frá árinu 2000 ($p < 0,0001$) (18. mynd). Flestir voru í skipulagðri hópferð í Skaftafelli árið 2013 og hafði þeim fjölgað á tímabilinu ($p < 0,0001$). Um þriðjungur var á ferð með fjölskyldunni sumarið 2013 sem er fækkun frá sumrinu 2000 ($p = 0,003$) (19. mynd). Um 44% ferðamanna í Jökulsárgljúfrum voru í skipulagðri hópferð, um 39% á ferð með fjölskyldunni og um fjórðungur með ættingjum/vinum en munurinn milli ára var ekki marktækur ($p = 0,1545$) (20. mynd). Í Mývatnssveit var rúmlega helmingur ferðamanna í skipulagðri hópferð sumarið 2013 en tæplega helmingur sumarið 2001 og er um marktækan mun að ræða ($p < 0,0001$). Um þriðjungur ferðast með fjölskyldunni en þeir voru þó hlutfallslega færri árið 2013 ($p = 0,0014$) (21. mynd).

Um helmingur allra í úrtakinu ferðaðist í hópferðabíl, um 28% var á bílaleigubíl og varð engin breyting á rannsóknatímabilinu. Hlutfall þeirra, sem voru á eigin bíl, hafði hins vegar lækkað úr rúmlega 30% árin 2000/2001 í rúmlega 17% árið 2013 ($p < 0,0001$) (22. mynd). Árið 2000 var úrtakið við Langasjó gönguhópur sem kom þangað í hópferðabíl. Árið 2013 voru flestir gangandi (40%), um þriðjungur var á eigin bíl og fjórðungur í bílaleigubíl en fæstir komu þangað í hópferðabíl eða rúmlega 11% svarenda (23. mynd). Í Lónsöræfum ferðuðust flestir um gangandi eða tæplega 90% sumarið 2013 sem var marktækt fleiri en sumarið 2000 þegar þeir voru tæplega 73% ($p = 0,0069$). Hlutfallslega færri ferðuðust með hópferðabíl sumarið 2013 en sumarið 2000 (24. mynd). Gestir í Skaftafelli ferðuðust hlutfallslega flestir með hópferðabíl eða bílaleigubíl. Töluverð breyting var á ferðamáta á milli rannsókna í Skaftafelli, sérstaklega meðal þeirra sem ferðast um á eigin bíl (25. mynd). Tæplega helmingur svarenda kom með hópferðabíl í Jökulsárgljúfur. Lítil breyting var á ferðamáta þátttakenda á milli rannsókna (26. mynd). Árið 2013 fjölgaði þeim sem komu með hópferðabíl í Mývatnssveit úr tæpum 49% árið 2001 í tæp 63% árið 2013 ($p < 0,0001$). Aftur á móti fækkaði mjög þeim sem komu á eigin bíl ($p < 0,0001$) (27. mynd).

16. mynd. Ferðafélagar svarenda, allir staðir.

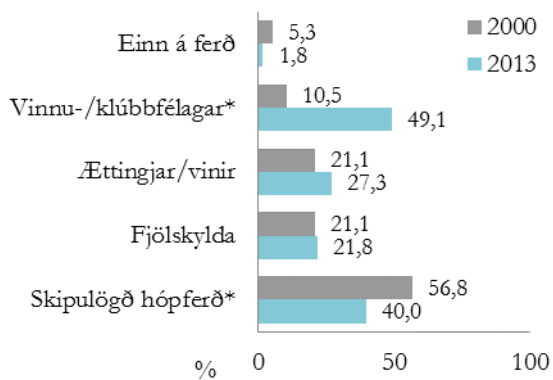
Marktekt er merkt með *.

17. mynd Ferðafélagar svarenda við

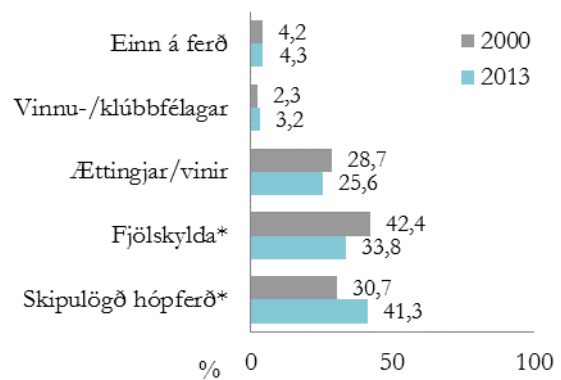
Langasjó.

Marktekt er merkt með *.

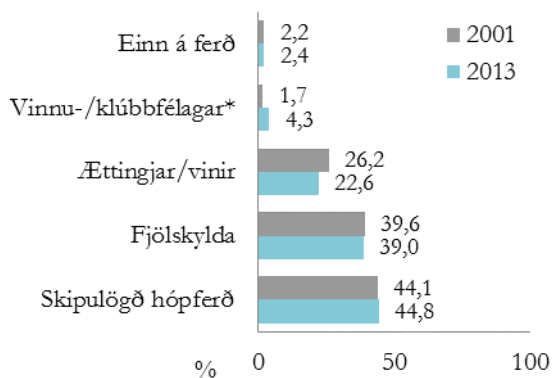
18. mynd. Ferðafélagar svarenda í Lónsöræfum.

Marktekt er merkt með *.

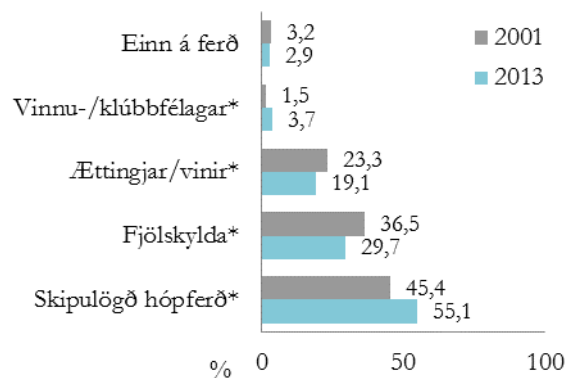
19. mynd. Ferðafélagar svarenda í Skaftafelli.

Marktekt er merkt með *.

20. mynd. Ferðafélagar svarenda í Jökulsárgljúfrum.

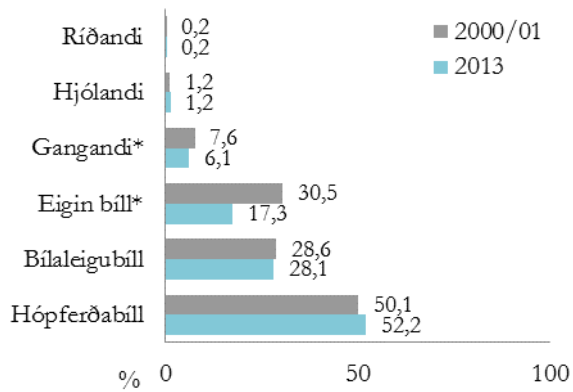
Marktekt er merkt með *.

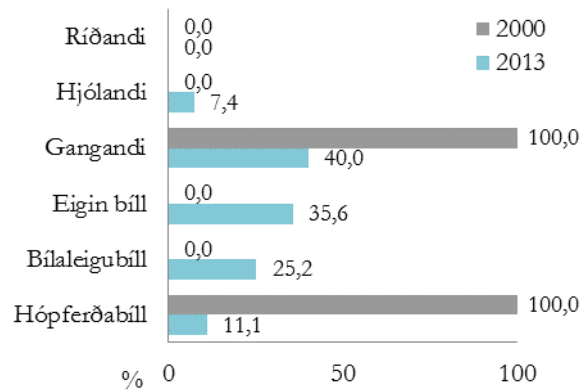
21. mynd. Ferðafélagar svarenda í

Mývatnssveit.

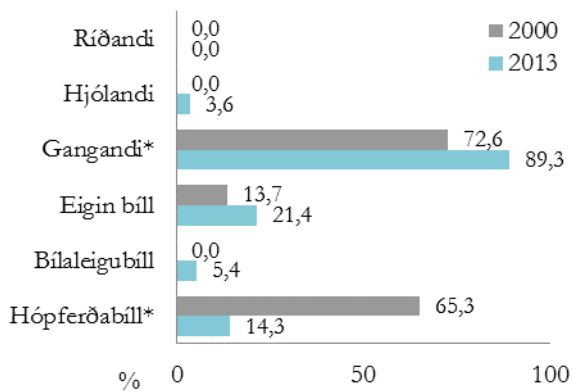
Marktekt er merkt með *.

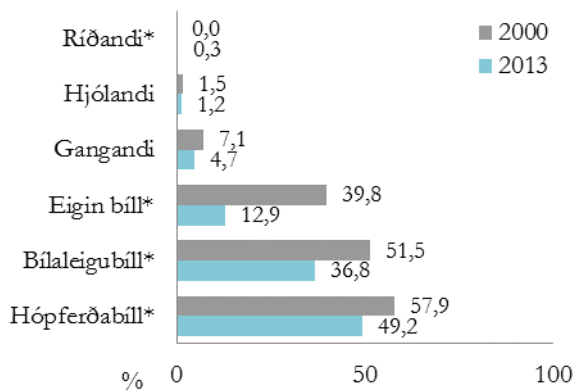
22. mynd. Ferðamátí allra svarenda.
Marktekt er merkt með *.

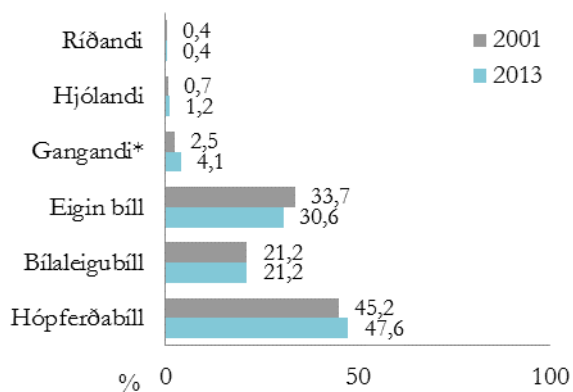
23. mynd. Ferðamátí svarenda við Langasjó.
Marktekt er merkt með *.

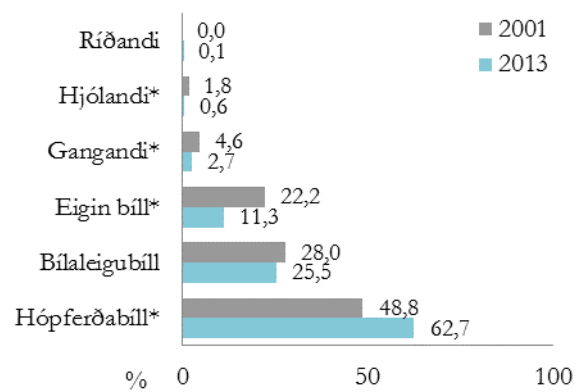
24. mynd. Ferðamátí svarenda í Lónsöræfum.
Marktekt er merkt með *.

25. mynd. Ferðamátí svarenda í Skaftafelli.
Marktekt er merkt með *.

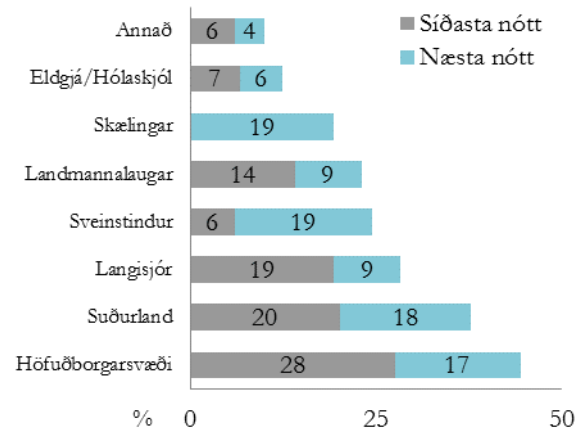

26. mynd. Ferðamátí svarenda í
Jökulsárgljúfrum.
Marktekt er merkt með *.

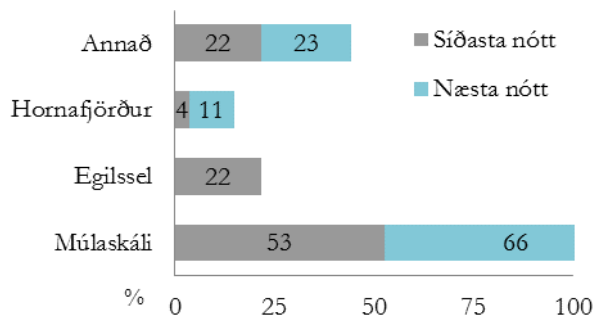

27. mynd. Ferðamátí svarenda í
Mývatnssveit.
Marktekt er merkt með *.

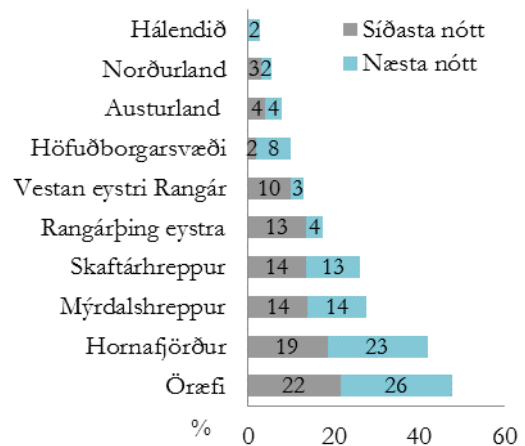
Tæpur helmingur gesta við Langasjó gisti á höfuðborgarsvæðinu eða á Suðurlandi nóttina áður en þeir voru spurðir og um þriðjungur ætlaði einnig að gista þar næstu nótt. Rúmlega helmingur gesta gisti við Langasjó eða í nágrenni svæðisins báðar næturnar (28. mynd). Flestir svarendur gistu nóttina áður en þeir voru spurðir í nágrenni Lónsöræfa, þ.e. í Múlaskála eða Egilsseli. Um 66% ætluðu að gista næstu nótt í Múlaskála en um 11% á Hornafirði (29. mynd). Um helmingur gesta í Skaftafelli gistu í nágrenni þjóðgarðsins, þ.e. í Örafasveit eða austar á Hornafirði og tæplega 30% gisti í nágrannasveitarfélögunum vestan við, þ.e. í Skaftárhreppi eða Mýrdalshreppi (30. mynd). Rúmlega helmingur gesta í Jökulsárgljúfrum gisti í nágrenninu, tæpur fjórðungur kom lengra að eða úr Eyjafirði og af Fljótsdalshéraði og um 10% gesta kom langt að (31. mynd). Langflestir (85%) gesta í Mývatnssveit gistu í Eyjafirði, í Mývatnssveit eða í nærsveitum (32. mynd).

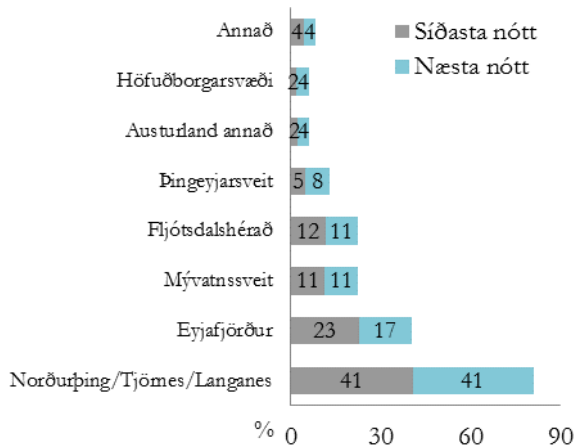
28. mynd. Náttstaður svarenda við Langasjó.

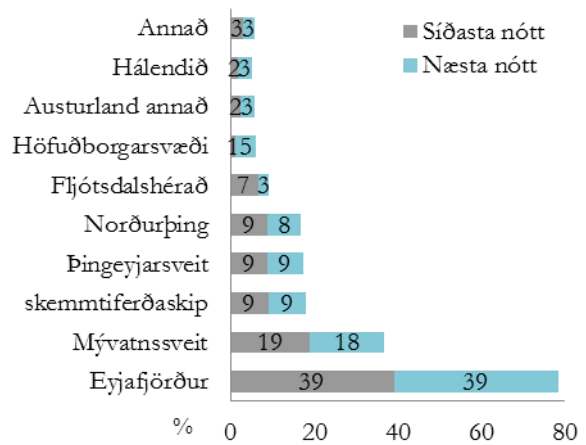
29. mynd. Náttstaður svarenda í Lónsöræfum.

30. mynd. Náttstaður svarenda í Skaftafelli.

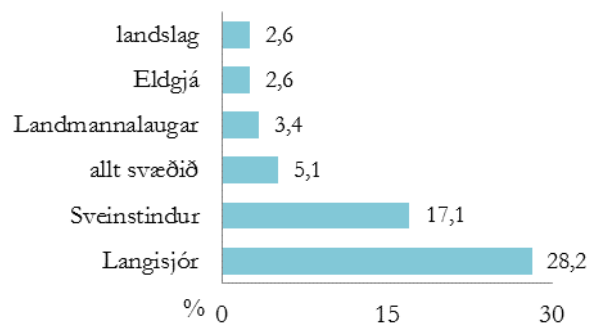
31. mynd. Náttstaður svarenda í Jökulsárgljúfrum.

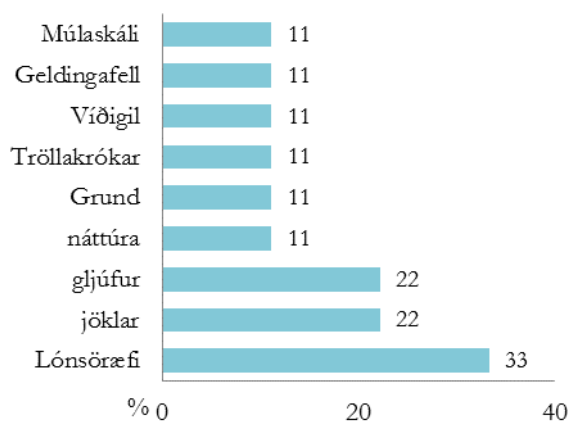
32. mynd. Náttstaður svarenda í Mývatnssveit.

4.2 Viðkomustaðir og afþreying ferðamanna

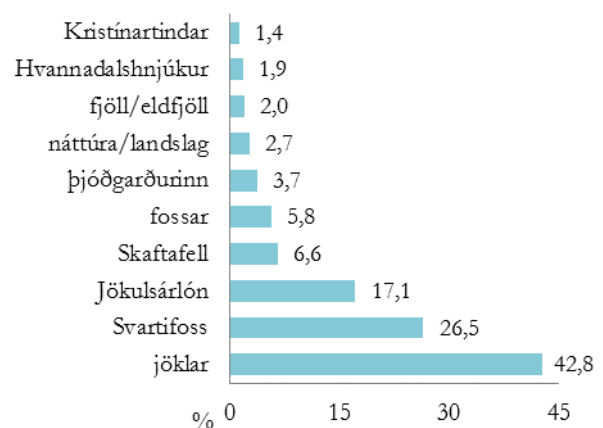
Árið 2013 var spurt hvort ferðamenn væru komnir til að sjá einhvern stað öðrum fremur. Svör þeirra endurspegluðu þekkt ornefni á svæðunum og aðdráttarafl í landslagi (33. - 37. mynd).

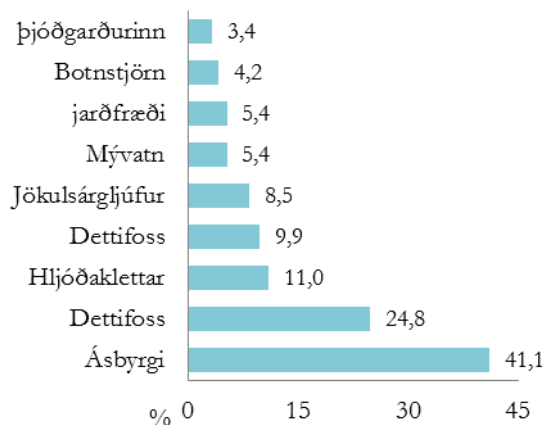
33. mynd. Hvað komst þú til að sjá? (spurt við Langasjó).

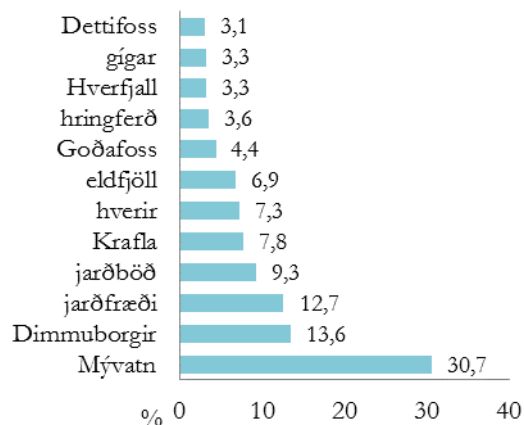
34. mynd. Hvað komst þú til að sjá? (spurt í Lónsöræfum)

35. mynd. Hvað komst þú til að sjá? (spurt í Skaptafelli).

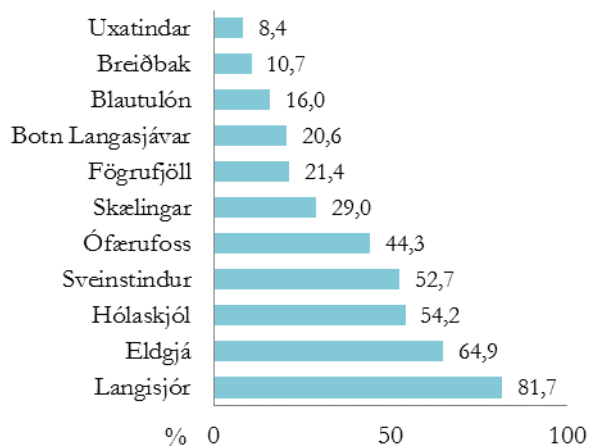

36. mynd. Hvað komst þú til að sjá? (spurt í Jökulsárgljúfrum).

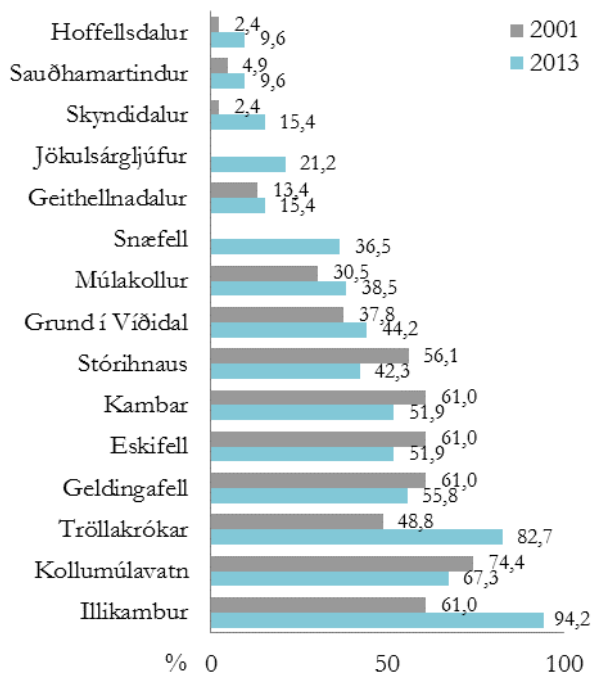

37. mynd. Hvað komst þú til að sjá? (spurt í Mývatnssveit).

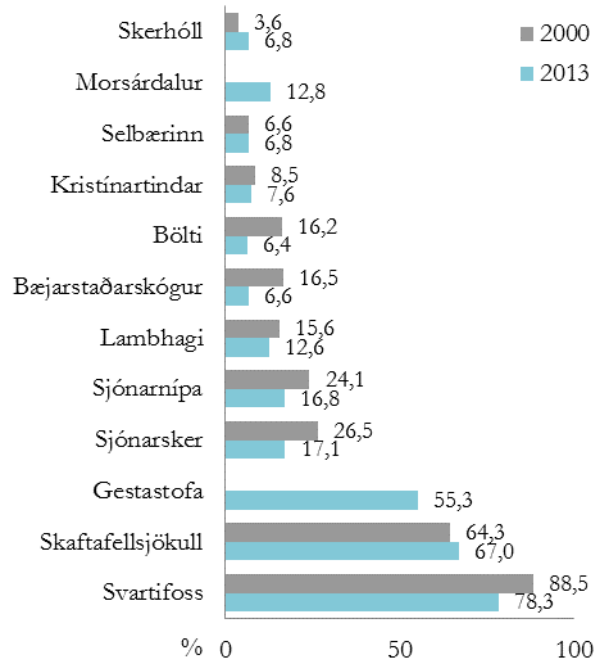
Árið 2013 var spurt hvort ferðamenn hefðu komið eða ætluðu á einhvern ákveðinn stað á rannsóknarsvæðinu í þessari ferð. Svarendur við Langasjó fóru langflestir að vatninu Langasjó sumarið 2013 og meira en helmingur þeirra lagði leið sína í Eldgjá, að Hólaskjól og á Sveinstind (38. mynd). Í Lónsöræfum fóru flestir um Illakamb sumarið 2013 enda liggur helsta aðkomu/brottfaraleið svæðisins þar um. Kollumúlavatn, Tröllakrókar, Geldingafell, Eskifell og Kambar voru heimsótt af meira en helmingi gesta. Snæfelli var bætt í könnunina árið 2013 og kom um þriðjungur ferðamanna við þar (39. mynd). Flestir í Skaftafelli skoðuðu Svartafoss og um tveir þriðju gengu að Skaftafellsjökli. Um helmingur svarenda heimsótti Skaftafellsstofu árið 2013 (40. mynd). Flestir (um 90%) þeirra sem komu í Jökulsárgljúfur skoðuðu Ásbyrgi og Dettifoss. Rúmlega þriðjungur fór að Botnstjörn og að Hljóðaklettum sumarið 2013 (41. mynd). Flestir í Mývatnssveit heimsóttu Dimmuborgir árið 2013 enda voru spyrlar staddir þar við dreifingu spurningakannanna. Næst vinsælustu áfangastaðir voru Námafjall, Víti, Leirhnjúkur og Krafla (42. mynd).

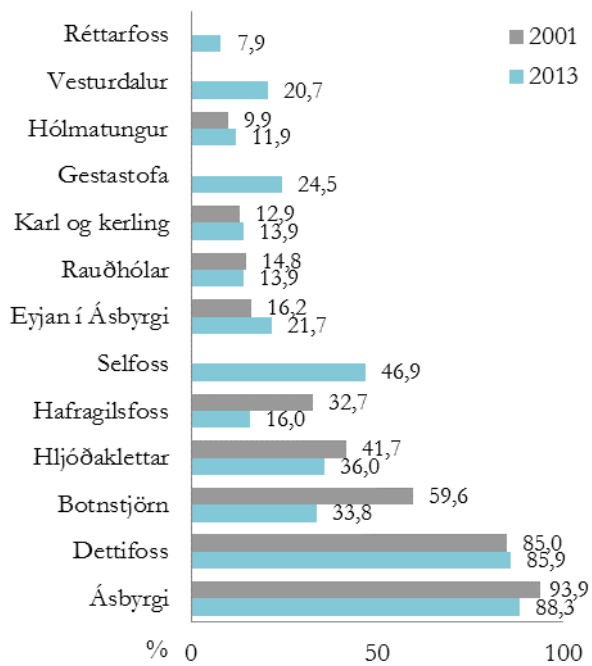
38. mynd. Viðkomustaðir ferðamanna við Langasjó.

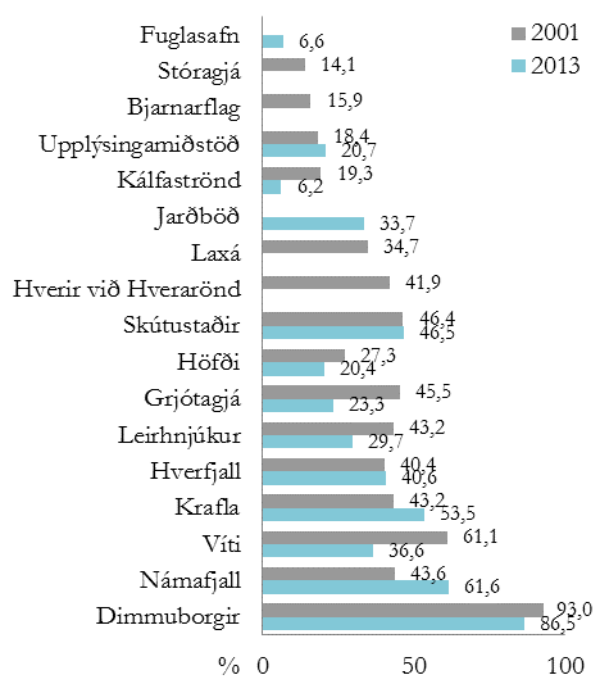
39. mynd. Viðkomustaðir ferðamanna í Lónsöræfum.

40. mynd. Viðkomustaðir ferðamanna í Skaftafelli.

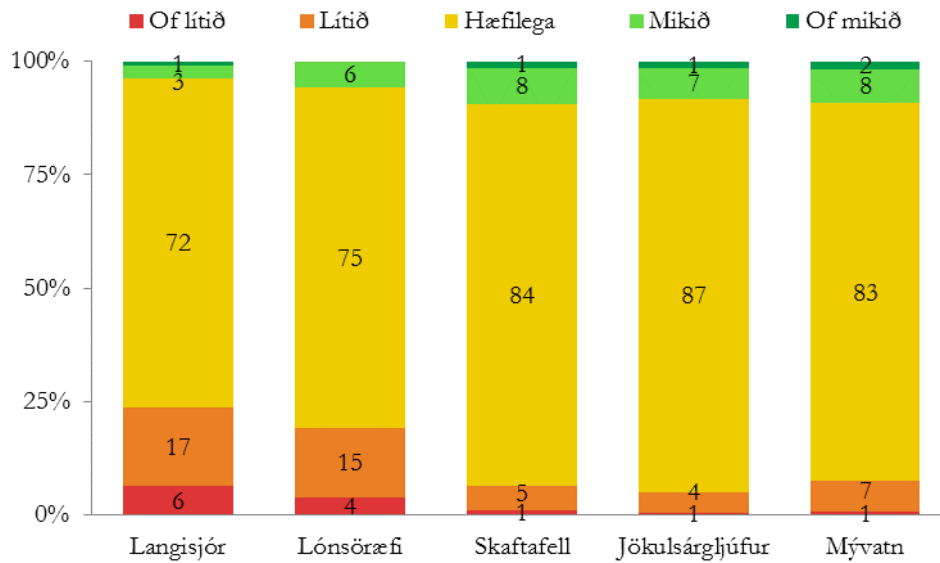

41. mynd. Viðkomustaðir ferðamanna í Jökulsárgljúfurum.

42. mynd. Viðkomustaðir ferðamanna í Mývatnssveit.

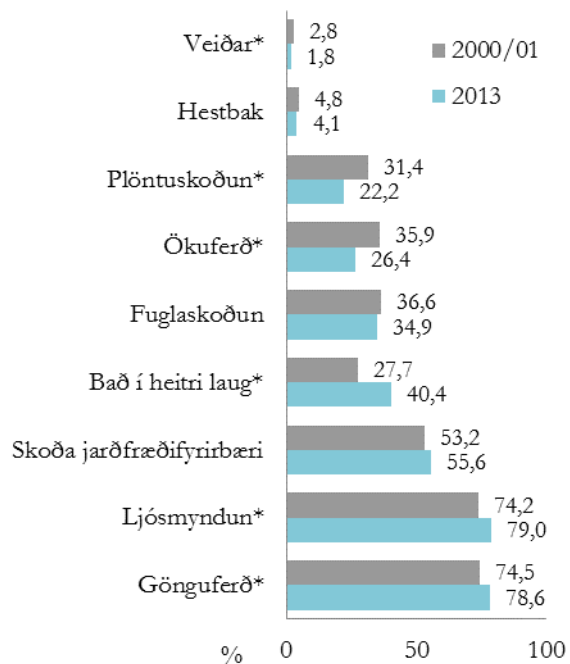
Langflestum eða á bilinu 72-83% þykja gönguleiðir og áhugaverðir staðir hæfilega vel merktir í könnuninni 2013 en ekki var spurt um þetta árin 2000/2001. Um 20% þóttu þó of lítið um merkingar á hálandissvæðunum (43. mynd).

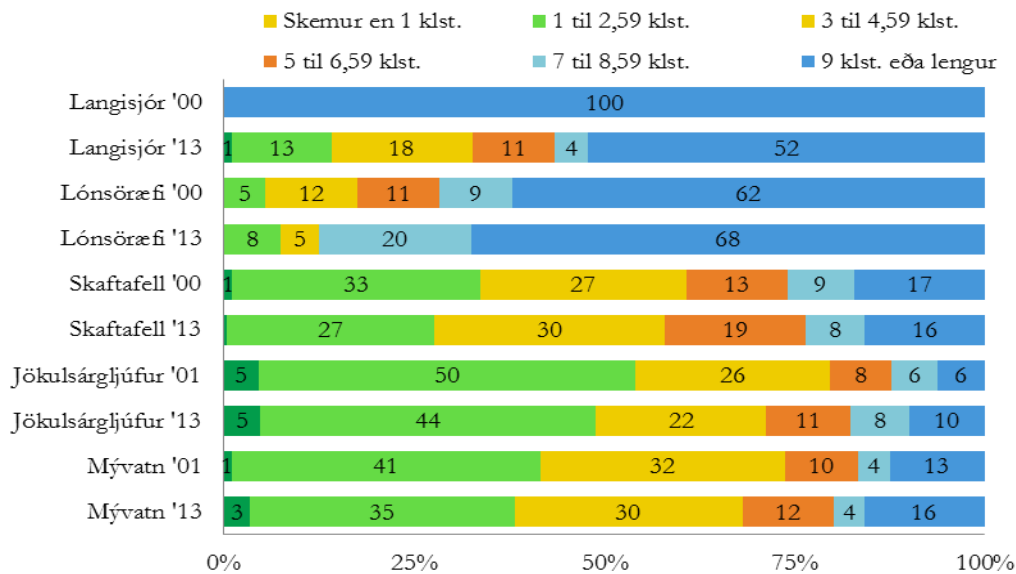
43. mynd. Mikilvægi merktra gönguleiða og áhugaverðra staða.

Flestir stunduðu gönguferðir og tóku ljósmyndir og var nokkur fjölgun á tímabilinu (44. mynd).

Meðaltími sem nýttur var í gönguferðir var rúmar 6 klst. Sá tími sem hver og einn gekk var þó mjög mismunandi. Í Lónsöræfum og við Langasjó gengu sumir í meira en 9 klst. en í Skaftafelli, Jökulsárgljúfrum og Mývatnssveit gengu flestir í 1 – 3 klst. Þetta mynstur breyttist ekki á tímabilinu nema í Jökulsárgljúfrum þar sem styttri tíma var varið til göngu sumarið 2013 (45. mynd).

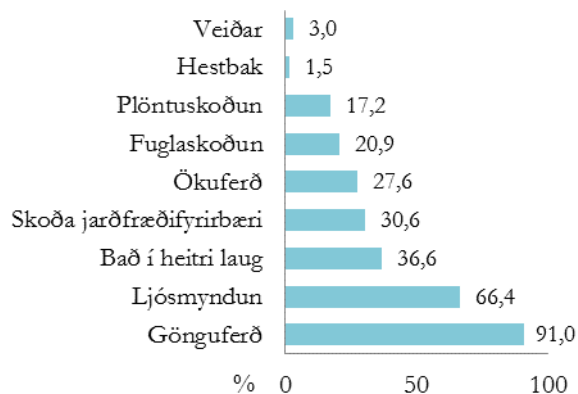

44. mynd. Afþreying ferðamanna. Marktekt er merkt með *.

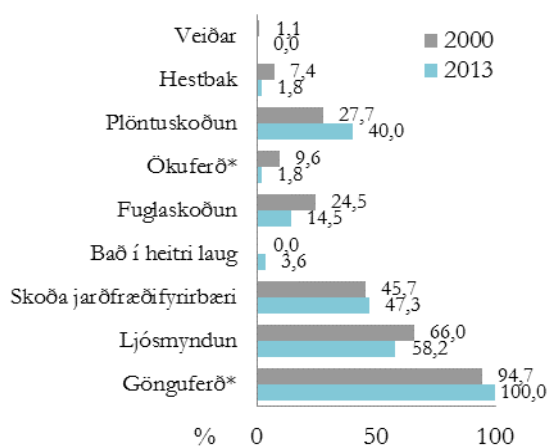

45. mynd. Tíma varið í gönguferð.

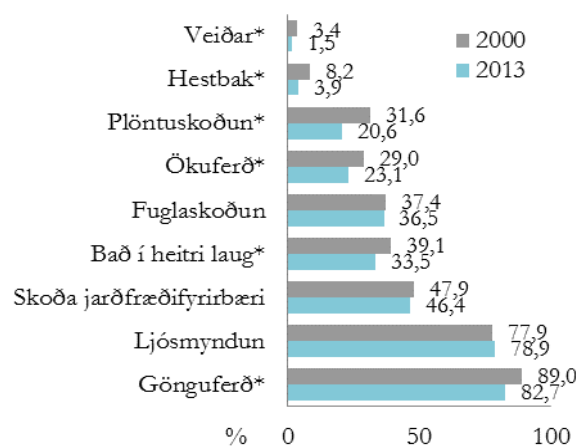
Meira en 90% svarenda við Langasjó og í Lónsöræfum fóru í gönguferð, um 80% í Skaftafelli og 60-70% í Mývatnssveit og Jökulsárgljúfrum. Lítil breyting varð á helstu afþreyingu sem er stunduð á rannsóknasvæðunum þó má nefna að fleiri gestir böðuðu sig í heitri laug í Mývatnssveit árið 2013 en árið 2001 enda voru Jarðböðin ekki komin til sögunnar þá (46. – 50. mynd).

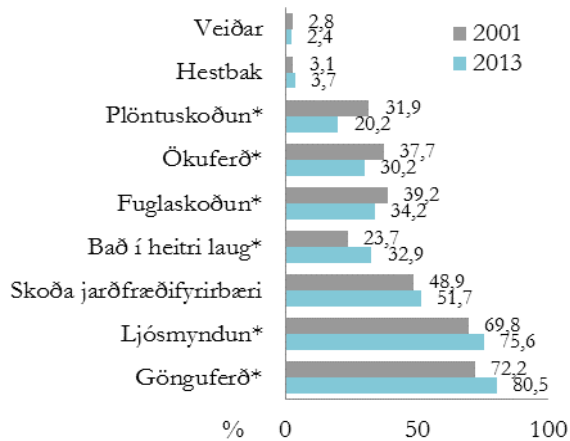
46. mynd. Afþreying ferðamanna við Langasjó.

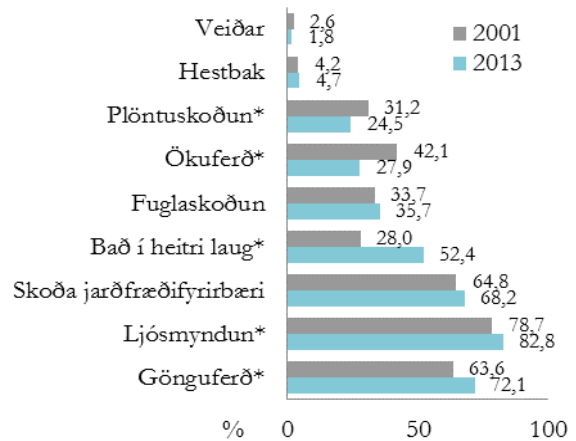
47. mynd. Afþreying ferðamanna í Lónsöræfum. Marktekt er merkt með *.

48. mynd. Afþreying ferðamanna í Skaftafelli. Marktekt er merkt með *.

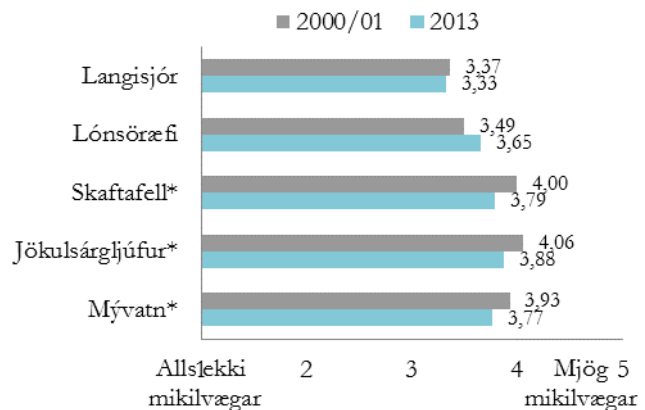
49. mynd. Afþreying ferðamanna í Jökulsárgljúfrum. Marktekt er merkt með *.

50. mynd. Afþreying ferðamanna í Mývatnssveit. Marktekt er merkt með *.

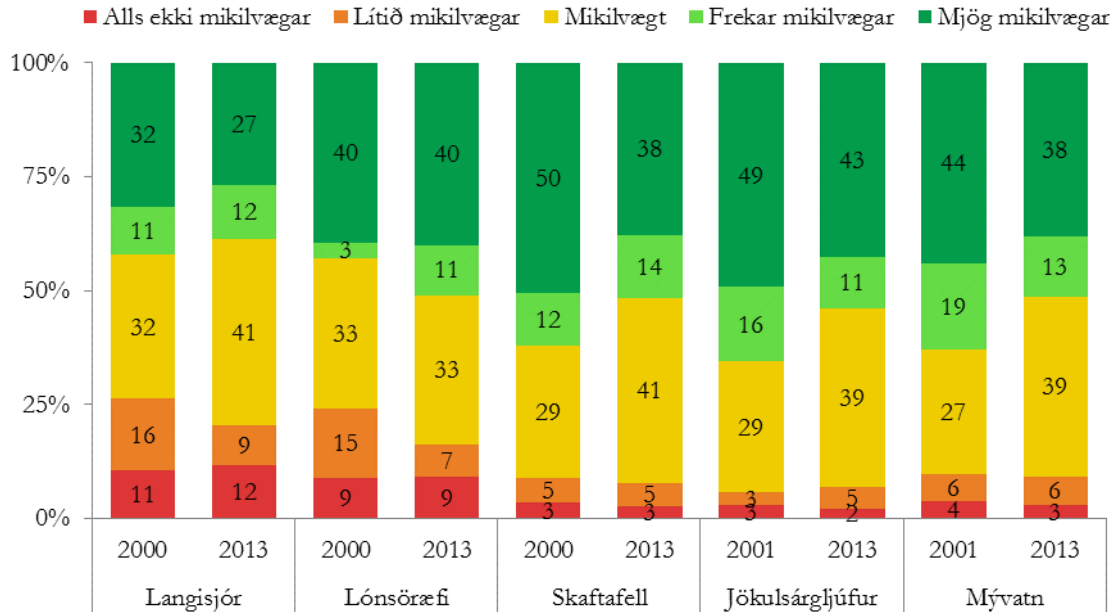
4.3 Viðhorf til uppbyggingar og umhverfis

Svarendum á rannsóknarsvæðunum þótti mikilvægt að gönguleiðir væru merktar. Í Skaftafelli, Jökulsárgljúfrum og Mývatnssveit þótti það þó ekki eins mikilvægt árið 2013 og árin 2000/2001. Í Skaftafelli töldu 62% að merktar gönguleiðir væru frekar eða mjög mikilvægar árið 2000 en 52% árið 2013. Í Jökulsárgljúfrum töldu 65% þátttakenda merktar gönguleiðir frekar

51. mynd. Mikilvægi merktra gönguleiða. Marktekt er merkt með *.

eða mjög mikilvægar árið 2001 en 54% árið 2013. Í Mývatnssveit töldu 63% frekar eða mjög mikilvægt að gönguleiðir væru merktar árið 2001 en 51% árið 2013. Hins vegar töldu ekki nema 39% merktar gönguleiðir frekar eða mjög mikilvægar við Langasjó og 51% í Lónsöræfum (51. og 52. mynd).

52. mynd. Viðhorf ferðamanna til mikilvægis merktra gönguleiða.

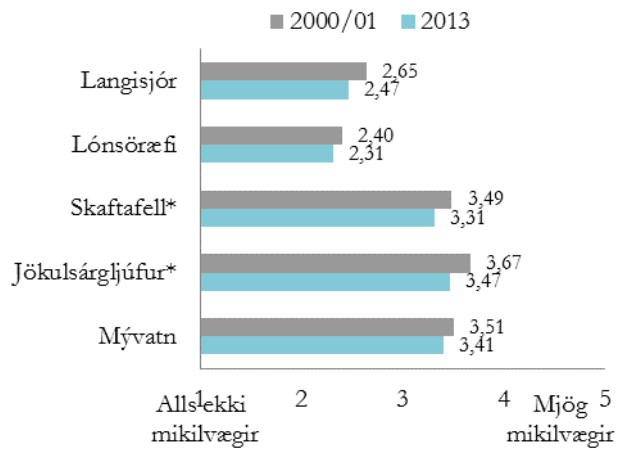
Í viðtölum við ferðamenn komu fram tvenns konar sjónarmið varðandi merktar gönguleiðir, annars vegar fagurfræðilegt og hins vegar öryggissjónarmið. Að sumra mati trufla merkingar náttúruupplifun en eru um leið öryggistæki og því þarf að finna jafnvægi þar á milli. Flestir viðmælendur við Langasjó voru á þeirri skoðun að þar ætti ekki að merkja gönguleiðir eins og íslenskur karlmaður, viðskiptafræðingur komst að orði:

Mér finnst það líka vera hluti af upplifuninni að þetta er ekki vörðuð leið. Það þírrar mig að það þurfi að vera stíkur alls staðar. Við höfum þessa náttúru og hún er óspjölluð og fólk kemur herna út af því og hún má bara vera það. En okkar liggur ekkert á. Það liggur ekki á því að stíka þessa leið. Þessi leið er bara svona...

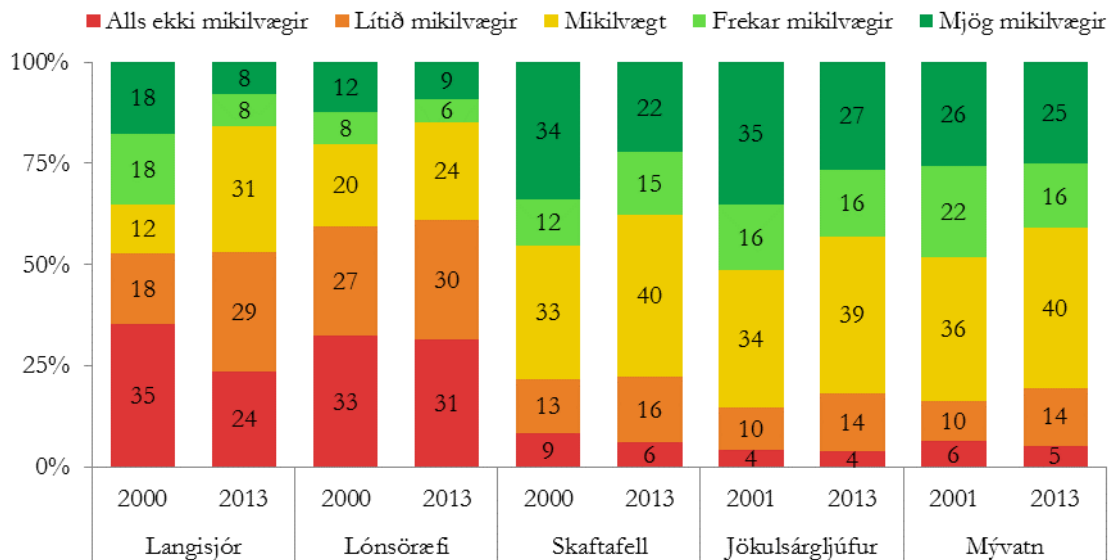
En svo voru aðrir sem fundu fyrir óöryggi í víðáttumikilli náttúrunni eins og t.d. hollenskir eftirlaunaþegar sem voru í þriggja daga gönguferð frá Snæfelli að Múlaskála og óskuðu eftir merkingum á gönguleiðinni:

It was very difficult to walk the second day because it was unmarked. We knew where we were on the map but it was very difficult to see where to walk if there were no canyons and things like that. Sometimes we had to go down and up again because the map is 1:100.000 and that is too ... It's not fine enough to see where you walk.

Ferðamenn lögðu minni áherslu á lagða göngustíga en merкта en þó voru þeir taldir mikilvægir. Mikilvægi lagðra göngustíga minnkar marktækt á milli tímabila í Skaftafelli og Jökulsárgljúfur. Í Lónsöræfum og við Langasjó fannst um helmingi svarenda lagðir göngustígar lítið eða alls ekki mikilvægir en á láglandis-svæðunum var það hlutfall 22% og lægra (53. og 54. mynd).

53. mynd. Mikilvægi lagðra göngustíga. Marktækt er merkt með *

54. mynd. Viðhorf ferðamanna til mikilvægis lagðra göngustíga.

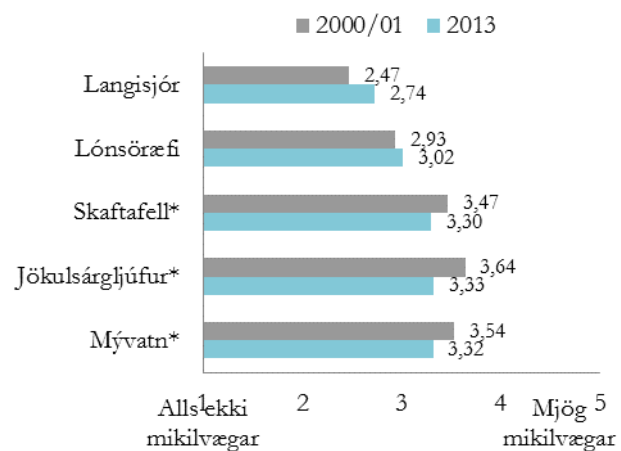
Í viðtölunum komu fram skiptar skoðanir á lögðum göngustígum. Sumum fannst þeir trufla náttúruupplifun, þeim fannst skemmtilegra að ganga í fjárgötum eða á stígum sem hafa myndast eftir aðra ferðamenn. Aðrir álitu að þeir gegndu hlutverki í náttúruvernd. Íslenskum starfsmanni símafyrirtækis fannst t.d. lagðir göngustígar í Mývatnssveit vera leið til að vernda náttúruna:

Þeir hafa undirbúið þetta mjög vel þannig að ferðamenn þurfa ekkert að vaða út fyrir. Það eru góðar gönguleiðir, ekki grýttar þannig að það er mjög auðvelt að labba þar. Sumt þarf bara að... við viljum sjá náttúruna og þá þurfum við bara að gera það á skipulagðan hátt og á snyrtilegan hátt.

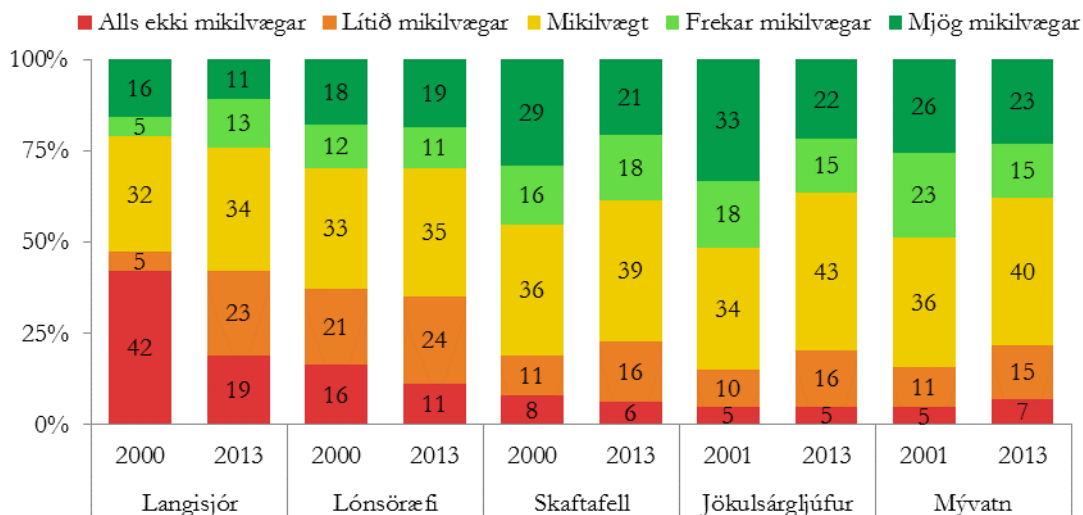
Íslenskur leiðsögumaður í Mývatnssveit taldi lagða göngustíga nauðsynlega til að stjórna umferð um svæðin: „En aðalmálið er bara að gera meira af þessum göngustígum. Í raun og veru meira rask fyrir minna rask. Það þarf að gera almennilegar gönguleiðir ... til að stjórna”. Aðrir bentu á hlutverk þjóðgarða í að opna svæði fyrir almenning eins og íslenskur meðferðarfræðingur í Skaftafelli „Mér finnst einmitt af því að þetta er í þjóðgarði að það eigi að efla göngustíga og merkeja leiðir. Það eiga allir að njóta þessa fallega staðar”. Á hálendissvæðunum vildu menn frekar nýta fjárgötur og slóða sem hafa myndast í gegnum tíðina samanber íslenskan viðskiptafræðing við Langasjó:

Gegnumsneitt ganga menn í slóðinni og það er svo skemmtilegt með slóðana að þeir reka sig svolítið sjálfir. Menn beinast í þá og enginn fer út fyrir. Þú sérð ekkert för fyrir utan slóðann sem hefur myndast í mosanum.

Skiptar skoðanir voru meðal gesta um mikilvægi göngubrúa yfir vatnsföll. Á láglandinu töldu tæplega 40% göngubrýr frekar eða mjög mikilvægar en þeim hafði þó fækkað á tímabilinu. Á hálendissvæðunum fannst hins vegar 30-40% göngubrýr lítið eða alls ekki mikilvægar (55. og 56. mynd).

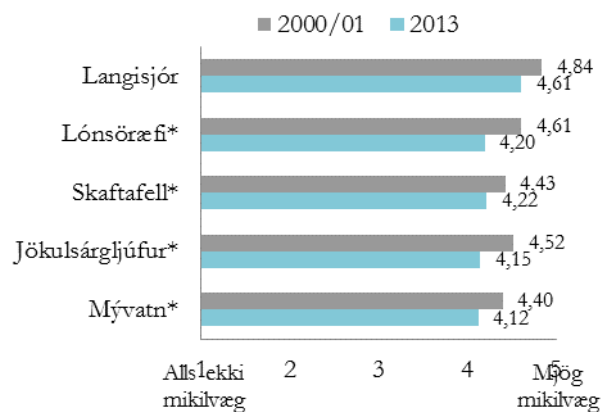
55. mynd. Mikilvægi göngubrúa yfir vatnsföll. Marktekt er merkt með *.

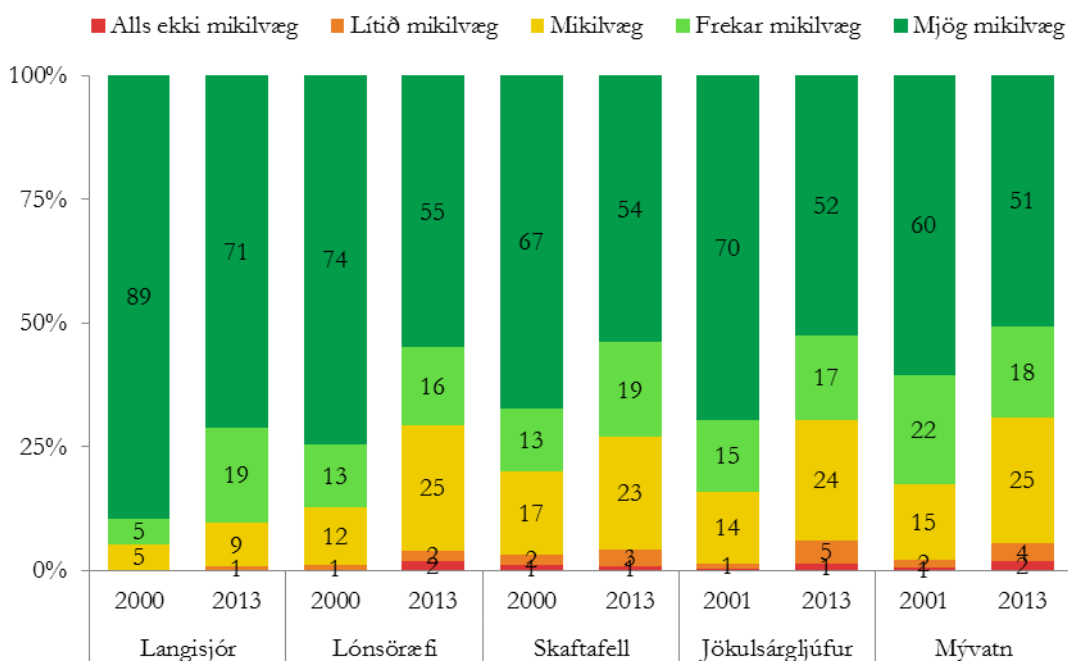
56. mynd. Viðhorf ferðamanna til mikilvægis göngubrúa.

Í viðtölunum við ferðamenn komu einkum fram tvenns konar viðhorf gesta til göngubrúa. Annars vegar að þær eigi við þar sem vatnsföll eru beinlínis hættuleg, varasöm eða farartálmi en hins vegar sé það hluti af náttúruupplifuninni að vaða ár. Franskur karlmaður, stjórnandi sagði að göngubrýr við Langasjó myndu skerða upplifunina og gleðina við að vaða: „*Nooo, do you know what is more funny? You remove your shoes and you cross. Or you try to jump, that is even better. It is more physical so that is nice*”.

Ferðamönnum fannst mjög mikilvægt að upplifa kyrrð og ró. Þeim, sem lögðu mikið upp úr því, hafði þó fækkað á öllum rannsóknarstöðunum á tímabilinu. Meira en helmingi gesta fannst þó frekar eða mjög mikilvægt að upplifa kyrrð og ró (57. og 58. mynd).

57. mynd. Mikilvægi þess að upplifa kyrrð. Marktekt er merkt með *.

58. mynd. Viðhorf ferðamanna til mikilvægis kyrrðar.

Í viðtölunum kom fram að langflestir upplifðu kyrrð og ró á rannsóknarstöðunum og sóttu í slíka upplifun af ýmsum ástæðum. Kyrrð og ró var fyrir margra Íslendinga mikilvæg lífsgæði samanber ummæli höfð eftir íslenskum rafvirkja, karlmanni við Langasjó „*Ég sef bara alltaf ferlega*”.

vel í tjaldi. Mér finnst gott að vera einhvers staðar þar sem er friður og ró“. Í viðtölum við erlendu ferðamennina kom fram að það geti verið erfitt að upplifa kyrrð og ró í heimalandi þeirra. Atvinnulaus bandarískur karlmaður við Langasjó sagði: „I truly value the silence here“ og vinur hans bandarískur kennari „It is such a nice change than being in the cities and makes you really appreciate it. It is basic, it is simple, it is nice“. Hollenskur karlmaður, fuglaáhugamaður og vatnsstjórnandi lýsti hér einstakri reynslu sinni af þögninni:

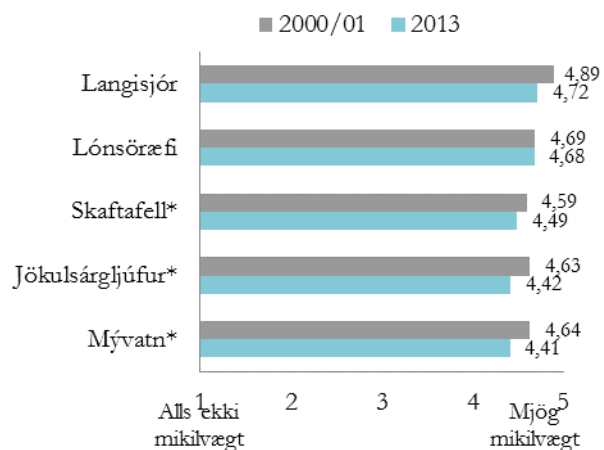
Yes, in the nature. Yesterday we were lucky while you don't hear anything, a few cars coming and going again. It is quiet again. It is not possible in the Netherlands anymore. So we were lucky, I like it because when you film the birds, what we are doing, you hear what they are doing and the sounds from the birds. We don't need anything else, it is perfect.

Pólsk kona, hjúkrunarfræðingur varð fyrir andlegum áhrifum í Mývatnssveit og hún taldi sig verða betri manneskju við dvölinna þar.

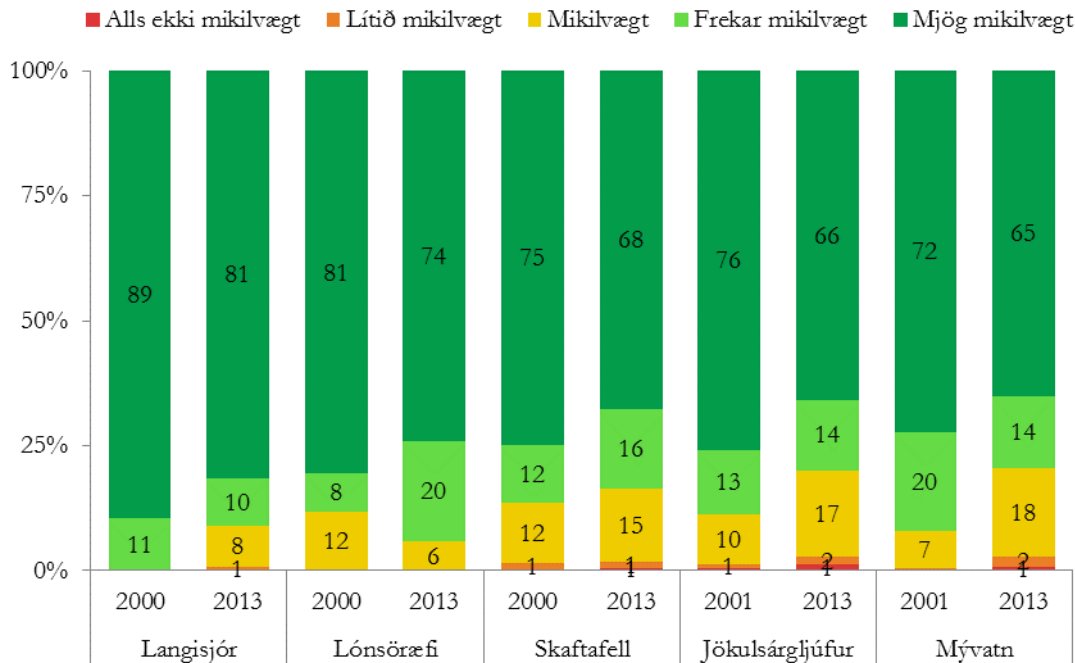
I feel that my mind is finds peace there. Somehow it is the place where I can switch out other thoughts in my head. I feel free, I feel like I am sleeping but I am stimulated at the same time. The nature changes me and makes me a better person.

Meira að segja á þjóðvegi 1 í Mývatnssveit gátu ferðalangar upplifað kyrrð eins og kanadísk kennslukona lýsti: „Today on one of the roads coming up to here. We were all alone on the main highway, and we stopped and opened the doors, there were no wind, no cars, nothing. Amazing, very peaceful, surprising as well because we were sitting on a highway“.

Svarendum þótti mjög mikilvægt að upplifa óraskaða náttúru en þeim hafði þó fækkað marktækt sem lögðu áherslu á það í Skaftafelli, Jökulsárgljúfrum og Mývatnssveit á tímabilinu. Langflestum eða á bilinu 79-100% þótti frekar eða mjög mikilvægt að geta upplifað óraskaða náttúru (59. og 60. mynd).

59. mynd. Mikilvægi þess að upplifa „óraskaða“ náttúru. Marktækt er merkt með *.

60. mynd. Viðhorf viðmælenda til mikilvægis „óraskaðrar“ náttúru..

Í viðtölunum kom fram að flestir voru á þeirri skoðun að náttúran á rannsóknarsvæðunum væri óröskuð. Viðmælendur lögðu mismunandi merkingu í það hvað felst í því að náttúra sé óröskuð. Að mati spænsks byggingaverktaka þurfti ekki að fara langt til að upplifa óraskaða náttúru. Hún blasti alls staðar við, einnig út um bílrúðuna:

That's what we like, to see unspoiled nature when you can be driving for hours almost without noticing humans. You can see from the side of the road mountains, rivers and that's beautiful. I think that is one of the highlights in Iceland.

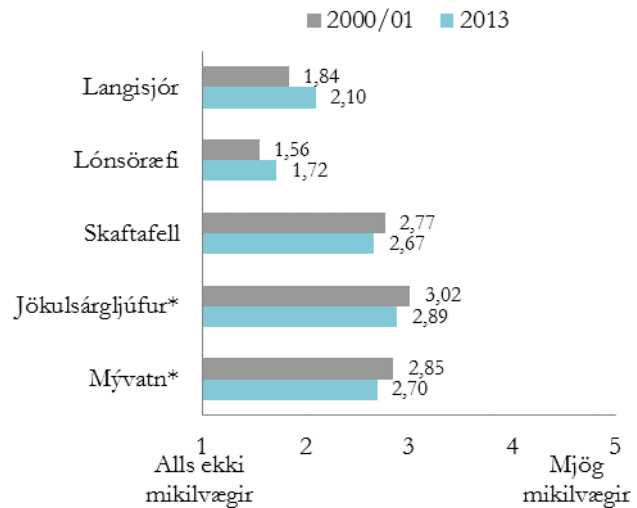
Aðrir töldu óraskaða náttúru aðeins vera svæði þar sem enginn nema fuglinn fljúgandi hefur komið. Þeirra á meðal er bandarísk stúlka í Jökulsárgljúfrum, starfsmaður í bakaríi: „It's hard to say unspoiled because any time you have a pathway in the nature, then in a sense it's spoiled because it's no longer natural. You have made accommodation for human tourists”.

Auðn, útsýni, fjallaskáli, gönguslóðar, engin mannvirki og fámenni voru algengar lýsingar viðmælenda á óraskaðri náttúru. Aðrir töldu að náttúran væri óröskuð með undantekningum og flestir nefndu að fjallaskáli og gönguslóðar mættu vera til staðar án þess að það truflaði upplifun þeirra á óraskaðri náttúru. Þýsk kona við Langasjó, líffræðingur taldi náttúruna óraskaða fyrir utan ummerki um traðk göngumanna og eftir utanvegaakstur:

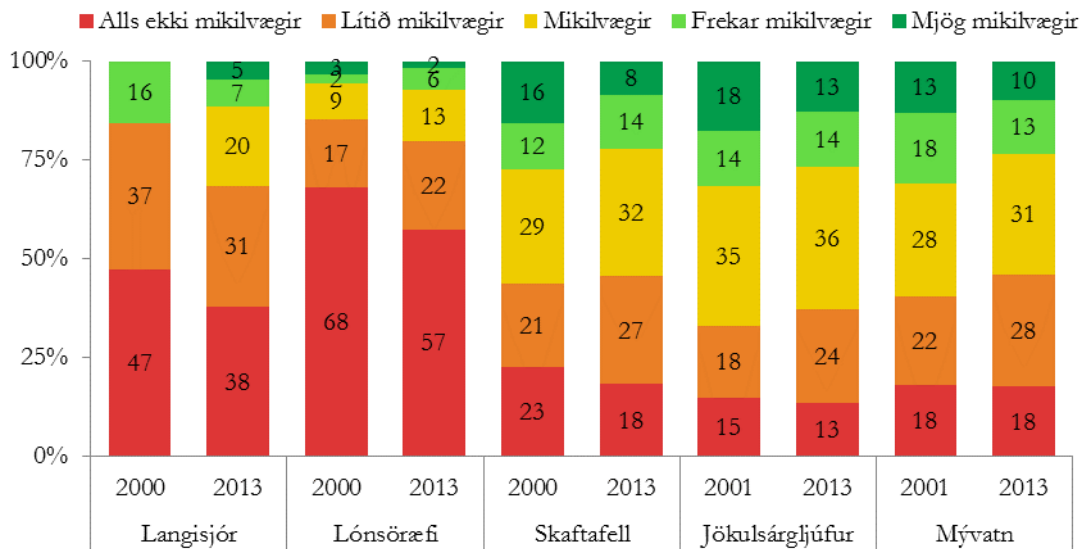
With two exceptions yes. One of them is the fact that everybody goes over the moss and I don't like that. I prefer biking trails... I don't understand why people go on the moss and they leave their footprints there for many years. ... The second reason is the lines from the cars. I don't understand why the cars don't drive on the road.

Ferðamenn lögðu ekki mikla áherslu á að áningarstaðir með bekkjum og borðum væru til staðar. Þeim hafði jafnvel fækkað í Jökulsárgljúfrum og Mývatnssveit (61. mynd).

Á hálendisstöðunum tveimur þótti um 70% og fleirum áningarstaðir lítið eða alls ekki mikilvægir en á láglandssvæðunum var hlutfallið undir 45% (62. mynd).

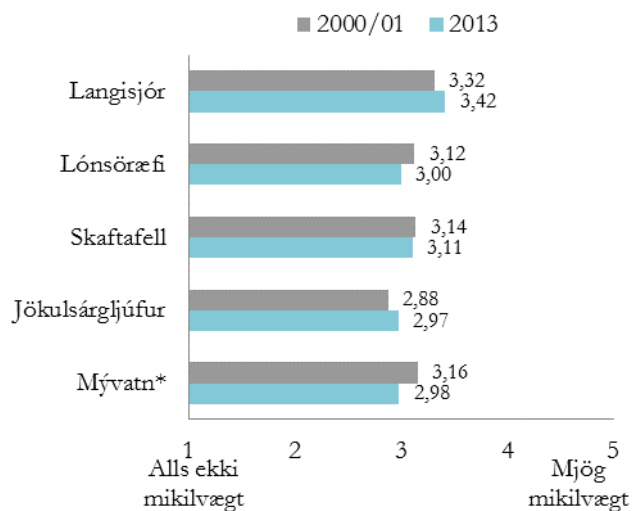
61. mynd. Mikilvægi áningarstaða. Marktekt er merkt með *.

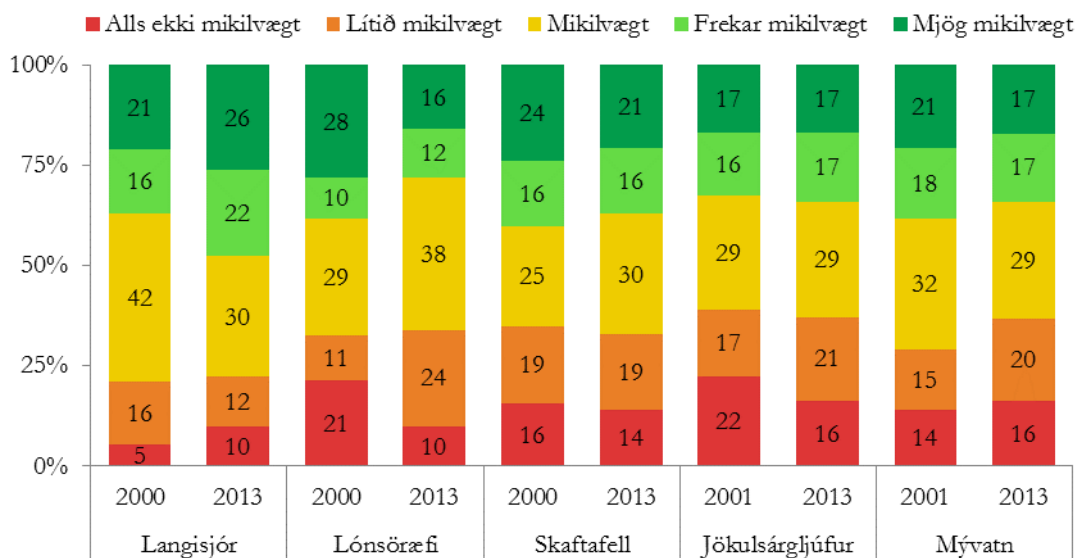
62. mynd. Viðhorf til mikilvægis áningarstaða með bekkjum og borðum.

Þetta var staðfest í viðtölunum þar sem fram kom að áningarstaðir með bekkjum og borðum væru ekkert sérstaklega mikilvægir innviðir á rannsóknarstöðunum. Nokkrir tjaldgestir í Vesturdal nefndu aftur á móti að þar væri gott að hafa einfalt skýli sem veitir skjól fyrir veðri og vindum samanber ummæli þýskrar skrifstofustofukonu: „In Vesturdalur ... a little shelter without anything, just so biking and biking people can go inside to have a few minutes or half an hour without this strong wind”.

Sumarið 2013 þótti ferðamönnum mikilvægt að sjá fáa aðra ferðamenn en í Mývatnssveit skipti það þá marktækt minna máli en áður. Um helmingi svarenda við Langasjó þótti frekar eða mjög mikilvægt að sjá fáa aðra ferðamenn sumarið 2013 en á hinum stöðunum var um þriðjungur á þeirri skoðun (63. og 64. mynd).

63. mynd. Mikilvægi þess að sjá fáa aðra ferðamenn.
Marktækt er merkt með *.

64. mynd. Viðhorf svarenda til mikilvægis þess að sjá fáa aðra ferðamenn.

Í viðtölunum mátti greina fjögur viðhorf hjá viðmælendum til þess að sjá fáa aðra ferðamenn. Einn hópur sækir í einveru og sumir töldu að á Íslandi væri hún tryggð samanber þýskan karlmann í Mývatnssveit sem starfar við ferðamál: „Yes, that is why we are not travelling in a group. That is why we are travelling in a car and that is why we are in Iceland. If you want other tourists ... you go to Palma”. Bandarískar systur í Jökulsárgljúfrum upplifðu annað en þær áttu von á: „We are actually seeking solitude. It has been harder to seek solitude than we expected because it has been a lot of people on the trails. You can't escape ...“.

Öðrum fannst í lagi að það væru nokkrir aðrir ferðamenn eins og spænskur karlmaður, ljósmyndari við Langasjó „*There were this ten people from the other car. Very neat, two or three people perfect. I don't mind to be alone ...*”.

Þriðji hópurinn upplifði togstreitu þegar þeir mátu mikilvægi þess að sjá fáa aðra ferðamenn. Einveru gætu þeir ekki krafist því þeir væru sjálfir ferðamenn eða eins og íslenskur karlmaður viðskiptafræðingur við Langasjó lýsti:

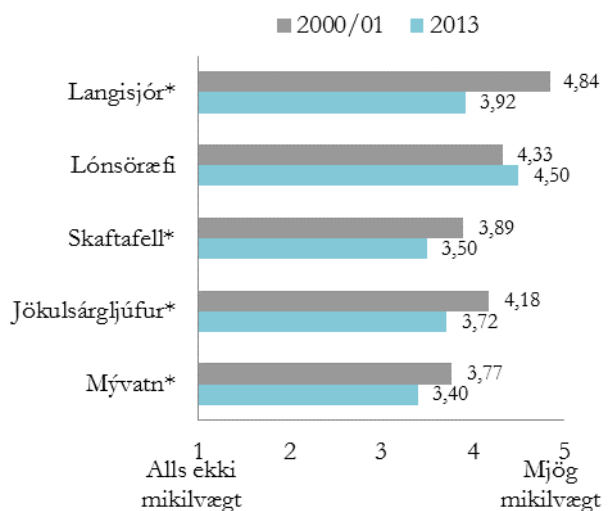
Maður er auðvitað vanur fjölda ferðamanna annars staðar frá. Ef þú berð Langasjó t.d. saman við Laugavegin þá er þetta bara orðinn veruleiki þar og þú settir þig við það. Og varla fer maður að kvarta yfir því hér eða hvað? Já, þetta fer ekki í taugarnar á mér sko. ... En mín viðbrögð voru samt þau ef ég kaifa djúpt í mína upplifun ... smá svona ... Ég hefði viljað vera einn hérna vegna þess bara að mér finnst það vera kröftugri upplifun og skemmtilegra og líka vegna þess að ferðamenn sem koma hingað sækja í að vera í fámenni... En maður veit það að fólk er að ferðast og maður amast ekki við tjöldum eða öðru fólk á svona stöðum en ég er vanur því þegar ég kem hérna að vera einn.

Fjórdi hópurinn fylla þeir sem sögðu að fjöldi ferðamanna truflaði þá ekki neitt eins og dönsk kona, landfræðingur í Skaftafelli sagði:

Ég hafði heyrt að fjöldi ferðamanna hefði tvöfaldast á Íslandi og var undir það búin. En þegar allt kom til alls kom það mér skemmtilega á óvart að þeir eru alls ekkert of margir. Fjöldi þeirra er ekkert vandamál fyrir mig.

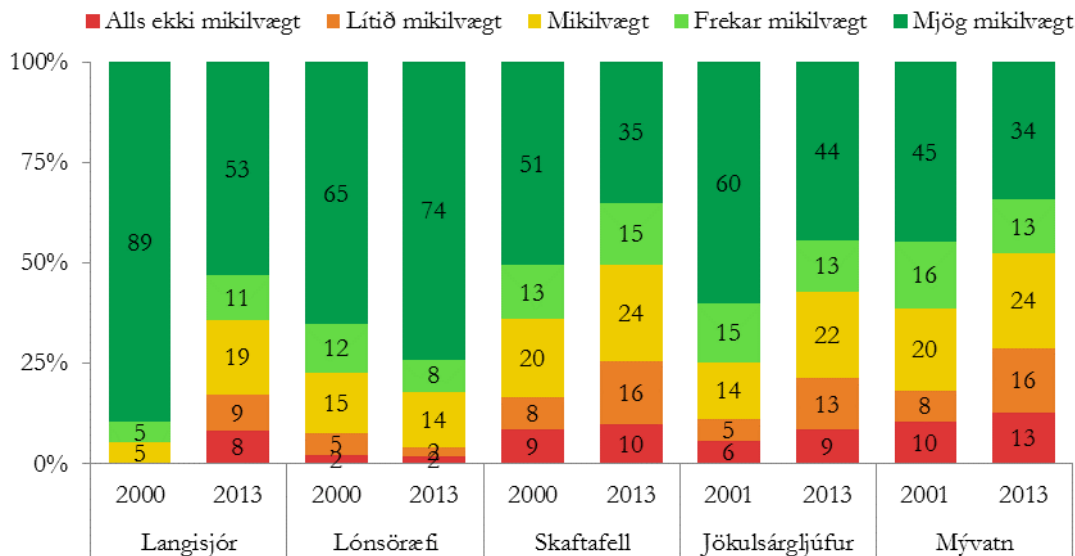
Ferðamönnum fannst frekar mikilvægt að sjá ekki ummerki eftir utanvegaakstur. Þeim hafði þó fækkað marktækt við Langasjó, í Skaftafelli, Jökulsárgljúfrum og Mývatnssveit á tímabilinu sem lögðu áherslu á mikilvægi þess.

Á öllum rannsóknarstöðunum taldi meira en helmingur þátttakenda það frekar eða mjög mikilvægt að sjá ekki merki um utanvegaakstur (65. og 66. mynd).

65. mynd. Mikilvægi þess að sjá engin ummerki um utanvegaakstur.

Marktækt er merkt með *.

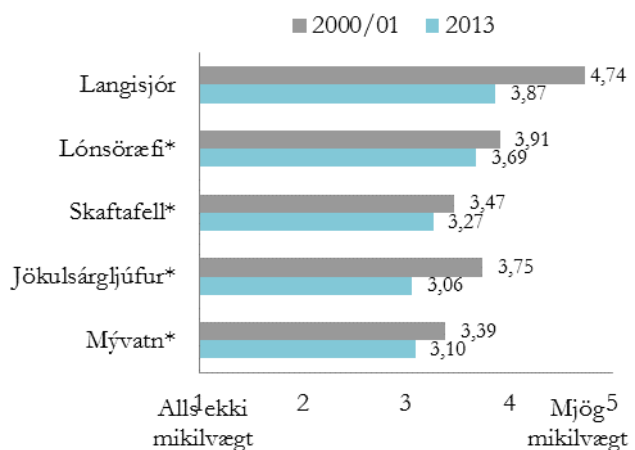

66. mynd. Viðhorf svarenda til mikilvægis þess að sjá ekki ummerki um utanvegaakstur.

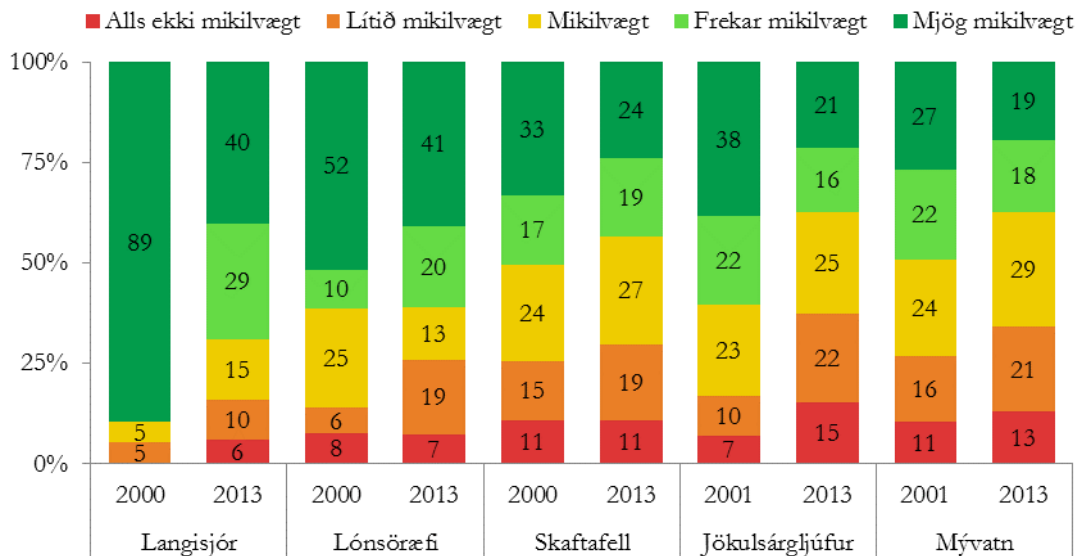
Langflestir viðmælendur virtust sjá lítil sem engin ummerki um utanvegaakstur. Við Langasjó sagði bandarískur kennari: „*Maybe a little bit along the side of the road but a very minimum. Mainly some extra tier tracks but that's about it*“. Þýskur karlmaður í Mývatnssveit sem starfar að ferðamálam benti á að ferðamenn væru ekki einu sökudólgarnir. Hann sagði:

We recognised it especially close to the road one. People who want to try out the 4WD cars and that is not good. They are just driving on trucks 10 m close to the road and that is not ok. We didn't see damages caused by tourists, only car tracks and of course waste.

Skóðanir varðandi að geta gengið án þess að sjá mannvirki voru ekki eins afgerandi og fyrnefnd atriði. Auk þess hafði þeim fækkað marktækt á tímabilinu á öllum rannsóknarstöðunum að undanskildum Langasjó. Í Lónsöræfum lækkaði hlutfall þeirra sem taldi það frekar eða mjög mikilvægt úr 62% í 61%, í Skaftafelli, úr 50% í 43%, í Jökulsárgljúfurum, úr 60% í 37% og í Mývatnssveit úr 49% niður í 37%. Við Langasjó fækkaði þeim úr 89% í 69% en þar var jafnframt lögð mest áhersla á það að geta gegnið án þess að sjá mannvirki (67. og 68. mynd).

67. mynd. Mikilvægi þess að geta gengið án þess að sjá mannvirki. Marktækt er merkt með *.

68. mynd. Viðhorf svarenda til mikilvægis þess að geta gengið án þess að sjá mannvirki.

Langflestir viðmælenda vildu geta gengið án þess að sjá mannvirki en viðurkenndu að það væri ekki alltaf hægt. Flestir töldu fjallaskála, gönguslóða og gamla vegslóða ásættanleg mannvirki í náttúrunni. Íslenskri konu í Lónsöræfum, kennara, fannst fjallaskálar og stikaðar gönguleiðir ekki skerða upplifunina sem hún sóttist eftir:

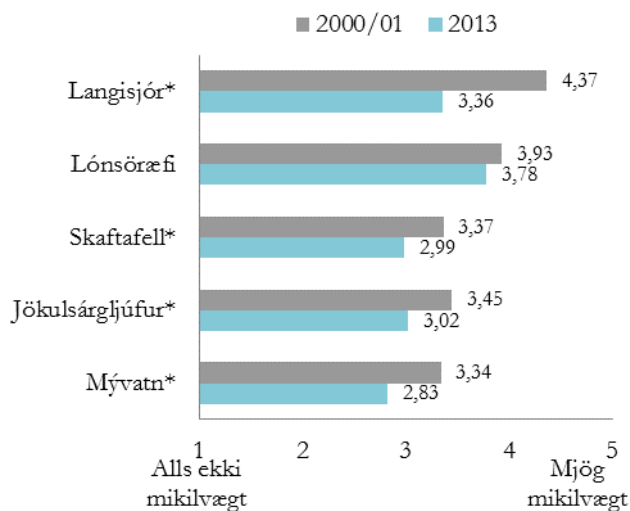
Vissulega er náttúran ósnortin eins og hún lítur út, lítið af mannvirkjum og lítið af skipulögðum gönguslóðum. ... Einhver skálti komin upp við Egilsel. En hina tvo dagana voru engar merkingar og ekkert sem sagði í rauninni, annað en kort og tæki sem sögðu hvert maður ætti að fara, sem er líka alveg gaman, að lesa úr kortum og vita alveg nákvæmlega hvert maður er að fara. Án þess að það séu einhverjar stikur sem segja manni hvert maður á að fara.

Nokkrir töluðu um að mikilvægt sé að jafnvægi ríki milli náttúruupplifunar og mannvirkjanna sem eru til staðar. Bandarískur karlmaður, arkitekt sem var á ferð í Jökulsárgljúfrum sagði: „It is a balance because you do want people to come and see it but you also need to respect nature. If there is no nature left the tourists are not going to come anyway”.

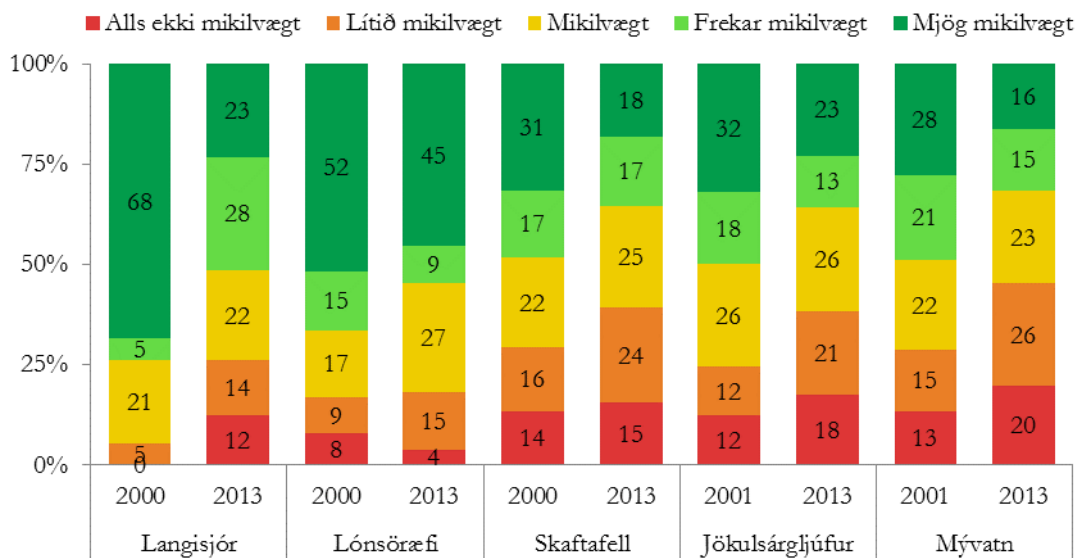
Þýskur karlmaður í Mývatnssveit sem starfar við ferðamál taldi að aðgátar sé þörf í uppbyggingu:

Now you have hotels and guesthouses within a couple of kilometres and now it is ok but it is getting. ... We came here to see, especially the nature, the special landscape. And if you have hotels everywhere you can't see the nature and the landscape.

Mikilvægi þess að ganga án þess að sjá ummerki um aðra ferðamenn hefur minnkað á milli tímabila á láglandinu og við Langasjó. Árið 2013 töldu þó meira en helmingur aðspurðra á hálendis-svæðunum það frekar eða mjög mikilvægt en á láglandssvæðunum var um þriðjungur á þeirri skoðun (69. og 70. mynd).

69. mynd. Mikilvægi þess að geta gengið án þess að sjá ummerki eftir aðra ferðamenn. Marktekt er merkt með *.

70. mynd. Viðhorf svarenda til að geta gengið án þess að sjá ummerki eftir aðra ferðamenn.

Í viðtölum á öllum rannsóknarstöðunum nefndu nokkrir viðmælendur að þeir hefðu séð ummerki eftir aðra ferðamenn s.s. traðk í mosa við Langasjó en langoftast nefndu gestir ummerki í kringum göngustíga eins og íslenskur tónlistarmaður í Jökulsárgljúfrum: „Það voru skemmdir þarna í Hólmatungum eftir hjólræðamenn. Augljóslega voru þau að hjóla á stíg sem þau máttu ekki vera á“. Íslenskur meðferðarfræðingur nefndi dæmi úr Skaftafelli: „En það er alveg skelfilegt ástand frá Sjónarskeri og upp að Kristínartindum, alveg skelfilegt ástand“.

Íslenskur karlmaður, stjórnandi á ferð í Mývatnssveit sagði:

Fólk sem er á einhverri braðrútuferð og er að flýta sér að sjá allt og svona. Í Dimmuborgum sá maður fólk misbjóða náttúrunni og fara yfir böndin og maður er að ala upp eigin börn og segja þeim að vera á stígunum og svo sér maður fullorðin fólk sem fer yfir...

Skólastjóri á ferð í Skaftafelli rifjaði upp hvað umgengni fólks við náttúruna hefði lagast:

Maður fór nú stundum um Suðurland og tjaldaði á einhverjum fallegum stað og þá bentu allir sínu rusli bara á bak við næsta runna eða ofan í gjótur... niðursuðudósirnar undan niðursuðna kjötinu sem var nestið í þá daga. Í dag taka flestir ruslið með sér. Þegar túristarnir verða komnir í milljón þá verðum við að hafa einhverja reglu á þessu. Það verður að hafa hemil á þessu.

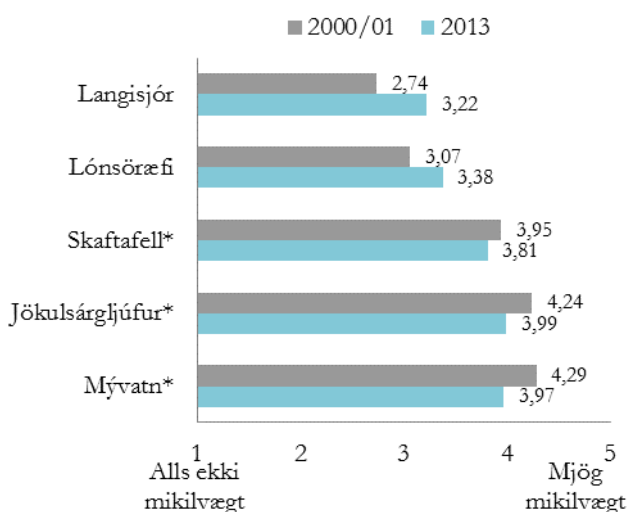
Flestir erlendu ferðamennirnir töluðu um að umgengni væri góð og óvenjulítið rusl væri á svæðunum miðað við þeirra heimaland. Þýskur atvinnulaus karlmaður í Jökulsárgljúfrum taldi að með vaxandi ferðamennsku þyrfti að setja skýrar umgengnisreglur.: „*Sometimes you find cigarettes. If you see one cigarette on the earth then everybody does the same. In the future there will come more tourists and you have to make rules*“.

Frönsk kona, hjúkrunarfræðingur á ferð í Jökulsárgljúfrum hafði áhyggjur af umgengninni:

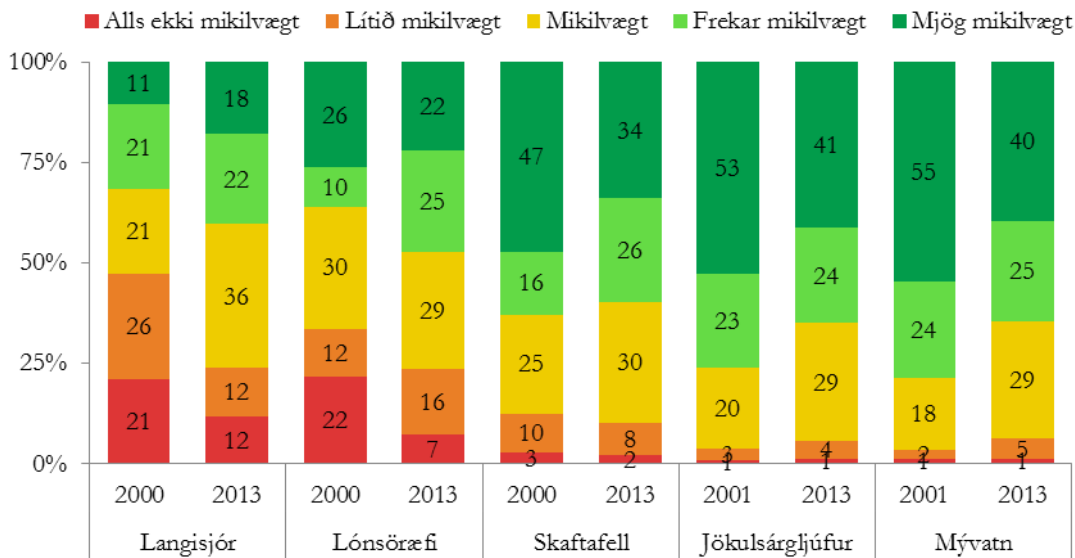
I have seen some trails been tramped down and erosion in some areas because people have deliberately walked across a field and you know if there is a trail you walk along the trail. It has to be a little bit more enforced I think. The trails are not always very well marked to me... The boundaries are not very exact in times, and it happened to me, I walked and I was not on the trail. Oh, wow, what did I do?

Ferðamönnum á láglandisstöðunum þótti mikilvægt að skoðunarverðir staðir væru merktir en skiptar skoðanir voru á því meðal svarenda í Lónsöræfum og við Langasjó.

Ferðamenn á láglandissvæðunum lögðu minni áherslu á merkingar árið 2013 en árin 2000/2001 (71. og 72. mynd).

71. mynd. Mikilvægi þess að skoðunarverðir staðir séu merktir. Marktekt er merkt með *.

72. mynd Viðhorf svarenda til að skoðunarverðir staðir séu merktir.

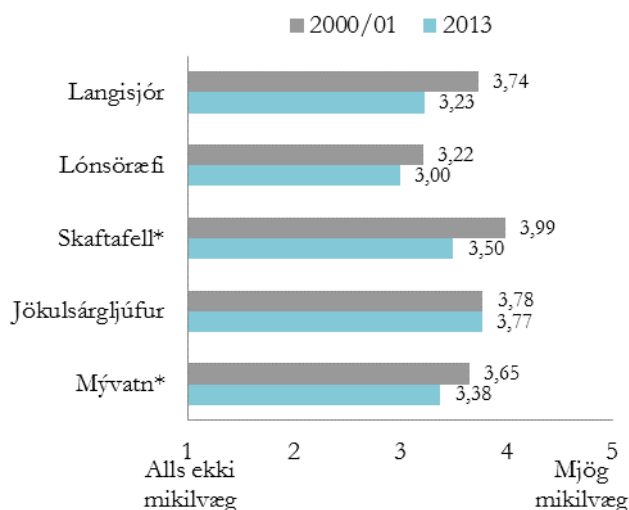
Merkingar skoðunarverðra staða þóttu sjálfsagðari á láglandissvæðunum en á hálandissvæðunum. Í Skaftafelli lýsti enskur listfræðingur yfir sérstakri ánægju með upplifun á gönguleiðinni að Skaftafellsjökli þar sem vakin er athygli á plöntum og náttúrufrýrbærum á leiðinni. „I like the one here [leiðin að jöklinum] how they number the hiking route and alert you to the geological features, that brings the walk alive“. Íslenskur karlmaður við Langasjó, viðskiptafræðingur, var hins vegar alfarið á móti upplýsingaskiltum: „Það þírrar mig að það þurfi að troða skiltum alls staðar“.

Nokkuð margir viðmælendur vöktu athygli á því að of gott aðgengi sé að skoðunarverðum stöðum en það eigi að vera torvelt því þá sé upplifunin sterkari samanber ummæli þýskrar konu í Jökulsárgljúfrum, verkfræðings og kennara:

In Iceland it is so easy to reach every nice point and I think it is a problem when you can reach it easily and don't have to work for it. There are so many people who just take a look, wow, wow, wow, take a photo and then go back.

Viðmælendur höfðu mismunandi skoðanir á aðgengi fyrir alla. Íslensk kona, klínískur sérfræðingur var óákveðin varðandi málefnið: „Nei, auðvitað eru svona mál eins og aðgengi fyrir fatlaða og svona, maður vill... ja það er bara spurning um val sko...“. Íslensk skrifstofukona í Jökulsárgljúfrum vildi sjá aðgengi fyrir alla á skoðunarverðum stöðum t.d. við Dettifoss:

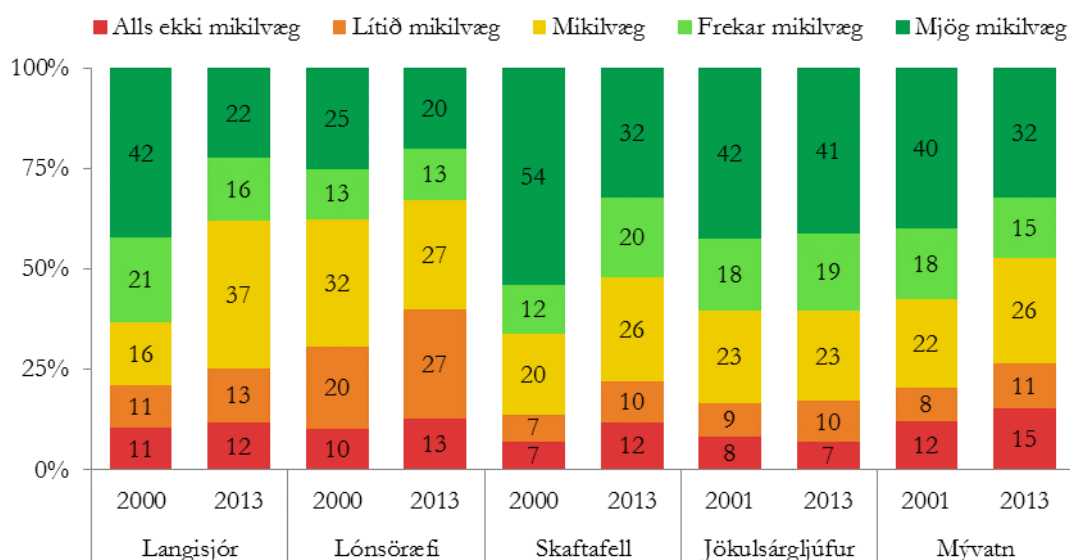
Ég tók eftir því að það er erfitt fyrir fólk, sem er orðið vel fullorðið og er þarna í stórum hópum, að komast niður að fossinum. Mér finnst það mjög slæmt því mér finnst að við eigum öll að hafa aðgang að náttúruperlunum... Þær eru ekki aðgengilegar fólk sem þarf einhverja aðstoð eða er ekki mjög sprákt til ganga. Mér finnst það synd... við eigum að sjá sóma okkar í því að fólk geti notið þessara staða.

73. mynd. Mikilvægi þess að geta tjaldað á skipulögðu tjaldsvæði. Marktekt er merkt með *.

Íslenskur læknir við Langasjó taldi óraunhæft að gera kröfu til þess að aðgengi væri fyrir alla: „*Nei, fyrr má nú vera ef það þarf að vera fært fyrir alla, alltaf og alls staðar*”.

Svarendur höfðu ekki afgerandi skoðanir gagnvart mikilvægi þess að geta tjaldað á skipulögðu tjaldsvæði. Í Skaftafelli og Mývatnssveit lögðu gestir síður áherslu á mikilvægi þess árið 2013 en í fyrri rannsókn. Í Skaftafelli hafði hlutfallið lækkað úr 66% niður í 52% og í Mývatnssveit úr 58% niður í 47% árið 2013 (73. og 74. mynd).

74. mynd. Viðhorf svarenda til skipulagðra tjaldsvæða.

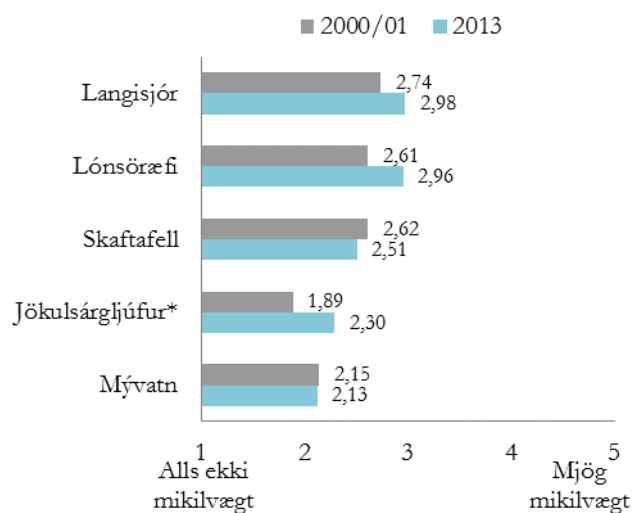
Við Langasjó og í Lónsöræfum eru ekki skipulögð tjaldsvæði en gestir geta tjaldað í kringum fjallaskála á svæðunum. Vísbendingar eru um að stærð skipulags tjaldsvæðis skipti viðmælendum máli. Hollenskur læknir á eftirlaunum sem var á ferð í Jökulsárgljúfrum fannst of þröngt um gesti á tjaldsvæðinu:

You expect a very huge campsite. We are in a big group, 23 camping cars and we are too close to each other. People are coming very late to the camping site. Yesterday evening it was almost midnight. We were going to sleep and in this camping the cars are almost 1,5 m away from our camping car.

Landi hans, vatnsstjórnandi tók í sama streng: „*The camping is not overcrowded but we had a bad luck. We found a nice place to stay and when we came back from our trip yesterday we saw 10 tents around our tent...!* Íslenskur karlmaður, stjórnandi í opinberri stofnun var mótfallinn stórum tjaldsvæðum: „*Mér finnst að það ættu að vera fleiri og minni tjaldstæði. Fyrir mig er það ekki sjarmerandi að vera á svona stóru túni með 200 manns*“. Undir þetta tók rússnesk kona, grafískur hönnuður: „*I think it is a good idea to make some campings but it always has to be in small size to not destroy nature*“. Þýskum hjónum í Jökulsárgljúfrum, skrifstofukonu og húsverði líkaði vel við tjaldstæðið í Vesturdal: „*If you ask what kind of camping we like most it is the small places like in Vesturdalur, with hot shower, the possibilities to wash ourselves. It is necessary if you are on the move*“. Önnur þýsk hjón, verkfræðingur og kennari vildu aðskilja göngufólk frá gestum á húsbílum á skipulögðum tjaldsvæðum: „*I think it would be a good idea to limit one special area at the campsite for small hiking tents where you are not allowed to go by car to that area*“. Íslensk kona, sjúkraliði í Jökulsárgljúfrum benti á árekstra milli tjaldgеста og þeirra sem gista í húsbílum:

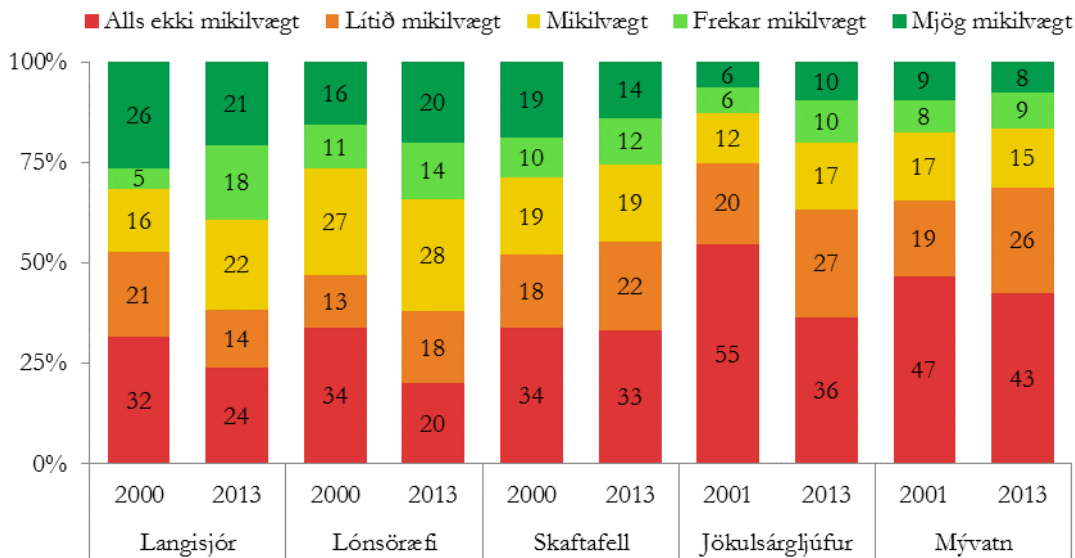
Ég get alveg orðið foxill yfir því þegar ég sé 20 húsbíla inni á tjaldstæðinu en litlu tjöldin eru í jaðrinum. Rafmagnid er í kantinum og þeir fara inn á stæðið í staðinn fyrir það að húsbílarnir og hjólhýsin séu bara á mólinni. Það þarf að vera góð mól ... búid og punktur. Manni finnst næstum eins og tjöldin séu komin út í horn. Þú ert að biðja um lúxus og þú atlar inn á grasið. Tjaldstæðið hefur tapað merkingu sinni.

Í Jökulsárgljúfrum lögðu fleiri áherslu á að mega tjalda hvar sem er innan svæðis sumarið 2013 miðað við árið 2001 og hækkaði hlutfall þeirra úr 12% upp í 20%. Um þriðjungi svarenda við Langasjó og í Lónsöræfum fannst það þó frekar og mjög mikilvægt (75. og 76. mynd).

75. mynd. Mikilvægi þess að mega tjalda hvar sem er innan svæðis.

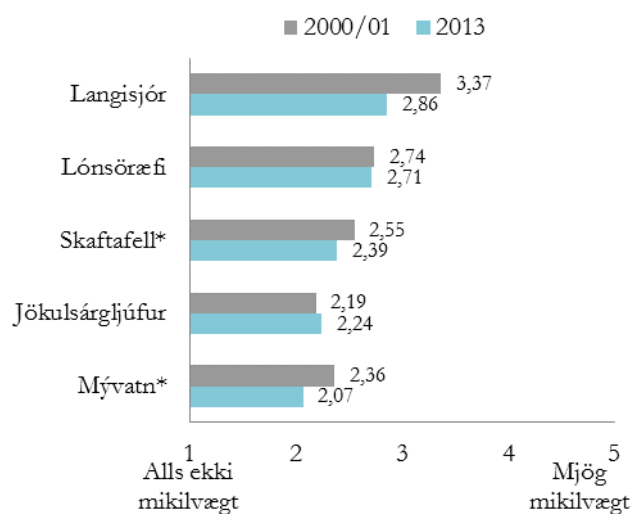
Marktekt er merkt með *.

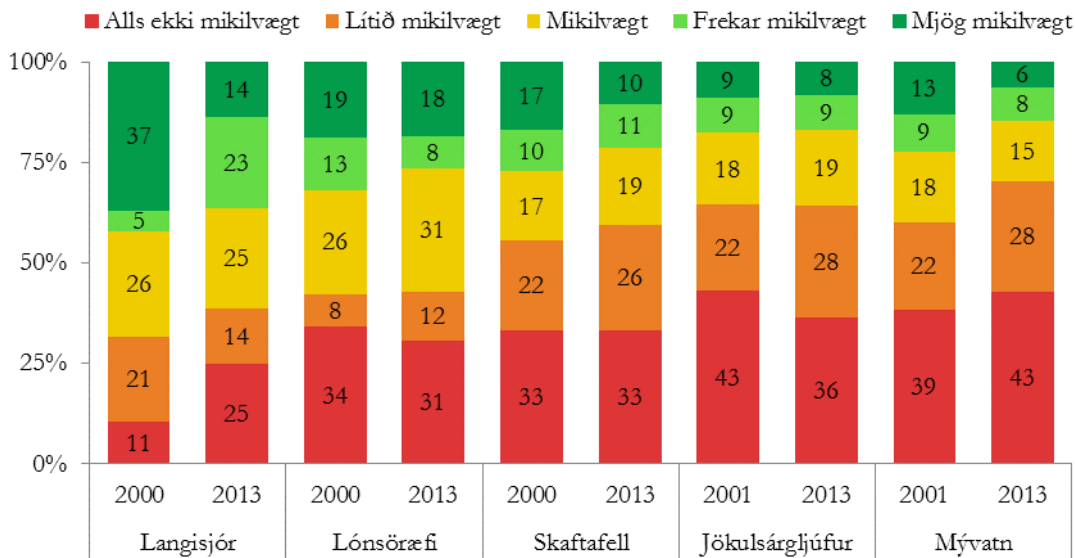
76. mynd. Viðhorf svarenda til þess að mega tjalda hvar sem er innan svæðis.

Í viðtölunum kom fram að það voru fyrst og fremst gestir í Lónsöræfum og við Langasjó sem vildu geta tjaldað hvar sem er og sumir þeirra höfðu gert það. Í skipulögðum gönguferðum um svæðið er gjarnan tjaldað þar sem hentar hverju sinni. Þá viku sem spyrill var við Langasjó varð hann var við að gestir tjölduðu og/eða lögðu húsbílum sínum við veiðihúsið og erlendir ferðamenn á bílaleigubíl sváfu í honum við uppgönguleiðina á Sveinstind þó á hvorugum staðnum sé salernisaðstaða. Íslenskur rafvirki við Langasjó taldi góðan kost ef að á svæðinu væru nokkur lítil en dreifð tjaldstæði: „Það matti vera einhver blettur hérna, tjaldstæði, nokkur frímerki hér og þar, þar sem væri rennandi vatn og salernisaðstaða. Það er þá gaman að labba á milli og geta tjaldað á þokkalega góðum stað“.

Svarendum fannst ekki mikilvægt að geta tjaldað án þess að verða varir við aðra ferðamenn og lögðu enn síður áherslu á það í Skaftafelli og Mývatnssveit árið 2013 en í fyrri rannsókn. Um 37% svarenda við Langasjó fannst það þó mikilvægt og um fjórðungi í Lónsöræfum (77. og 78. mynd).

77. mynd. Mikilvægi þess að geta tjaldað án þess að verða var við aðra ferðamenn. Marktekt er merkt með *.

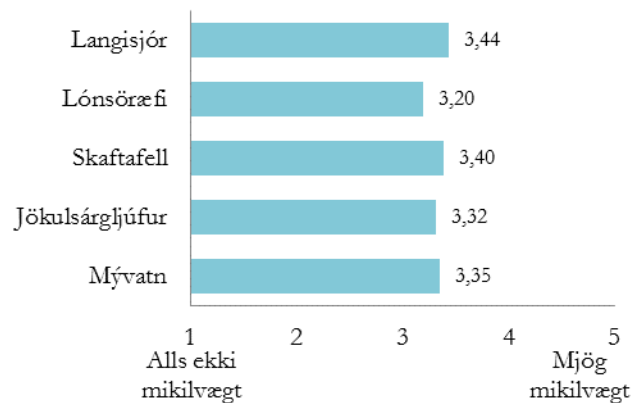

78. mynd. Viðhorf svarenda til þess að geta tjaldað án þess að verða var við aðra ferðamenn.

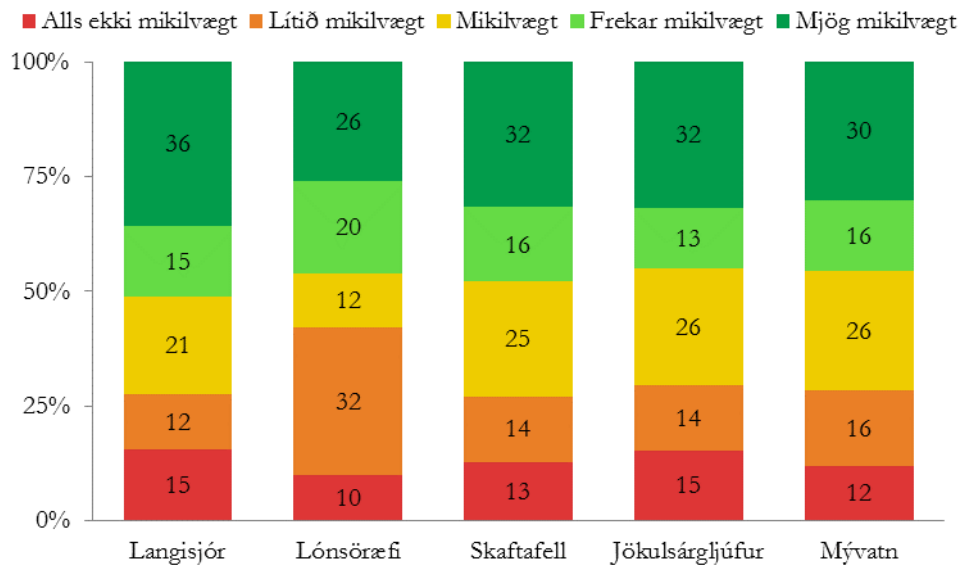
Að geta tjaldað án þess að verða var við aðra ferðamenn virtist skipta fæsta máli en nokkrir vildu þó eiga þess kost einkum á hálendissvæðunum. Íslenskur bifvélavirki við Langisjó vildi t.d. vera sem lengst frá öðrum ferðamönnum:

Já, í óbyggðum af því að mér líður vel svoleiðis, bara best svoleiðis þar sem er enginn eða fáir. Ég get ekkert verið á tjaldstöðum með öðru fólki, það er ekkert sem ég hef áhuga á. Ég hef prófað það, hávaði og læti og ónæði.

Árið 2013 var spurningu um ónæði af flugumferð bætt í könnunina. Svör við henni voru ekki mjög afgerandi en þó þótti tæpum helmingi svarenda frekar eða mjög mikilvægt að verða ekki fyrir ónæði af flugumferð (79. og 80. mynd).

79. mynd. Mikilvægi þess að verða ekki fyrir ónæði af flugumferð.

80. mynd. Viðhorf svarenda til þess að verða ekki fyrir ónæði af flugumferð.

Flestir viðmælenda höfðu ekki orðið fyrir ónæði af flugumferð en þeir sem höfðu það voru almennt á því að hún truflaði náttúruupplifun þeirra, sérstaklega þyrluflugið vegna hávaðans.

Íslensk kona, meðferðarfræðingur í Skaftafelli hefur orðið vör við útsýnisflug þar: „Í útsýnisfluginu hér eru notaðar litlar flugvélar sem trufla ekki en ef þetta væru þyrlur þá gegnir öðru máli“.

Belgísk leiðsögukona í Mývatnssveit sagði: „Við erum kannski á einverju svæði þar sem svanir fljúga og svo koma þyrlur. Þá er allt ónýtt og hvaða upplifun er það, bara upplifun af þyrlum. Þyrlur nei, setja reglur um þær alveg pottþétt“. Íslenskur tónlistarmaður í Jökulsárgljúfrum hefur reynslu af ónæði af þyrluflugi og fannst það ekki hæfa hálendisferð:

Við upplifðum það í Landmannalaugum. Þar lenti ein þyrla og út úr henni kom eitthvað fínt fólk og dúkaði borð og var greinilega með einhverja humarveislu... Þetta var svona þínu flottræfilsháttur. Mér fannst þetta bara mjög hallærislegt sko... Ég held að þetta sé ekki sú tegund ferðabjónustu eða ferðamennsku sem eigi að ýta undir.

Hjón við Langasjó, hjúkrunarfræðingur og læknir töldu þyrluflug ekki eiga alls staðar við:

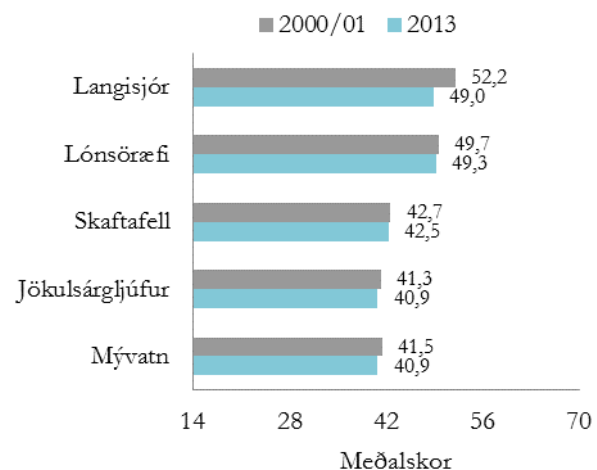
Fólk sem er búð að gera allt heldur áfram leitinni að einhverri nýrri og öðruvísi upplifun. Mér finnst þetta ekki askileg þróun... því það er bara ekki hægt að blanda þessu saman. En ef það er til einhver staður þar sem þyrlur geta lent með einn hóp í einu þá er nóg af öðrum stöðum en í Landmannalaugum eða við Langasjó.

Þýskum atvinnulausum karlmanni í Jökulsárgljúfrum fannst hluti af gæðum þess að ferðast um Ísland felast í því að þar kæmist hann hjá ónæði af flugumferð „Yes I am here to relax and don't hear traffic, aeroplanes, ring, ring and computers and so on. I have my iPhone with me but it is off... I don't use it“.

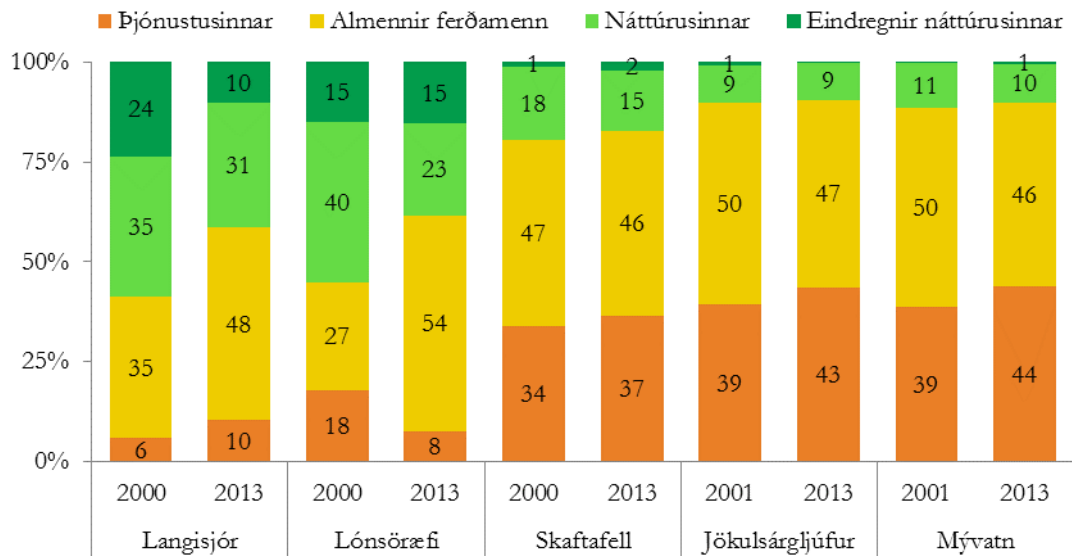
4.4 Flokkun ferðamanna með hliðsjón af viðhorfskvarðanum

Greining á viðhorfum svarenda með hliðsjón af viðhorfskvarðanum (*the purist scale*) leiddi í ljós að meðalstigafjöldi úr spurningunni var um 50 við Langasjó og í Lónsöræfum en rétt rúmlega 40 á láglandssvæðunum þremur. Ekki hafði orðið marktæk breyting á stigafjöldanum frá árunum 2000/2001 til ársins 2013 (81. mynd). Ekki hafði heldur orðið marktæk breyting á hlutfallslegri skiptingu hópanna á hverju svæði fyrir sig á tímabilinu (χ^2 : 0,41 - 0,21). Árið 2013 tilheyrðu flestir svarendur hópnum almennir ferðamenn þ.e. á bilinu 46-54%, en árin 2000/2001 voru þeir á bilinu 27-50%. Næststærsti hópurinn, þjónustusinnar voru á bilinu 8-44% en árin 2000/2001 voru þeir á bilinu 6-39%. Þriðji hópurinn, náttúrusinnar voru á bilinu 9-31% en árin 2000/2001 voru þeir 9-40%. Miklir náttúrusinnar voru fáir, á bilinu 1-15% árið 2013 en árin 2000/2001 voru þeir frá því að vera enginn í Mývatnssveit og í að vera um fjórðungur svarenda við Langasjó.

Árið 2013 voru eindregnir náttúrusinnar við Langasjó hins vegar ekki nema 10% en í Lónsöræfum var hlutfallið 15%. Á láglandinu voru eindregnir náttúrusinnar 2% eða færri árið 2013. Við Langasjó voru náttúrusinnar um þriðjungur. Í Lónsöræfum árið 2000 voru 40% náttúrusinnar en árið 2013 voru þeir 23%. Á bilinu 9-18% voru náttúrusinnar á láglandinu. Við Langasjó voru 35% almennir ferðamenn árið 2000 en 48% árið 2013. Í Lónsöræfum voru almennir ferðamenn 27% árið 2000 en 54% árið 2013. Á láglandinu var um helmingur ferðamanna almennir ferðamenn (82. mynd).

81. mynd. Meðalskor á viðhorfskvarðanum.

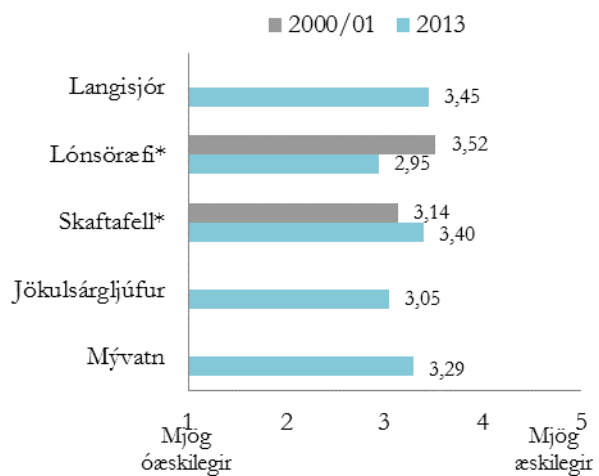

82. mynd. Skipting ferðamanna með hliðsjón af viðhorfskvarðanum.

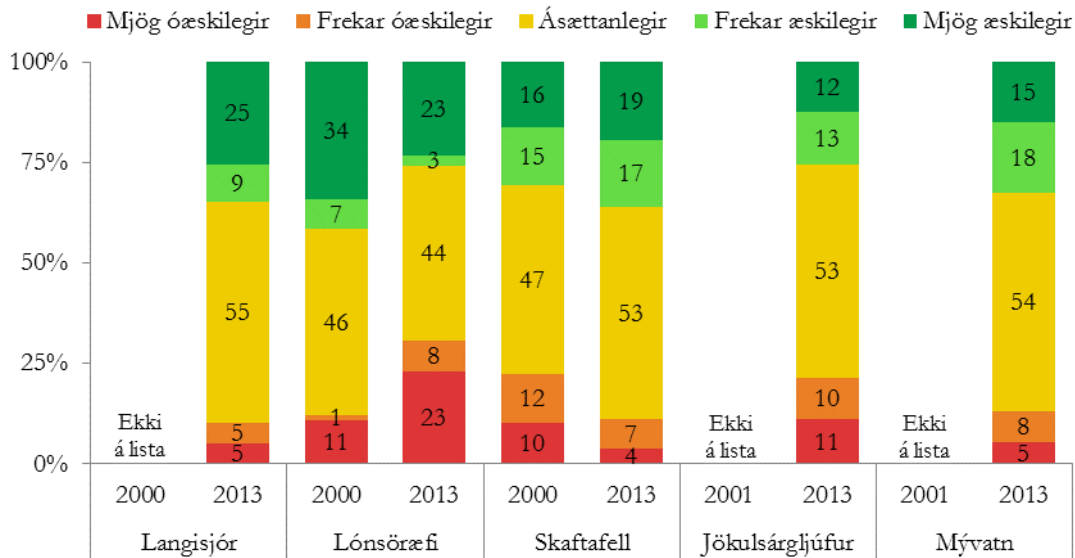
4.5 Viðhorf til mannvirkja og innviða

Svarendum á rannsóknarstöðunum þótti óuppbyggðir malarvegir nokkuð æskilegir sumarið 2013. Samanburður var mögulegur í tveimur tilfellum og var áhersla á óuppbyggða malarvegi árið 2013 minni í Lónsöræfum en meiri í Skaftafelli en um aldamótin (83. mynd). Í Lónsöræfum hafði hlutfall þeirra sem þótti þeir frekar og mjög æskilegir lækkað úr 41% í 26% en hækkað í Skaftafelli úr 31% í 36% árið 2013 (83. og 84. mynd).

Viðhorf viðmælenda til vega og ástands þeirra var sterkast við Langasjó og í Jökulsárgljúfrum. Engu að síður var aðgengi rætt í Lónsöræfum þar sem umferð vélknúinna ökutækja er bönnuð innan friðlandsins. Viðmælendur við Langasjó voru nánast einróma um að engin þörf sé á vegabótum því aðgengi eigi að fela í sér áskoranir og upplifunin verði sterkari af svæðinu. Frönsk kona, lækni við Langasjó taldi að vegabætur myndu skerða upplifun á leiðinni:

83. mynd. Viðhorf ferðamanna til óuppbyggðra malarvega. Marktekt er merkt með *.

84. mynd. Greining á viðhorfum til úppbyggðra malarvega.

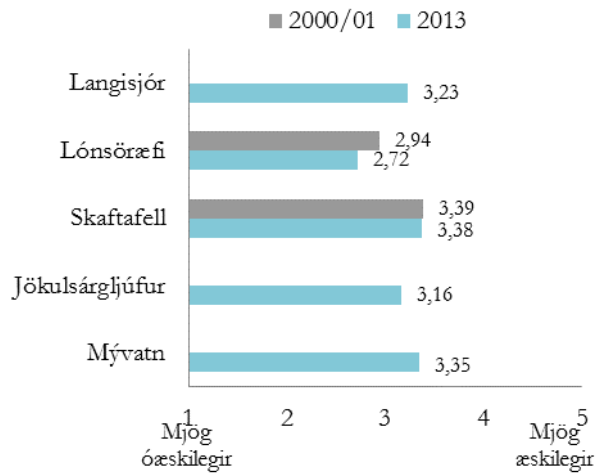
The roads are fine and ok because you have a great drivers. So you don't need better roads. The roads are the part of the charm of the country. It is just... We were sitting in the front in the bus so we could see the driver ceiling down and driving through the water and just backing back up and putting power in the engines. It was really something yesterday, really. An asphalt would be a shame.

Umsjónarmaður fasteigna, íslenskur karlmaður við Langasjó taldi úppbyggða vegi henta hálendinu: „Þetta eiga bara að vera slóðar, þú ert að sakjast í áskoranir með því að fara upp á hálendið”. Holóttur vegur takmarkar aðgengi og er partur upplifuninni sagði íslenskur sagnfræðinemi, kona í Jökulsárgljúfrum: „Holóttur vegur takmarkar aðgengi. Ég veit að mörgum útlendingum finnst það partur af sjarmanum að keyra eftir holóttum vegi eins og mér”. Þýsk hjón í Jökulsárgljúfrum, skrifstofukona og húsvörður á reiðhjólum lögðu ekki til breytingar á veginum milli Ásbyrgis og Vesturdals heldur takmörkun á bílaumferð:

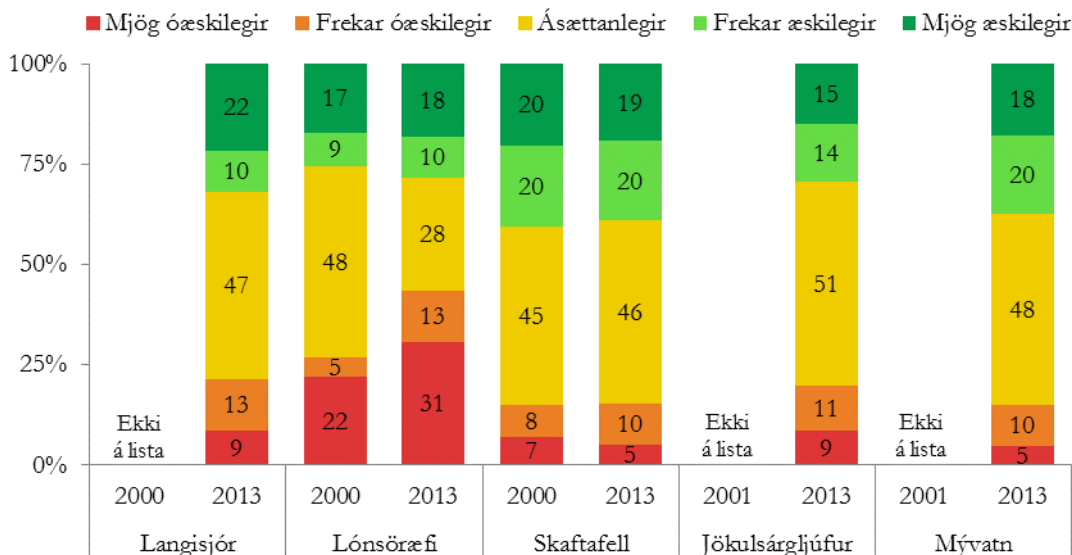
Yesterday in the good weather there were many cars and the “dust” was not good for us on the bicycles. These gravel roads are very damaged because of all the cars. It should be better to have less cars on this road but I think it is not possible.

Íslensk skrifstofukona í Jökulsárgljúfrum vildi vegabætur austan megin: „Mér finnst þurfa að bæta leiðina upp að Dettifossi. Þetta er malarvegur og alveg bræðilegur, eintómt þvottabretti. Að vestanverðu býður umhverfið bara upp á það að maður fer rólega og jafnvel stoppar og fer út og nýtur útsýnisins“.

Skiptar skoðanir voru um uppbyggða malarvegi. Á bilinu 28-51% þótti uppbyggðir malarvegir ásættanlegir sumarið 2013 og 29-39% fannst þeir frekar eða mjög æskilegir (85. og 86. mynd).

85. mynd. Viðhorf ferðamanna til uppbyggðra malarvega.

86. mynd. Greining á viðhorfum til uppbyggðra malarvega.

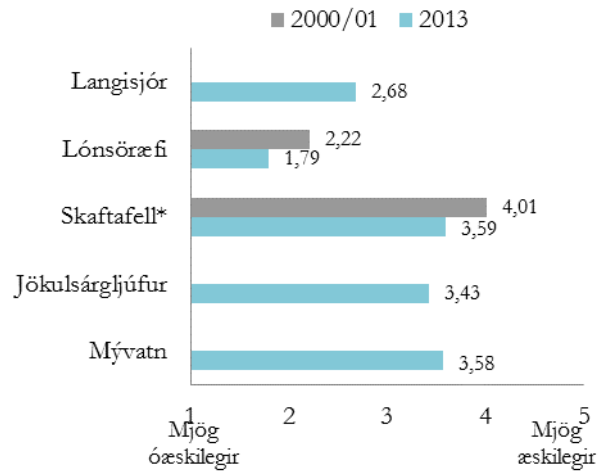
Íslenskur leiðsögumaður og bílstjóri við Langasjó sem fer þangað oft á hverju sumri vildi að aðgengi takmarkaði fjölda ferðamanna:

Ég er þeirrar skoðunar að svæði eins og þetta og reyndar fleiri svæði á hálendinu eigi að vera illaðgengileg. Þannig er frekar hægt að takmarka fjölda því fjöldinn kemur af gegnumstreymi en ekki af fólki sem er hér til lengri tíma. Enga uppbyggða vegi eða bryr yfir vatnsföll.

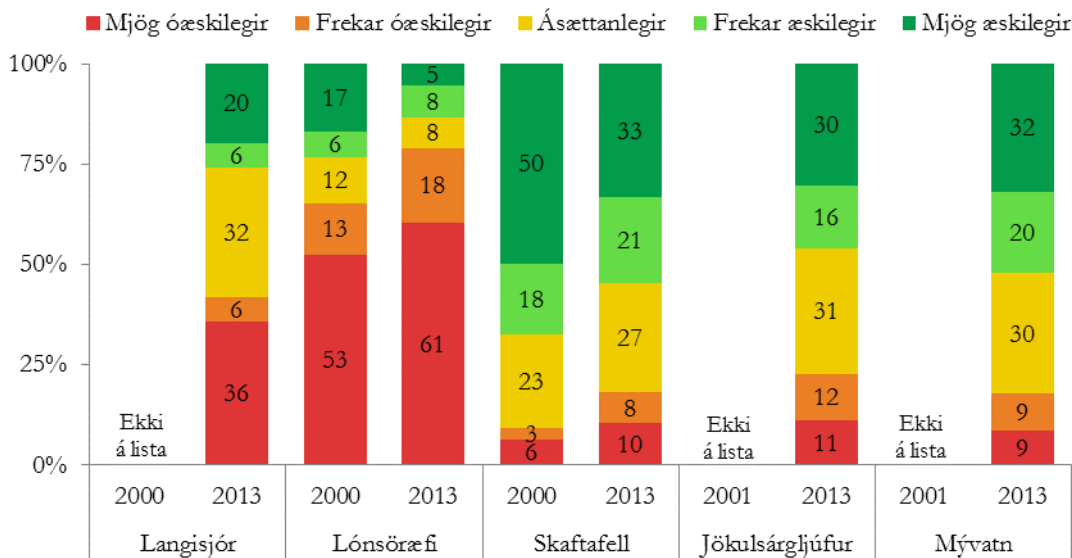
Íslensk kona, geislafræðingur á ferð í Lónsöræfum taldi vegi þar trufla upplifunina: „Mér finnst það minnka upplifunina ef það er of mikið af mannvirkjum eða uppbyggðum vegum“. Íslenskur tónlistarmaður í Jökulsárgljúfrum vildi skoða samgöngubætur þar frá öllum hliðum:

Ég held að upphækkadur vegur sé ekki málið. Ég er að hugsa um veginn milli Dettifoss og Ásbyrgis. Ég velti því upp að þarna væri kannski einbvers konar málamiðlun að gera ef ekki góðan malarveg að gera þá hugsanlega einbreiðan malbikaðan veg.

Marktækur munur er á viðhorfi gesta til slitlagðra vega á milli tímabila í Skaftafelli en ekki í Lónsöræfum. Sumarið 2013 töldu hlutfallslega flestir slitlagða vegi frekar eða mjög æskilega í Skaftafelli en áhersla á þá hafði þó minnkað því hlutfall þeirra hafði lækkað úr 68% í 54%. Í Lónsöræfum töldu 66% gesta slitlagða vegi mjög eða frekar óæskilega árið 2000 en 79% árið 2013 (87. og 88. mynd).

87. mynd. Viðhorf ferðamanna til slitlagðra vega. Marktækt er merkt með *.

88. mynd. Greining á viðhorfum til slitlagðra vega.

Við Langasjó vildi meirihluti viðmælenda engar vegabætur en halda núverandi vegslóðum. Umsjónarmaður fasteigna við Langasjó óttaðist afleiðingar af bættum vegasamgöngum þar:

Þú átt ekki að fara hérna á rennisléttum malbikuðum vegi. Ef svo fer þá býð ég bara ekki í hvernig umhverfið verður. Þá erum við fyrst farin að tala um verulegar skemmdir á hálendinu, rusl og fleira. Ekki spurning, sko. Þá eru krakkarnir farnir að bruna bara, skilurðu á bilunum sínum yfir eina helgi. Þetta á að vera eitthvað svona únik sem þú ert að sækjast eftir og þú átt að hafa fyrir því að komast hingað.

Þú þarft að skipuleggja þessar ferðir. Þú ferð ekki bara af stað og kaupir þér pulsu og svo ætlar þú að gista. Þetta snýst um skipulag og að afla sér upplýsinga um staðinn áður en maður fer af stað.

Í Jökulsárgljúfrum þyrfti að bæta veginn að austanverðu en íslenskur tónlistarmaður sá ekki þörf fyrir of umfangsmikla vegagerð að vestanverðu:

Vegurinn passar mjög vel inn í náttúruna eins og hann er núna. Nú hef ég keyrt mikið í Skotlandi það er mikið af malbikudum einbreiðum vegum þar. Mér finnst Íslendingar alltaf vera svo uppteknir af því að ef vegur á að vera malbikaður þá verði hann að vera tvíbreiður vegur með tvíbreiðum brúum og sem hægt er að keyra á 90 km hraða svo þú getir potað í gegn...

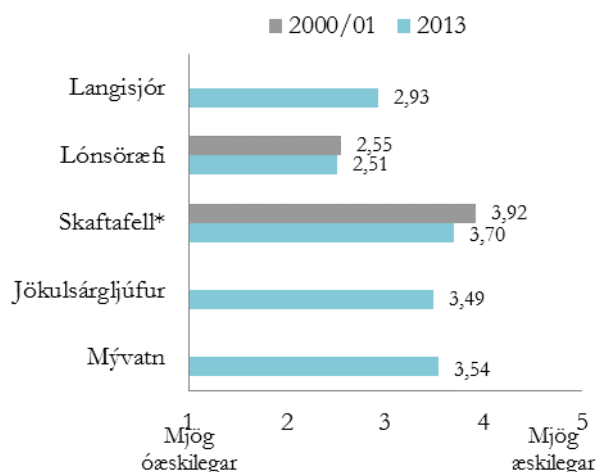
Íslensk kona, sjúkraliði í Jökulsárgljúfrum vildi vegabætur bæði að vestan- og austanverðu:

Ég vil malbikaðan veg að vestanverðu og já veg að austanverðu. Ég fer ekki einu sinni fram á malbik þar... en veg þarf. Þetta er ekki vegur, hann er niðurgraffinn á stórum kafla og þetta er ekki ofaniburður, heldur er þetta bara náttúran. Þetta er bara þannig, hvörfin eru ekkert löguð. Náttúran er bara sitt hvorum megin. Við þurfum ekkert annað en góðan veg ... það þarf betra aðgengi að þessu. Ég myndi vilja malbika hérna niður í staðinn fyrir að fólk sé að ryðjast þetta á hvaða bílum sem er. Ég held að þú skemmir minna á góðum megi en menn eru alltaf að keyra út fyrir veginn, þeir sjá ekki afmörkun vegarins.

Franskur hjúkrunarfræðingur, kona í Jökulsárgljúfrum vildi frekar malbikaðan veg:

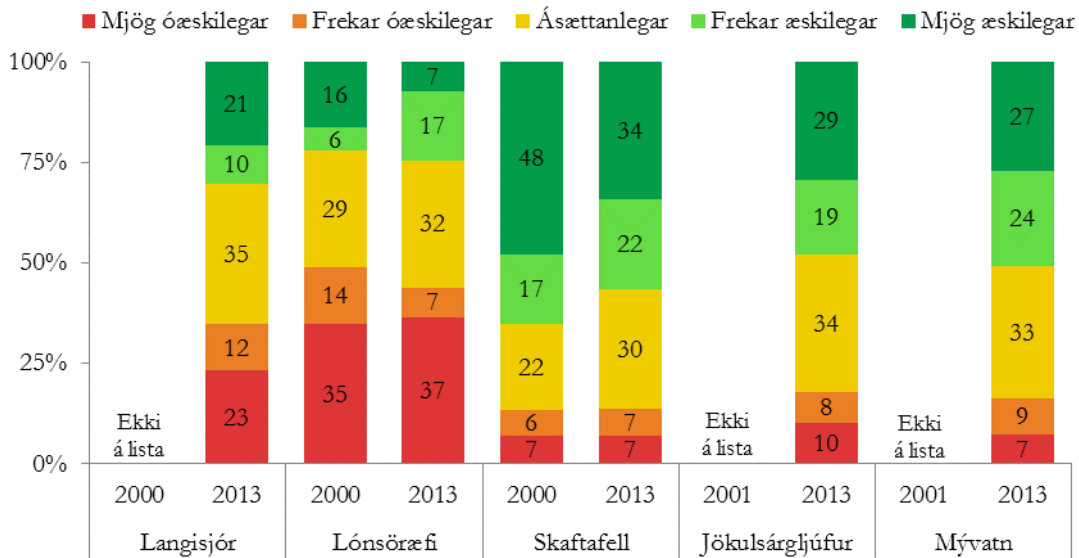
We are driving in a rent a car. We knew that we were going to find unpaved roads so it is ok. I think you got to accept that can't have paved roads especially across the highlands, it is hard to build them. If they were paved I wouldn't mind. I wouldn't say that it would spoil nature.

Í Skaftafelli var áhersla á akbrýr yfir vatnsföll minni árið 2013 en árið 2000. Í Lónsöræfum fannst 22% gesta akbrýr frekar eða mjög æskilegar árið 2000 en 24% árið 2013. Árið 2000 fannst 49% gesta á Lónsöræfum akbrýr yfir vatnsföll frekar eða mjög óæskilegar en 44% árið 2013 (89. og 90. mynd).

89. mynd. Viðhorf ferðamanna til akbrúa yfir vatnsföll.

Marktekt er merkt með *.

90. mynd. Greining á viðhorfum til akbrúa yfir vatnsföll.

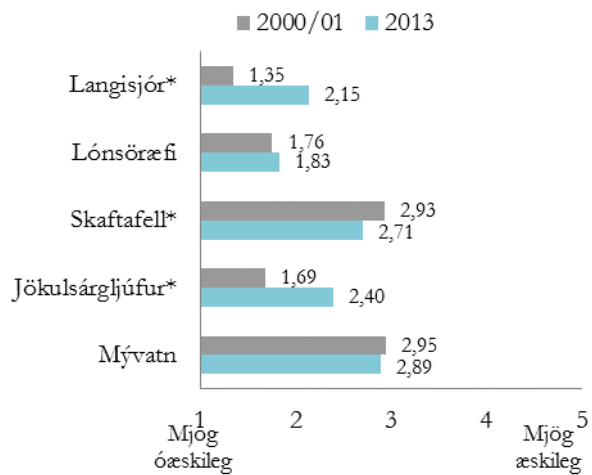
Umræða um akbrýr tengdist einkum aðgengi að hálendinu og viðmælendur við Langasjó og í Lónsöræfum voru ekki hlynntir akbrúm á leiðinni þangað því þeir töldu það skerða upplifun að svæðinu. Þeir óttuðust að með bætту aðgengi yrði straumur ferðafólks enn meiri og svæðin ekki þau sömu og áður. Íslensk kona, ferðafræðingur, sagði eftirfarandi um aðgengi að Lónsöræfum:

Aðgengið finnst mér líka skemmtilegt og spennandi. Þú þarft... þú hefur fyrir því að komast hingað og það eru falin leyndarmál herna í hverju gili ... Og þar held ég að Skyndidalsáin, af því að hún er óbrúuð og þú hefur fyrir því að komast ... og það finnst mér flott. Við spörum landið okkar aðeins svo massatúrismi flæði ekki yfir allt.

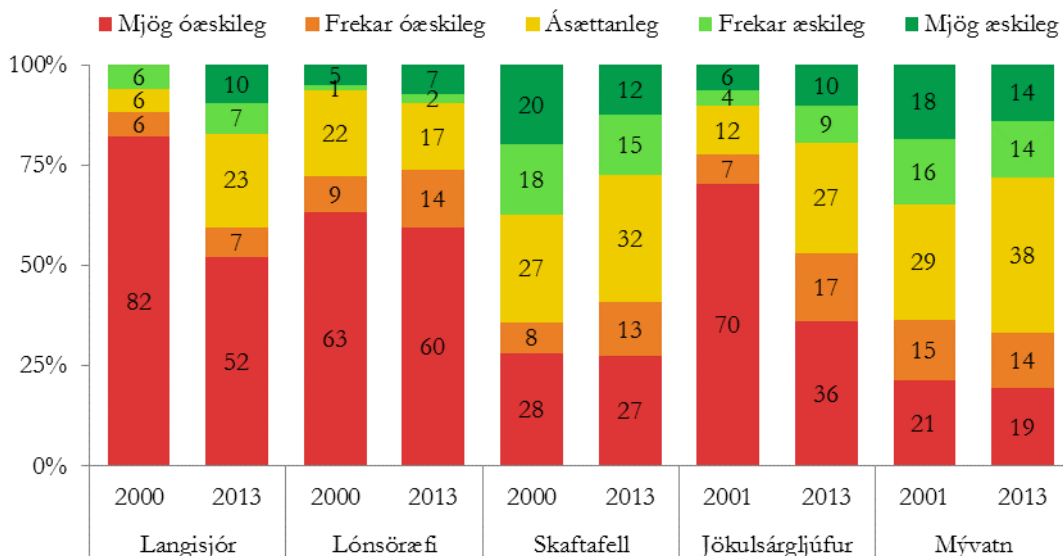
Bandarískur öryggisstarfsmaður á ferð við Langasjó taldi þá bíla sem hann hefði séð á leiðinni ráða vel við vegina á svæðinu:

I heard a lot of discussion out there. I guess there is a different opinion on that if it is just bridges for hikers. But not so much for cars because then it would bring in obviously more traffic. ... But for what I have seen, the vehicles can handle the terrain as it is. So I don't see any need for anything else.

Marktækur munur er á viðhorfi ferðamanna til virkjana og mannvirkja á milli tímabila í tilfalli Langasjávar, Lónsöræfa, Skaftafells og Jökulsárgljúfra. Hlutfallslega færri voru hlyntir virkjunum í Skaftafelli en hlutfallslega fleiri við Langasjó og í Jökulsárgljúfrum miðað við fyrri rannsókn (91. og 92. mynd).

91. mynd. Viðhorf ferðamanna til virkjana og mannvirkja tengdum þeim. Marktekt er merkt með *.

92. mynd. Greining á viðhorfum til virkjana og mannvirkja tengdum þeim.

Viðhorf til virkjana og mannvirkja tengdum þeim voru oft og tíðum hvort á sínum pólnum. Annað hvort voru viðmælendur fylgjandi virkjunum og mannvirkjum tengdum þeim eða mótfallnir. Langflestir vildu ekki sjá slík mannvirki í gönguferð samanber franskan tölvunarfræðing í Skaftafelli.

When you look around it looks like you are alone so it is nice not to have the electrical lines all around, planes or I don't know what. So that is really the beauty of it. Just alone in nature ... which is very tempting.

Íslenskur karlmaður, stjórnandi í Jökulsárgljúfrum sagði eftirfarandi um raflínur:

Raflínur trufla mig almennt. Mér finnst alls ekki, almennt séð að það eigi að leggja háspennulínur þvert yfir heilu firðina og dalina fyrir orkufrékan iðnað. Ef orkufrékur iðnaður vill vera á Íslandi þá getur hann bara borgað fyrir það að þetta sé sett í jörð.

Lögreglu maður úr Keflavík útilokaði ekki virkjun við Langasjó:

Fer eftir því hvar hún er sett. Ég vil ekki alveg útiloka það. Það getur skipt máli hvernig virkjunin er, ég er ekki á móti virkjunarframkvæmdum svo lengi sem þær eiga bara erindi og gætu passað og valdi ekki einhverju fjörtjóni ... Raflínur? Þær bara verða að vera ef það er verið að fara rafmagn á milli.

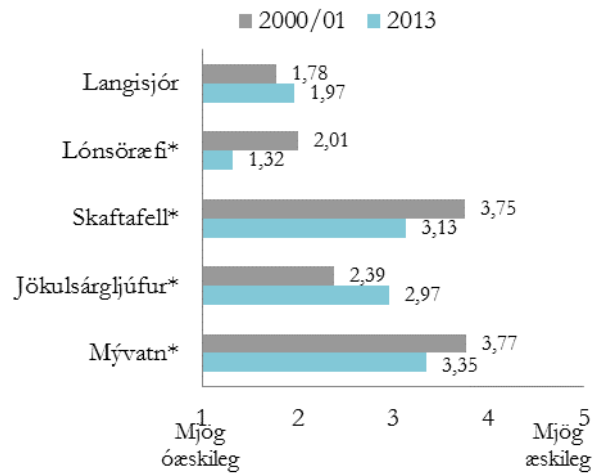
Þýskur karlmaður í Mývatnssveit sem starfar við ferðamál sagði:

Yes, if electricity is necessary for the inhabitants to survive or live over here. Then it is fine because it is your home country. If you build a lot of electric lines only for the hotels then it is not ok. If touristic infrastructure is a part of the rest of the infrastructure then for me it is fine. If it is only built like in the Alps for skiing, then I suggest don't do it.

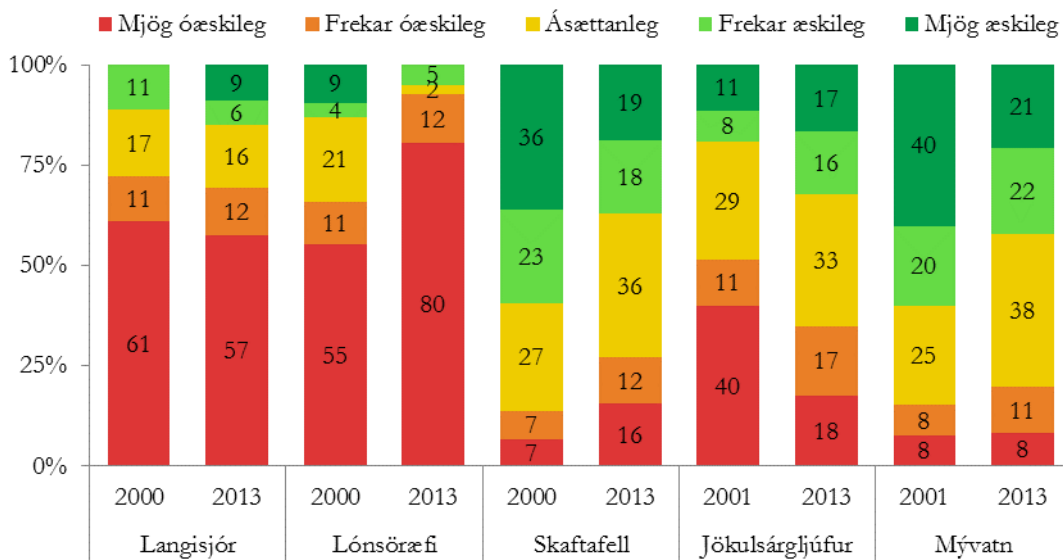
Íslenskri konu við Langasjó, bankastjórnandi fannst ekki fullreynt að meta framtíðarvirði ósnortinna víðerna og náttúru í krónum og aurum:

Í bönkum er alltaf verið að hugsa um fjárfestingar og að koma peningum í vinnu. Það er aldrei talað um hvert framtíðarvirði ósnortinnar náttúru er. Ef við myndum ákveða að taka þetta svæði, hálendið okkar, frá og segja við ætlum ekki að gera neitt hérna... bara að geyma þetta því þetta er varasjóðurinn okkar, þetta er erfðagóssið og við ætlum ekki að gera neitt hérna í 100 ár. Hversu mikils virði verður þetta svæði eftir 100 ár? Ef við geymum það og varðveitum það ósnert? Ég held að ef við færum að reikna þetta út í peningum t.d. eftir því hversu margir ferðamenn koma hingað og fyrir utan allt annað. Ég get alveg reiknað þetta út alveg eins og ég get reiknað út hvað ein virkjun kostar. Ef menn færu að tala um virði hálendisins í peningum t.d. í náttúruverndarsamtökum þá myndu fleiri skilja hvaða verðmæti eru í því. Peningamennirnir gætu þá áttað sig ... beyrðu já, við eigum kannski ekki að virkja, geymum þetta bara. Margir halda að fólk sem talar máli náttúrunnar geri það bara af tilfinningasemi. Tilfinningin er mikils virði, alveg eins og í tónlist og leiklist. Menn kaupa slökun og upplifun í því líka því eftir góða tónleika ertu breytt manneskja og verður það við alla upplifun. Allt sem er fallett ... breytir manni.

Árið 2013 þótti hlutfallslega fleirum, hótél og/eða gistiheimili æskileg í Jökulsárgljúfrum en óæskilegri í Lónsöræfum, Skaftafelli og Mývatnssveit en árin 2000/2001. Í Jökulsárgljúfrum hafði hlutfall þeirra sem voru hlynntir hótéli/gistiheimili hækkað úr 19% upp í 33% en hlutfall þeirra sem voru andvígir þeim hafði hækkað í Lónsöræfum úr 66% í 92%, í Skaftafelli úr 14% í 28% og í Mývatnssveit úr 16% í 19% árið 2013. Hlutfall þeirra sem voru hlynntir hótéli var hæst í Mývatnssveit (60%) árið 2001 en lægst í Lónsöræfum (5%) árið 2013 (93. og 94. mynd).

93. mynd. Viðhorf til hótels. Marktekt er merkt með *.

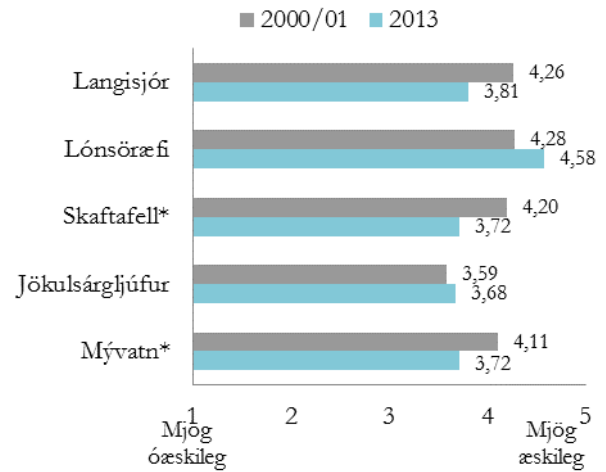

94. mynd. Greining á viðhorfum til hótels.

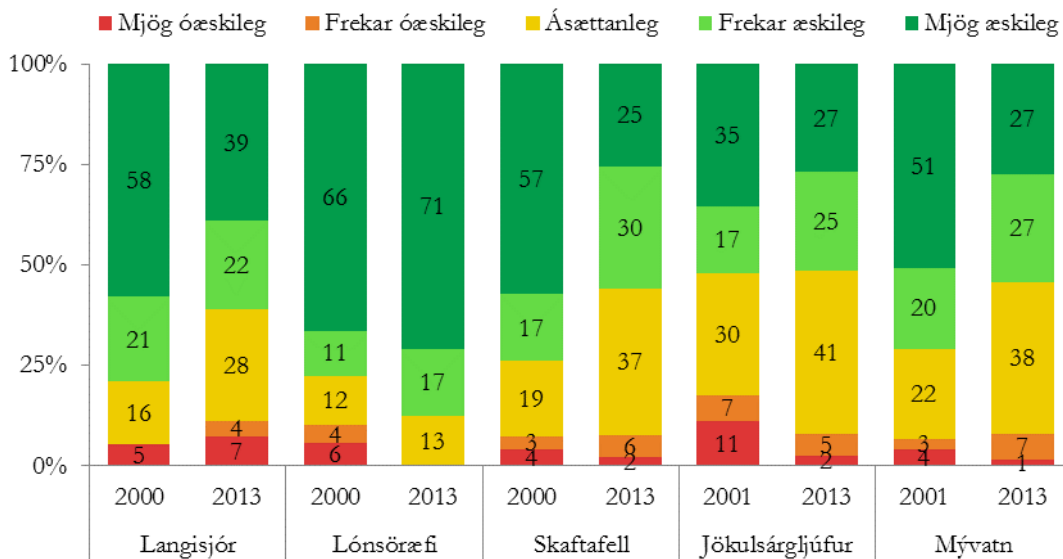
Andstaða við hótél var nær alger meðal viðmælenda á hálendissvæðunum og enginn meirihluti var fyrir hótéli eða fleiri hótélbyggingum á láglendissvæðunum. Sú skoðun var almenn að ef til hótélbyggingar kæmi þá mætti hún ekki vera innan þjóðgarðsins. Í Skaftafelli vildu viðmælendur almennt ekki hótél innan þjóðgarðsins en hugsanlega utan hans. Íslenskur karl, fyrrverandi skólastjóri var mótfallinn hótéli: „Nei, þetta er ágætt tjaldstaði og ég held að það yrði bara ágætt að hafa þetta bara áfram sem tjaldstaði, ekki blanda þessu saman“. Í Jökulsárgljúfrum sagði bandarísk stúlka sem starfar í bakaríi:

I would recommend more places for young people to stay because it is very hard for young people to travel. What I have seen here are elderly people. I think that the average tourist here is around 50 years old. We have only run into about 10 young people. We can't afford buses and we have to sleep in tent.

Áhugi gesta á fjallaskála/sæluhúsi er minni árið 2013 í Skaftafelli og Mývatnssveit miðað við árin 2000/2001. Í Skaftafelli hafði hlutfall þeirra sem telja þá æskilega lækkað úr 74% niður í 55% og í Mývatnssveit úr 71% í 54% árið 2013. Í Lónsöræfum töldu 77% gesta fjallaskála frekar eða mjög æskilega árið 2000 en 88% árið 2013. Við Langasjó töldu 79% fjallaskála frekar eða mjög æskilega árið 2000 en 61% árið 2013 (95. og 96. mynd).

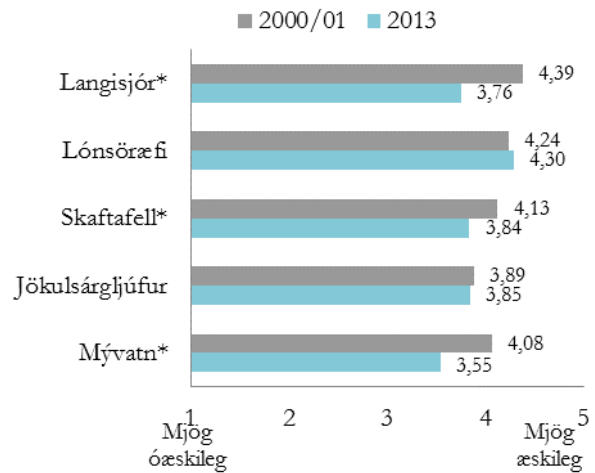
95. mynd. Viðhorf til fjallaskála. Marktekt er merkt með *.

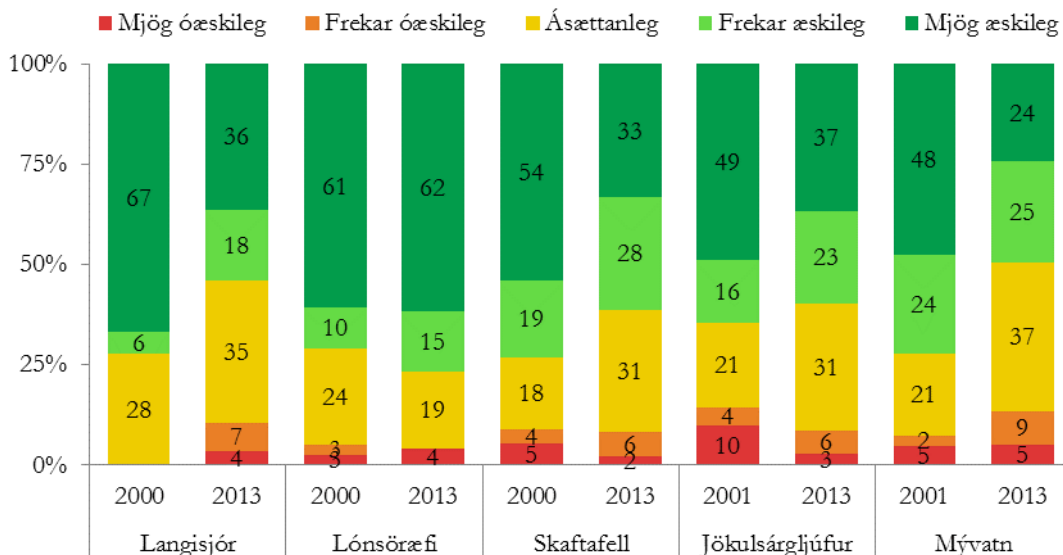
96. mynd. Greining á viðhorfum til fjallaskála.

Langflestir voru ánægðir með fábrotna aðstöðu á hálendinu og töldu hana hluta af upplifuninni. Flestum viðmælendum við Langasjó og í Lónsöræfum fannst sú gistaðstaða sem í boði er viðeigandi. Einn vildi fleiri litla fjallaskála á gönguleiðum til að nýta svæðin betur en annar sagði að fleiri fjallaskálar myndu skerða upplifun af auðninni. Einum gesti við Langasjó fannst of mörg gistirými í Sveinstindarskála miðað við stærð skálans.

Langflestir voru á þeirri skoðun að tjaldsvæði væru æskileg á svæðunum. Sumarið 2013 var áhersla á þau þó minni við Langasjó, í Skaftafelli og Mývatnssveit en árin 2000/2001. Í Mývatnssveit töldu flestir (49%) þau frekar eða mjög æskileg sumarið 2013 sem eru nokkuð færri en í fyrri rannsókn (97. og 98. mynd).

97. mynd. Viðhorf til tjaldstæðis. Marktekt er merkt með *.

98. mynd. Greining á viðhorfum til tjaldstæðis.

Langflestir voru ánægðir með tjaldstæðin en kvartanir sneru að ónæði af völdum annarra ferðamanna, hreinlæti væri ábótavant og verðlag á þjónustunni hátt. Innlendir ferðamenn voru umburðarlyndari gagnvart ónæði eins og íslensk kona sem vinnur í lyfjabúð sagði í Skaftafelli:

Nei, við sofum bara. Við erum öllu vön. Það er kannski ef fólk er að koma eftir miðnatti, maður verður var við það en ég held að það sé ekki mikið um það. En það tekur þá ekki langan tíma að koma sér fyrir þannig að það er ekki alvarlegt held ég.

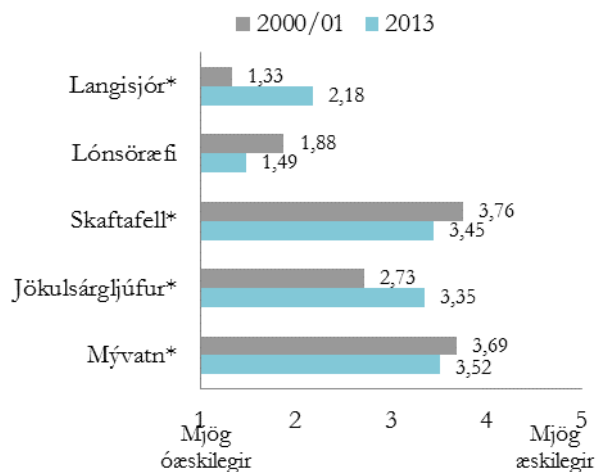
Viðmælendur sem höfðu orðið fyrir ónæði létu í sér heyra. Í Skaftafelli sagði dönsk kona, stjórnandi og landfræðingur að henni líkaði ekki að akstur væri leyfður á tjaldstæðinu eftir kl. 10 eða 11 á kvöldin:

Einhverjir voru að koma keyrandi heim [í tjaldið] klukkan þrjú um nóttina og lögðu bílnum alveg við hliðina á okkar tjaldi. Það fannst mér óbyggulegt... því ég óttaðist að þau væru undir ábrifum áfengis því þau voru svo hávær.

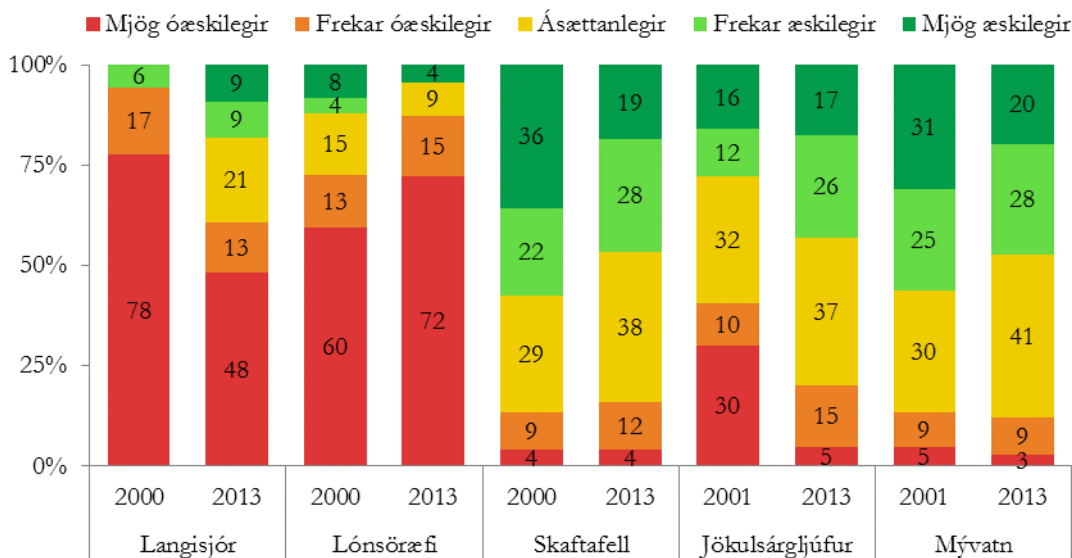
Svipaða sögu sögðu þýsk hjón, verkfræðingur og kennari í Jökulsárgljúfrum:

Every time it is difficult when we come back from walking like yesterday evening. We come to the campground where the cars are driving just 2 m beside our tent and the people are very loud, speaking loud half of the night. And in the mornings, seven o'clock they shout from tent to another tent. You don't sleep much

Áhugi á verslun/veitingastað jókst marktækt við Langasjó og í Jökulsárgljúfrum en minnkaði í Skaftafelli og Mývatnssveit árið 2013 miðað við fyrri rannsókn. Við Langasjó fannst 95% gesta verslun/veitingastaður mjög eða frekar óæskileg árið 2000 en árið 2013 voru þeir 61%. Í Lónsöræfum fannst 73% gesta verslun/veitingahús mjög eða frekar óæskileg árið 2013 en 82% árið 2013 (99. og 100. mynd).

99. mynd. Viðhorf ferðamanna til verslunar/veitingastaðar. Marktækt er merkt með *.

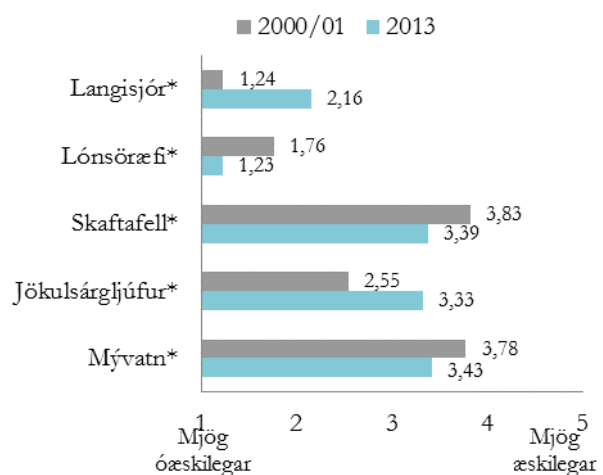
100. mynd. Greining á viðhorfum til verslunar/veitingahúss.

Enginn viðmælenda vildi sjá verslun eða veitingahús á hálendissvæðunum en viðhorf til slíkrar þjónustu voru jákvæðust í Skaftafelli og í Jökulsárgljúfrum. Í Skaftafelli söknuðu innlendir ferðamenn verslunar sem þar var því þeir töldu gott að geta keypt helstu nauðsynjar, s.s. gas og matvöru. Erlendum viðmælendum sem ekki voru á bíl þótti vöruframboð helst til lítið í matar- og veitingasölu Skaftafellsstofu. Svissnesk kona, neringarfræðingur tjáði sig um það: „*If they already have a shop here they could really have a bit more of products like rauðspritt for example, or súrmjólk*“. Matar- og veitingasalan í Skaftafellsstofu nægði mörgum en hugmynd um veitingastað í Skaftafelli var vel tekið af þeim sem fannst matsalan bjóða upp á heldur fábrotin mat. Skólastjóri í Skaftafelli sagði: „*Já, veitingastað með góðum mat en ekki veitingastað með þjóna með servíettu á handleggnum*“. Sumir viðmælendur höfðu áhuga á að hafa veitingastað eða kaffihús í Jökulsárgljúfrum. Þýskur atvinnulaus karlmaður sagði:

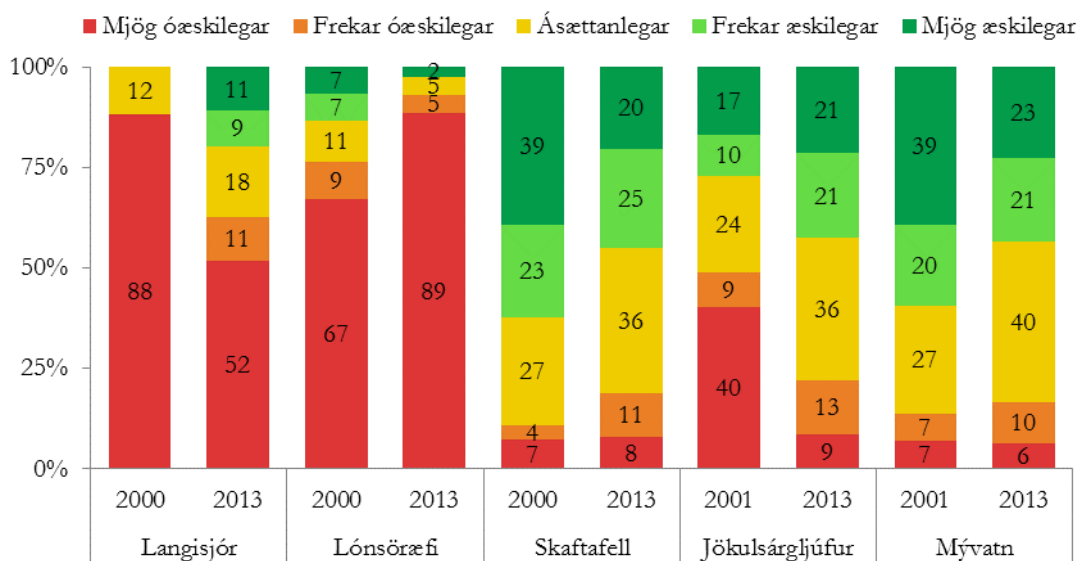
Yes, it is nice to have a coffee here but I think that it would be a bit better if you have here a little restaurant or something extra. I would use that. I have some food with me for the day but when I come here it might be nice to have a soup or some good food. Not very luxury restaurant. Sandwiches, bananas and fruit and soft drinks.

Bensínstöð þótti óæskileg á hálendinu en ásættanleg á láglandinu. Fleirum þótti bensínstöð æskileg við Langasjó og í Jökulsárgljúfrum árið 2013 en í fyrri rannsókn en þeim hafði hins vegar fækkað í Lónsöræfum, Skaftafelli og Mývatnssveit. Tæp 90% svarenda töldu bensínstöð mjög óæskilega við Lónsöræfi (101. og 102. mynd).

Í viðtölunum við ferðamenn kom fram að þeir töldu enga þörf á bensínstöð eða fleiri bensínstöðvum á því svæði sem þeir voru staddir.

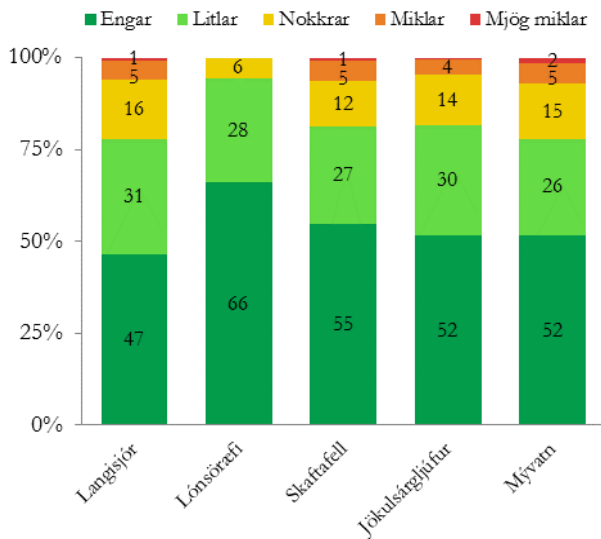
101. mynd. Viðhorf ferðamanna til bensínstöðvar. Marktekt er merkt með *.

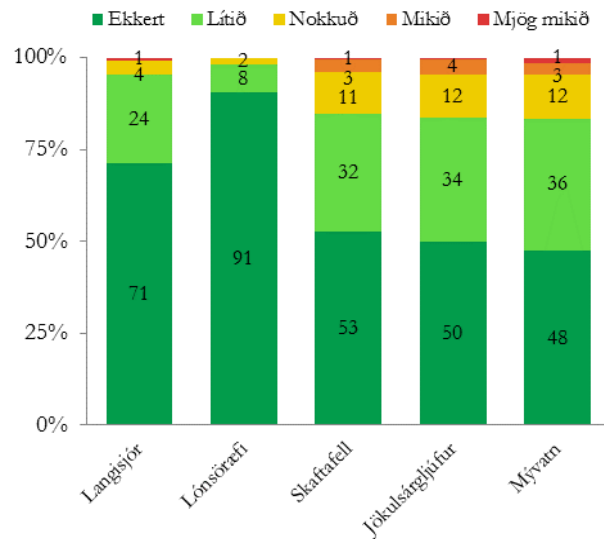
102. mynd. Greining á viðhorfum til bensínstöðvar.

4.6 Viðhorf til umhverfis og víðerna

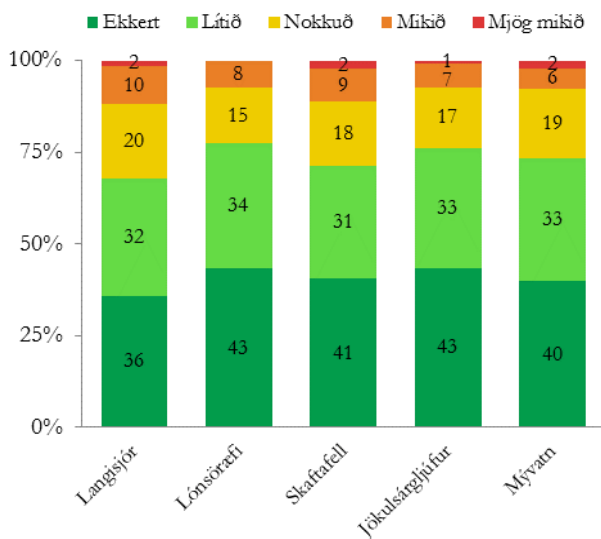
Sumarið 2013 var spurt hvort ferðamenn hafi orðið varir við ummerki af völdum ferðamanna. Ekki var spurt um það árin 2000/2001. Meirihluti gesta (78-94%) sáu litlar eða engar gróðurskemmdir. En um 20% gesta varð var við nokkrar og upp í mjög miklar gróðurskemmdir en minnst í Lónsöræfum (103. mynd). Flestir eða á bilinu 84-98% töldu umgengni góða því þeir sáu lítið eða ekkert rusl. Um 15% gesta þótti þó umgengni á láglendisstöðunum ábótavant (104. mynd). Flestir eða á bilinu 68-73% gesta sáu lítið eða ekkert rof í göngustígum. Um þriðjungur sá nokkuð, mikið eða mjög mikið rof við Langasjó, um fjórðungur í Skaftafelli, Jökulsárgljúfrum, Mývatnssveit og Lónsöræfum (105. mynd). Um 80% svarenda sáu lítil eða engin ummerki um utanvegaakstur í Skaftafelli, Jökulsárgljúfrum og Mývatnssveit en helmingur gesta við Langasjó varð var við nokkur, mikil eða mjög mikil ummerki um utanvegaakstur. Í Lónsöræfum er engin umferð nema inn Illakamb og að öðru leyti er umferð vélknúinna farartækja í friðlandinu bönnuð (106. mynd). Meirihluti gesta (82-96%) sá litlar eða engar skemmdir á jarðmyndunum en um tíundi hluti varð var við nokkrar eða miklar skemmdir (107. mynd). Langflestir gesta (83-98%) sáu lítið eða ekkert traðk vegna hestaferða en hlutfall þeirra sem varð var við nokkuð, mikið eða mjög mikið traðk var hæst við Langasjó (108. mynd).

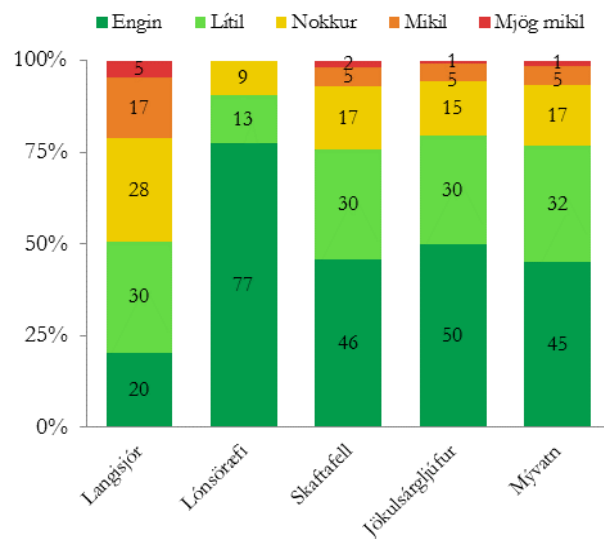
103. mynd. Gróðurskemmdir.

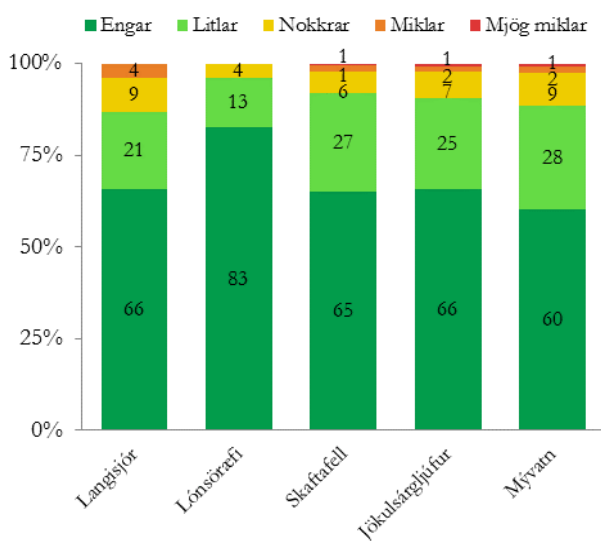
104. mynd. Umgengni, svo sem rusl.

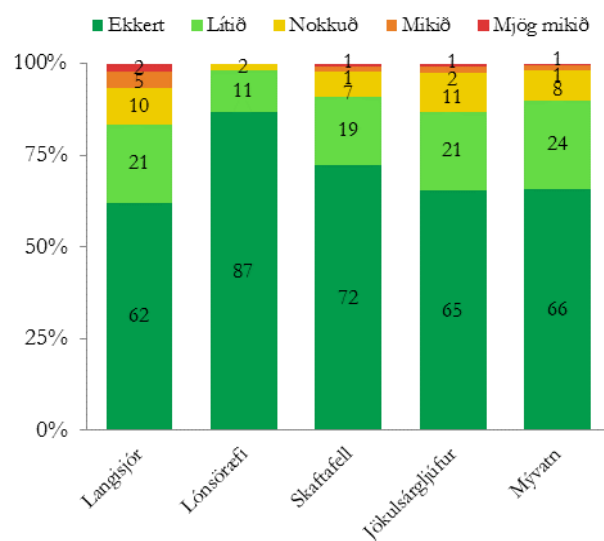
105. mynd. Rof í göngustígu.

106. mynd. Ummerki um utanvegaakstur.

107. mynd. Skemmdir á jarðmyndunum.

108. mynd. Traðk vegna hestaferða.

Næstum allir (97%) töldu „ósnortin víðerni“ hluta af aðdráttarafli rannsóknarsvæðanna. Ekki var spurt um þetta atriði árið 2001 í Jökulsárgljúfrum og Mývatnsveit (109. mynd). Á hálendissvæðunum var yfirleitt lítill vafi í huga viðmælenda um að þeir upplifðu svæðið sem „ósnortin víðerni“ og í Lónsöræfum upplifðu allir viðmælendur svæðið sem ósnortið. Skilgreiningar viðmælenda á ósnortnum víðernum voru mismunandi og sumir þekktu hugtakið illa. Þýskur karlmaður sem starfar við ferðamál skilgreindi hugtakið út frá nýtingu svæðisins:

It is really the question how you define 'unspoiled nature'. If you go here to the hiking path then of course it is not an unspoiled nature because there is a path. If it is necessary for the inhabitants over here then it belongs to the nature. If it is only made for the tourists then it is not unspoiled nature.

Þýsk hjón, verkfræðingur og kennari skilgreindu ósnortin víðerni út frá fjarlægð í næsta byggða ból: Hún sagði: „Wilderness for me is that you have no civilisation for 20–30 km“. Hann sagði:

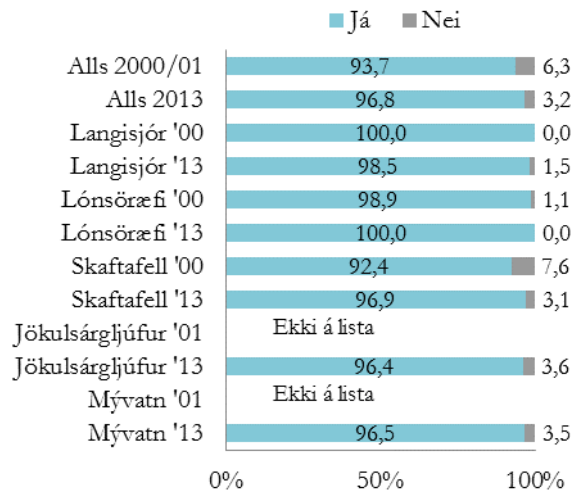
I think that a hiking trail is ok but here you know that the street is about 3 km from the hiking trail. When we walk in Lapland in Sweden I know that the next village or a house is a three or four days walk from the hiking. That is wilderness.

Á öllum fimm svæðunum voru einhverjir sem töldu svæði ekki lengur ósnortið um leið og menn hafi farið um það. Bandarísk tónlistarkona í Mývatnssveit komst svo að orði:

I know that everything can't be totally pristine because obviously there are roads here. I couldn't be here if there were not roads or paths. But yes, definitely the part of the reason I came up here and to Iceland is to see a very new country, relatively speaking, that has not really been spoiled by humans.

Við Langasjó mat íslenskur lögreglumaður ósnortin víðerni út frá fótsporunum eftir ferðamenn en horfði fram hjá fjallaskálanum:

Ég held að þetta sé svona eins nálægt því að vera ósnortið og það kemst. Þú kemst ekkert í ósnortið nema að labba og þá væntanlega í loftinu. Það getur ekki verið ósnortið nema að maður fljúgi yfir það. Það er keyrt yfir jökla, það eru för í Vatnajökli. Ég lít þannig á að þetta hér sé ósnortið þó að það séu milljón för hérna í vatninu fyrir utan skálan þá fer það í næsta blaupi. ... Rigning eyðir þessu líka.

109. mynd. „Ósnortin“ víðerni sem hluti af aðdráttarafli svæðisins.

Enn aðrir mátu ósnortin víðerni út frá gróðurskemmdum en töldu göngustíga og fjallaskála ásættanlega. Tævnönsk stúlka, læknir í Mývatnssveit sagði:

If you want to find a place which is unspoiled nature then there may not be roads for ordinary cars, not even 4WD cars because off road driving causes damages to the nature. I think only a walking trail is allowed and may be some small cottages.

Á láglandissvæðunum mátu viðmælendur svæðin nálægt upplýsingamiðstöðvunum og í þéttbýli eins og Mývatnssveit ekki sem ósnortin víðerni en þeir voru sammála um að ekki þyrfti að fara langt til að komast í ósnortin víðerni. Hollenskur heimilislæknir á eftirlaunum í Jökulsárgljúfrum var m.a. ósáttur við golfvöllinn:

The area is somehow unspoiled but not like this. A golf course is not part of unspoiled nature. They have to do something about the golf course here. Hljóðakleitar is unspoiled nature. It's not ok with any trails or roads. There are already may be too many hiking trails here.

Í Skaftafelli sagði íslensk kona, meðferðarfræðingur:

Já, tjaldstæðið er kannski ekki beint ósnortið víðerni en um leið og maður kemur hérna upp á Skaftafellsheiðina eða labbar hérna út fyrir tjaldstæðið hinum megin við veginn þá finnst mér alveg fullt af þessu. Útsýnið og þetta vísýni á jökulinn sem er alveg endalaust nóg af hérna, sko ef þú horfir í rétta átt.

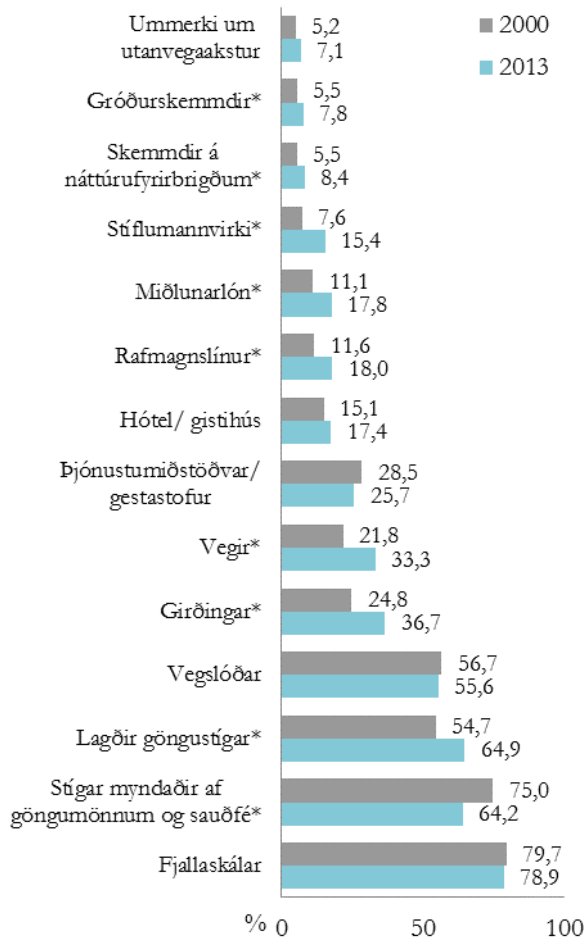
Bandarísk kona í Mývatnssveit sem starfar við barnagæslu upplifði togstreitu innra með sér þegar kemur að hugtakinu ósnortin víðerni.

I don't know how to think about the wilderness. Am I a part of the wilderness because I am a human being and I am a part of, you know. But at the same time there is too many of us and that makes me internalize and say I am not supposed to be here but I want to be here so it is so conflicting. And it is just horrible to have it that way.

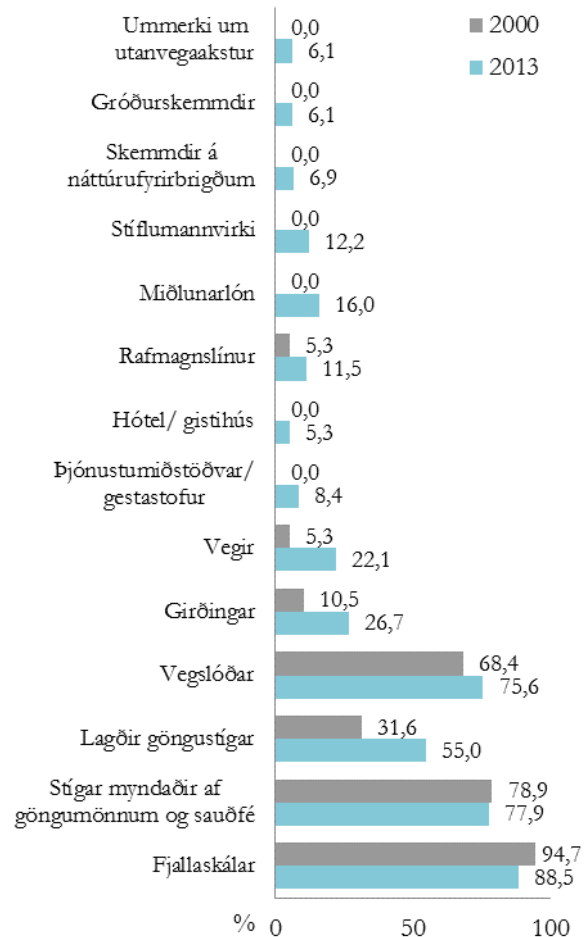
Spurt var um viðhorf ferðamanna til þeirra mannlegu ummerkja sem mega vera til staðar án þess að hugtakið „ósnortin víðerni“ glati merkingu sinni. Viðhorfið hefur tekið breytingum frá fyrri rannsókn því sumarið 2013 mátu hlutfallslega fleiri, það svo að lagðir göngustígar, girðingar, vegir, rafmagnslínur, miðlunarlón, stíflumannvirki, skemmdir á náttúrufrýrbrigðum og gróðurskemmdir mættu vera til staðar. Hlutfallslega færri, mátu það svo að stígar myndaðir af göngumönnum og sauðfé mætti vera til staðar án þess að hugtakið „ósnortin víðerni“ glati merkingu sinni (110. mynd).

Við Langasjó voru spurningar í könnununum ekki fullkomlega sambærilegar í báðum rannsóknum. Sumarið 2013 mat meira en helmingur svarenda (55-86%) það svo að fjallaskálar, stígar mótaðir af göngu fólks og fjár, vegslóðar og lagðir göngustígar mættu vera til staðar. Um og

yfir 6% svarenda taldi að ummerki um utanvegaakstur, skemmdir á gróðri og náttúruvyrirbrigðum mættu ekki vera til staðar sumarið 2013 en árið 2000 voru það rafmagnslínur, vegir og girðingar sem mátti ekki vera til staðar. Um og yfir tíundi hluti svarenda taldi að stíflumannvirki (12%), miðlunarlón (16%) og rafmagnslínur (12%) mættu vera til staðar án þess að hugtakið „ósnortin víðerni“ glati merkingu sinni árið 2013 (111. mynd).

110. mynd Hvað má vera til staðar án þess að hugtakið „ósnortið“ víðerni glati merkingu sinni?
Marktekt er merkt með *.

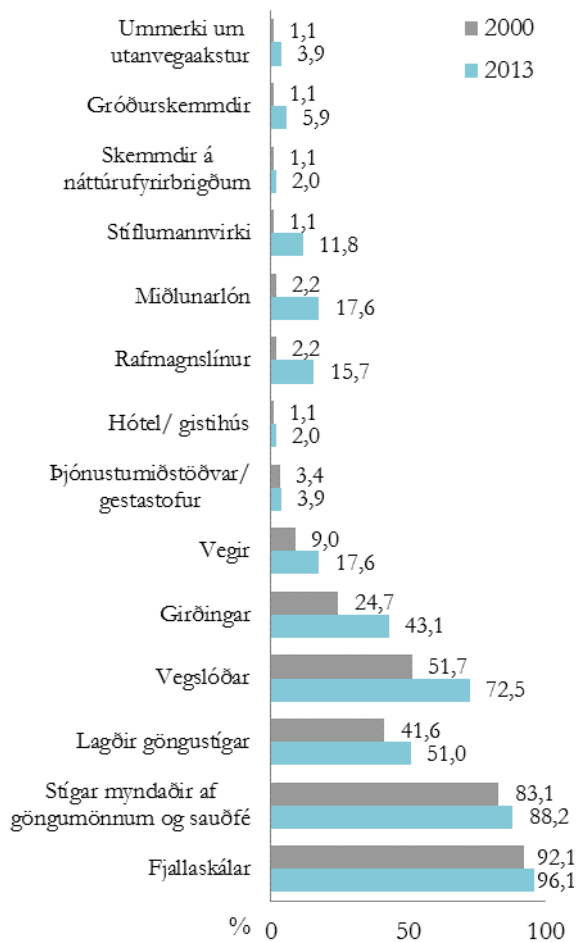

111. mynd. Hvað má vera til staðar án þess að hugtakið „ósnortið“ víðerni glati merkingu sinni við Langasjó?

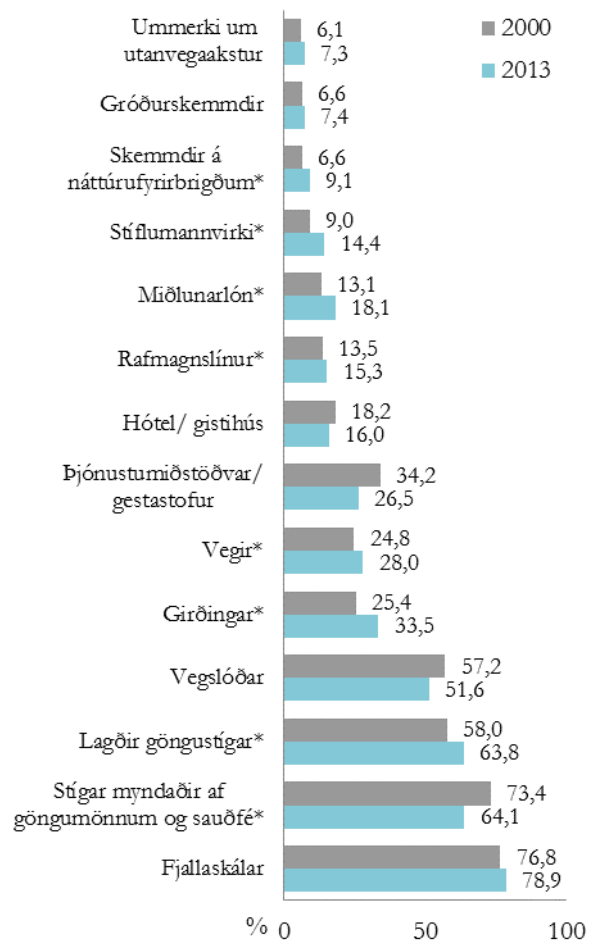
Í Lónsöræfum taldi meira en helmingur svarenda (51-96%) sumarið 2013 að fjallaskálar, stígar mótaðir af göngu fólks og fjár, vegslóðar og lagðir göngustígar mættu vera til staðar. Á bilinu 12-18% svarenda taldi stíflumannvirki (12%), miðlunarlón (18%) og rafmagnslínur (16%) ásætlanleg án þess að hugtakið „ósnortin víðerni“ glati merkingu sinni (112. mynd).

Í Skaftafelli mátu hlutfallslega fleiri en í fyrri rannsókn það svo að lagðir göngustígar, girðingar, vegir, rafmagnslínur, miðlunarlón, stíflumannvirki og skemmdir á náttúruvyrirbrigðum mættu vera til staðar. Hlutfallslega færri töldu að stígar myndaðir af göngumönnum og sauðfé

mættu vera til staðar án þess að hugtakið „ósnortin víðerni“ glati merkingu sinni árið 2013 (113. mynd).

112. mynd. Hvað má vera til staðar án þess að hugtakið „ósnortin víðerni“ glati merkingu sinni í Lónsöræfum?

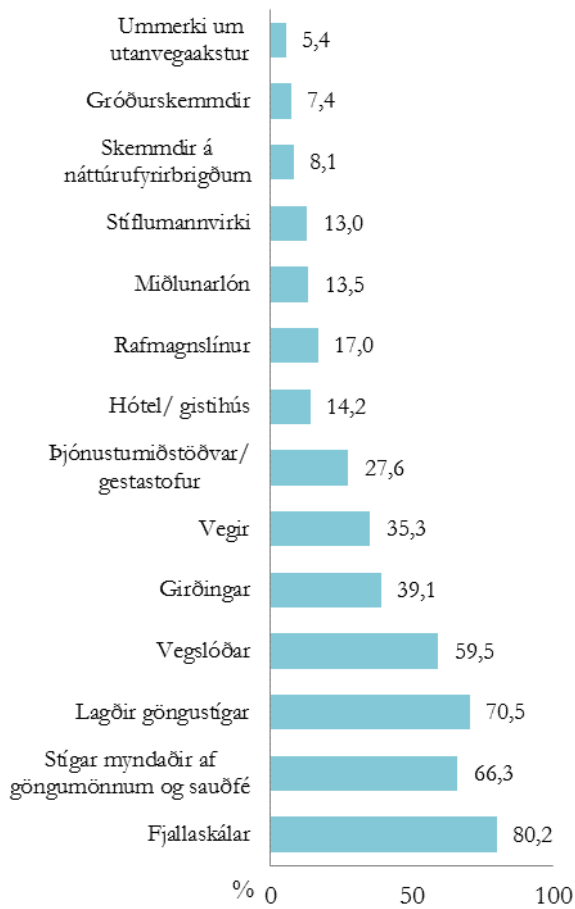

113. mynd. Hvað má vera til staðar án þess að hugtakið „ósnortin víðerni“ glati merkingu sinni í Skaftafelli?
Marktekt er merkt með *.

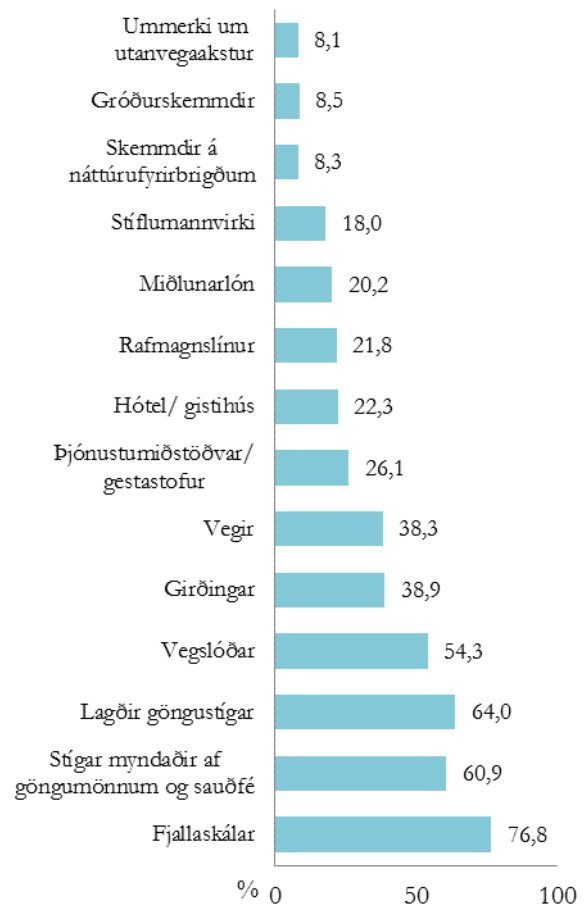
Sumarið 2013 töldu á bilinu 60-80% ferðamanna að fjallaskálar, lagðir göngustígar, stígar myndaðir af göngu fólks og fjár og vegslóðar mættu vera til staðar án þess að hugtakið „ósnortin víðerni“ glati merkingu sinni en mannleg ummerki um utanvegaakstur, skemmdir á gróðri og náttúruvafyrirbrigðum mættu ekki vera til staðar. Á bilinu 13-17% svarenda mat það svo að stíflumannvirki (14%), miðlunarlón (18%), hótel/gistiheimili (16%) og rafmagnslínur (15%) mættu vera til staðar (114. mynd).

Spurningu um ásættanleg ummerki í Mývatnssveit var bætt í könnunina árið 2013 en sú spurning var ekki með árið 2001. Sumarið 2013 taldi á bilinu 55-77% svarenda að fjallaskálar, lagðir göngustígar, stígar mótaðir af göngu fólks og fjár og vegslóðar mættu vera til staðar án þess að hugtakið „ósnortin víðerni“ glati merkingu sinni en mannleg ummerki um utanvegaakstur og skemmdir á gróðri og náttúruvafyrirbrigðum mættu ekki vera til staðar. Á bilinu 18-22% svarenda

mátu það svo að stíflumannvirki (18%), miðlunarlón (20%), rafmagnslínur (22%) og hótél/gistiheimili (22%) mættu vera til staðar (115. mynd).

114. mynd. Hvað má vera til staðar án þess að hugtakið „ósnoortið“ víðerni glati merkingu sinni í Jökulsárgljúfrum?

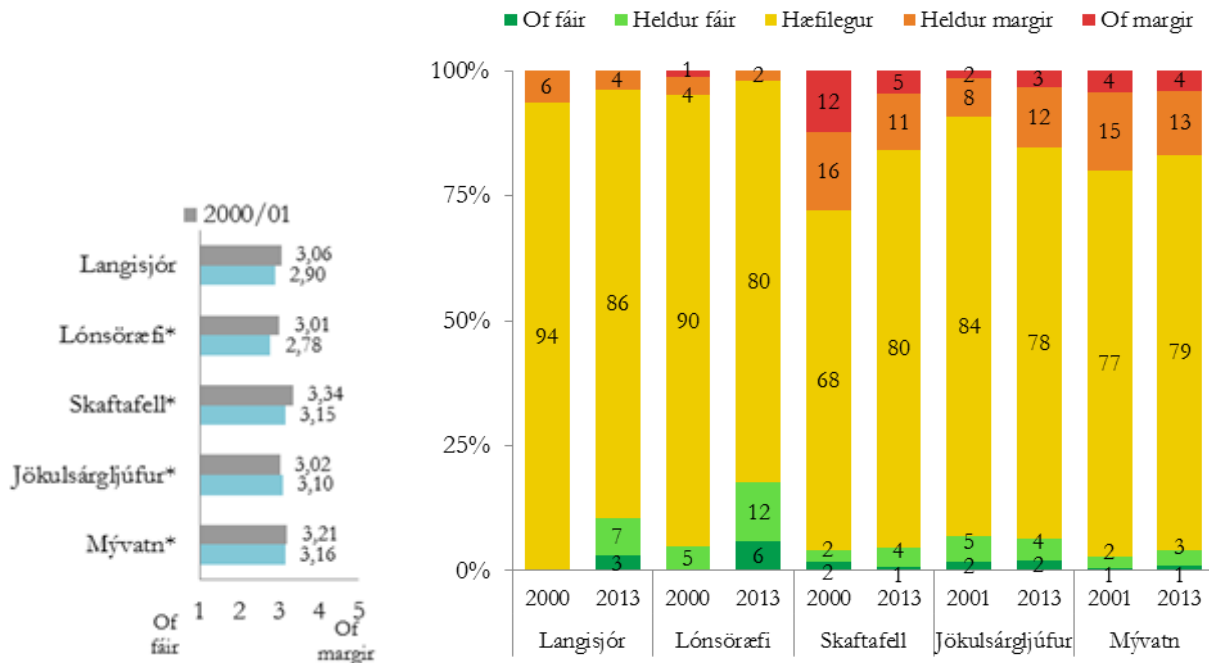

115. mynd. Hvað má vera til staðar án þess að hugtakið „ósnoortið“ víðerni glati merkingu sinni í Mývatnssveit?

4.7 Viðhorf til fjölda ferðamanna og farartækja

Hlutfallslega flestum fannst ferðamenn hæfilega margir á rannsóknarstöðunum. Þeim sem fannst of mikið af ferðamönnum hafði einungis fjölgað í Jökulsárgljúfrum en við Langasjó, í Lónsöræfum, Skaftafelli og Mývatnssveit hafði þeim fækkað sem fannst svo vera.

Hlutfallslega flestum fannst vera hæfilegur fjöldi ferðamanna á öllum rannsóknarsvæðum (116. og 117. mynd).

116. mynd. Viðhorf svarenda til fjölda ferðamanna.

Marktekt er merkt með *.

117. mynd. Greining á viðhorfum svarenda til fjölda ferðamanna.

Flestum viðmælendum fannst fjöldi ferðamanna hæfilegur en það skiptir máli hvar gestir upplifa fjöldann. Meira en helmingi viðmælenda við Langasjó fannst fjöldi þeirra hæfilegur en íslensk kona, bankastjórnandi sagði t.d. þetta um Langasjó:

Það sem heillar mig við þetta svæði er náttúran og auðvitað líka hvað það eru fáir hérna. Mér finnst það rosalega mikið atriði. Þegar maður var að byrja að labba Laugaveginn og þessar leiðir þá voru fáir og skálarnir svipaðir og hér. En núna ... við fórum Laugaveginn síðast fyrir tveimur árum og það bara eiginlega eins og þetta er hér í dag meira en 30 manns. Þá er þetta bara orðið of mikið. Þessi náttúruupplifun hverfur svolítið í skuggann af fjöldanum. Við erum svolítið að fara okkur alltaf innar og innar og á nýjar leiðir.

Hún óttaðist afleiðingar vaxandi ferðamennsku við Langasjó:

Ég er ekkert viss um að ég myndi segja erlendum vinum mínum frá Langasjó bara til þess að við getum haft hann fyrir okkur. Svæðið á að vera falið leyndarmál. Það sem truflar mig mest hér er að hópurinn sem er með okkur eru erlendir ferðamenn. Ég er þá hrædd um að þetta verði næsti Laugarvegur. Eins ef ég sæi hérna hjólhýsi þá er þetta bara búíð að vera.

Við Langasjó sagði íslenskur læknir frá upplifun hans af fjölda ferðamanna í náttstað:

Þegar við höfðum gengið allan daginn og komum að skála sem var huggulegt, gönguskála sem mér fannst bara mjög þægilegt, þá voru þar bara fyrir túristar með rútubíla, allan útbúnað og bara með allt svæðið, búin að leggja allt svæðið undir sig. Það var einhvern veginn, það fór svolítið upplifunin af því að maður væri kominn í einhvern fjallasal og væri búinn að hafa svolítið fyrir því að koma sér þangað.

Íslensk kona, meðferðarfræðingur sagði um fjöldann í Skaftafelli:

Það er rosalega mikil umferð hérna á bílastæðinu, mikið af trukkum og rútum. Fjöldi ferðamanna er rosalega mikill hérna en tjaldstæðið endurspeglar fjöldann ekkert endilega því margir fara sjálfir hérna um. Göngustígarnir ráða ekkert við þennan ágang og mikið búið að troða fram hjá. Hér er viðkvæm náttúra sem við viljum halda í og við þurfum að gera einhverjar ráðstafanir ... Eða setja meiri peninga í viðhald svo ekki sé verið að eyðileggja þetta allt saman. Það er algjört virðingarleysi ... sko ekkert frekar hjá erlendum en íslenskum ferðamönnum. Mér finnst þetta mjög sorglegt.

Ýmsum ferðamönnum í Jökulsárgljúfrum fannst fjöldi ferðamanna rýra upplifunina eins og t.d. þýsk hjón, verkfræðingur og kennari: „I hope at time we experience being alone. Today we saw a lot of people, many tourists...but then we hope we can enjoy the nature with concentration“. Þeim fannst hópar ferðamanna of fjölmennir:

They are too many. But we are also tourists. Everybody has fun and enjoys this beautiful country but I think it is a problem when they are traveling in a big groups, 20 or 30 in a bus. The nature is so sensitive and I think smaller groups would be better for traveling.

Byggingaverktaki frá Spáni upplifði mannþröng í Jarðböðunum í Mývatnssveit:

Today here, I mean you notice really fast the tourism. It's a small lagoon and a bus of tourists came so you really notice right away. It was like 60 people. But it's not bad, I mean compared to Spain.

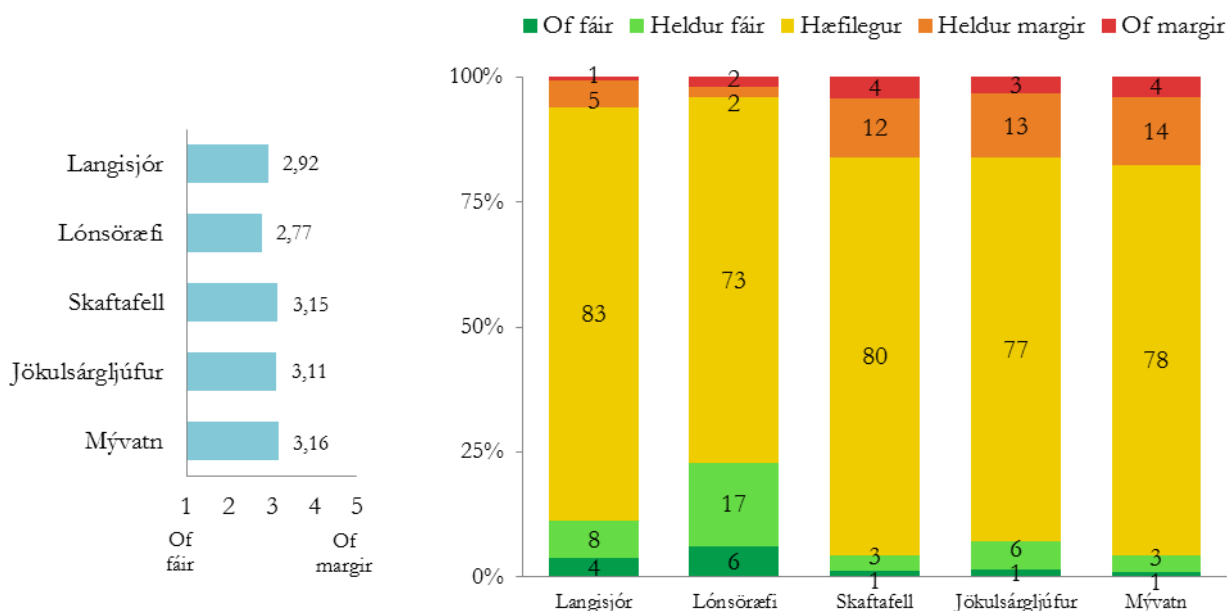
Margir þeirra viðmælenda sem höfðu komið áður fannst ferðamönnum hafa fjölgað of mikið. Þýskur karlmaður, sem starfar við ferðamál, sagði „I think it is very, very frequented area, to be honest. The most of it is bus tourists, a little bit too much for what I expected compared to our last visit in 2006 or 2007“. En það voru ekki allir á sama máli um fjöldann í Mývatnssveit. Danskur líffræðingur sagði:

Ég verð að segja það að svæðið er svo spennandi að ég reiknaði með að hér væru fleiri ferðamenn. Auðvitað voru nokkrar rútur bæði við Dettifoss og við Dimmuborgir en það var ekki svo slæmt ... því fólk er úr augsyn þegar það er komið á stígana í Dimmuborgum. Fjöldinn dreifist vel um svæðin, þetta er jú stórt land og við skynjum það ekki sem svo að mannfjöldinn sé of mikill... þó að bílastæðin séu full af rútum.

Íslenskur læknir við Langasjó benti á þversögnina sem felst í því að selja einveruna og hvað þyrfti að gera ef hún er notuð í markaðstilgangi:

Ef einveru er lofað þá eiga ferðamenn að borga háar upphæðir. Ef þjóðgarðurinn á að vera þannig að ekki sjáist annað fólk þegar þú kemur og þú átt að vera öruggur um að hitta ekki neinn... þá þarftu að standa undir rekstri hans þann daginn.

Í könnuninni 2013 var kafað dýpra í þessi málefni sem tengjast fjölda ferðamanna og grennslast fyrir um hvort einhverjir ákveðnir hópar trufluðu frekar en aðrir. Fjöldi erlendra ferðamanna þótti almennt vera hæfilegur, um 80% á láglendissvæðunum, 83% við Langasjó og 73% í Lónsöræfum. Á hálendinu þótti 4-6% heldur margir eða of margir en á láglendinu 16-18%. Í Lónsöræfum þótti 23% vera of fáir eða heldur of fáir en 12% við Langasjó. Á láglendinu fannst 4-7% vera of fáir eða heldur fáir (118. og 119. mynd).

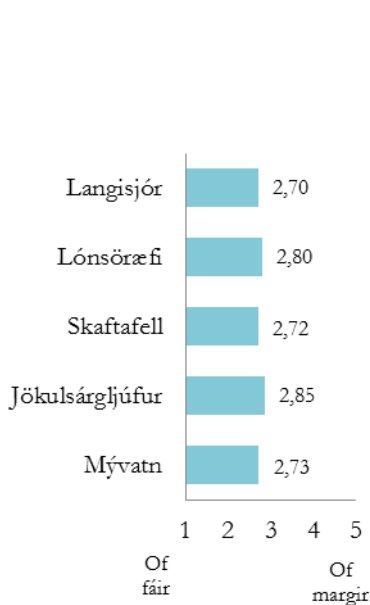

118. mynd. Viðhorf svarenda til fjölda erlendra ferðamanna.

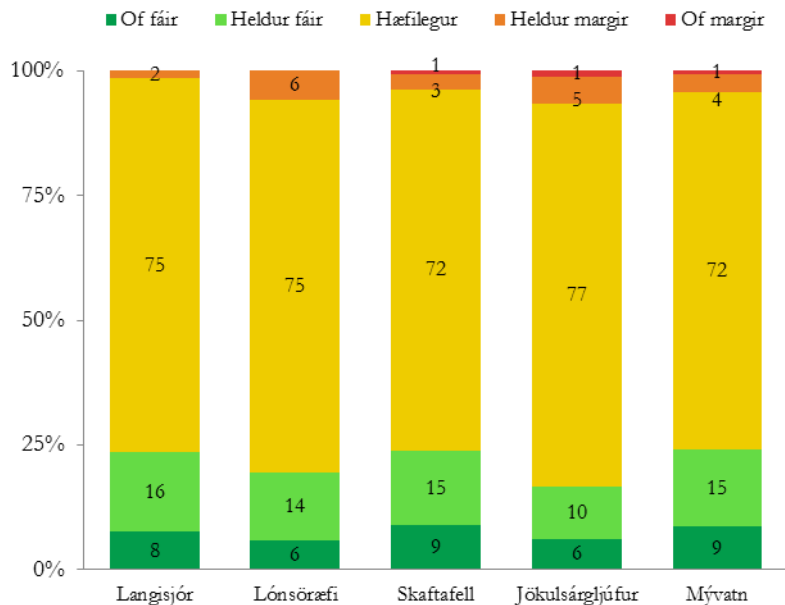
119. mynd. Greining á viðhorfum svarenda til fjölda erlendra ferðamanna.

Íslenskir ferðamenn voru hæfilega margir á rannsóknarstöðunum að mati 72-77% svarenda. Um fjórðungi svarenda fannst þeir heldur eða of fáir við Langasjó, í Skaftafelli og í Mývatnssveit. Á bilinu 2-6% fannst vera heldur margir eða of margir íslenskir ferðamenn (120. og 121. mynd).

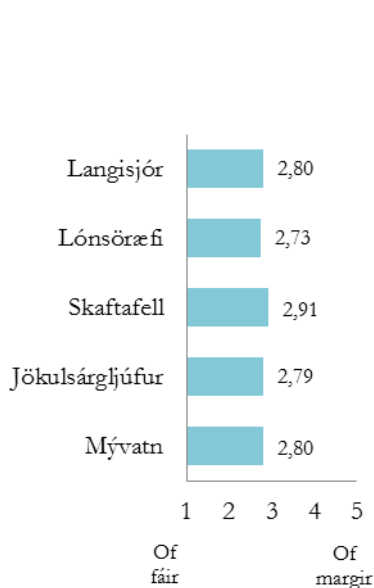
Á bilinu 72-78% þótti vera hæfilega margir göngumenn á svæðinu. Um 14-22% svarenda hefðu viljað sjá fleiri göngumenn á þeirra svæði. Á bilinu 4-8% þótti vera heldur margir eða of margir göngumenn (122. og 123. mynd).

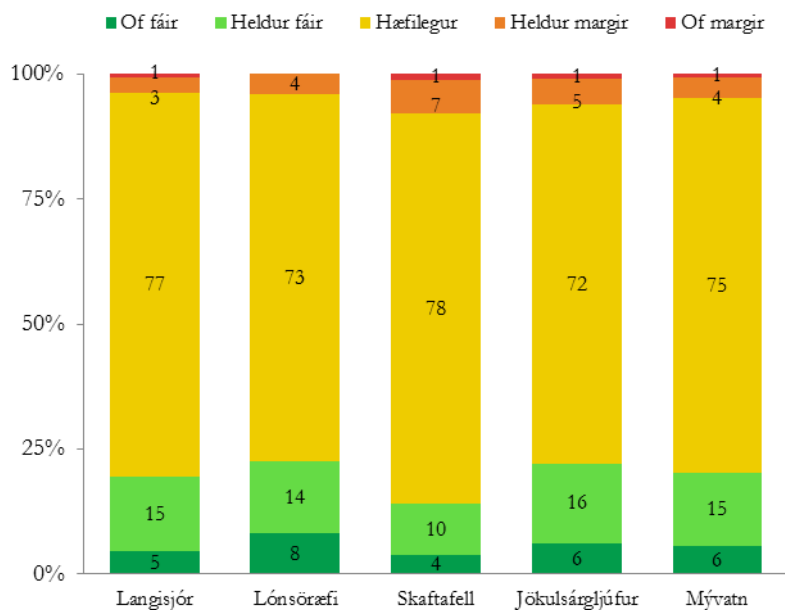
120. mynd. Viðhorf svarenda til fjölda íslenskra ferðamanna.

121. mynd. Greining á viðhorfum svarenda til fjölda íslenskra ferðamanna.

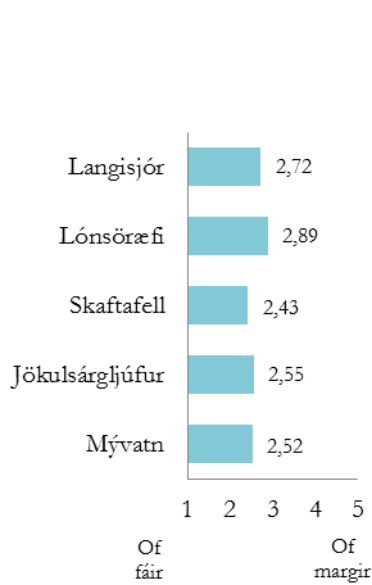

122. mynd. Viðhorf svarenda til fjölda göngumanna.

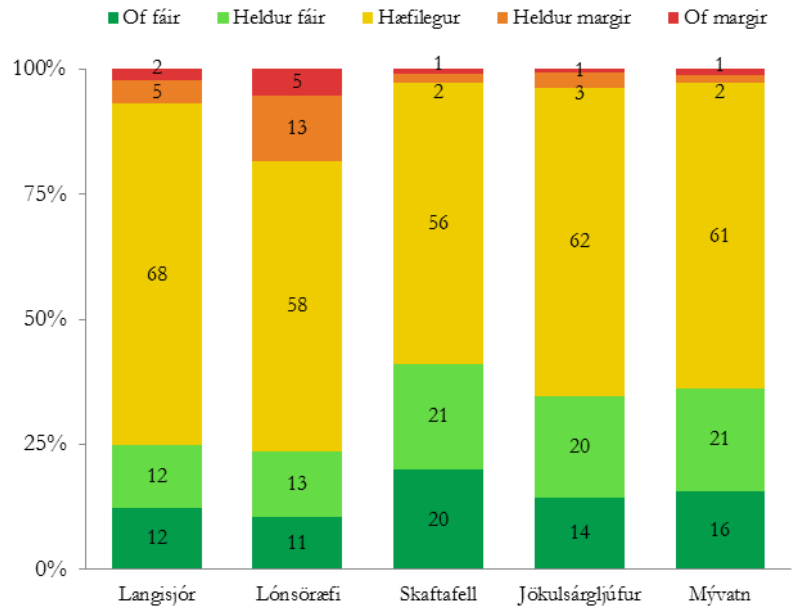

123. mynd. Greining á viðhorfum svarenda til fjölda göngumanna.

Um tveimur þriðju svarenda þótti hestamenn hæfilega margir. Um fjórðungi þótti þeir heldur eða of fáir á hálendinu en rúmlega þriðjungi á láglandssvæðunum voru á þeirri skoðun. Að mati 18% svarenda í Lónsöræfum voru hestamenn heldur eða of margir þar sumarið 2013 (124. og 125. mynd).

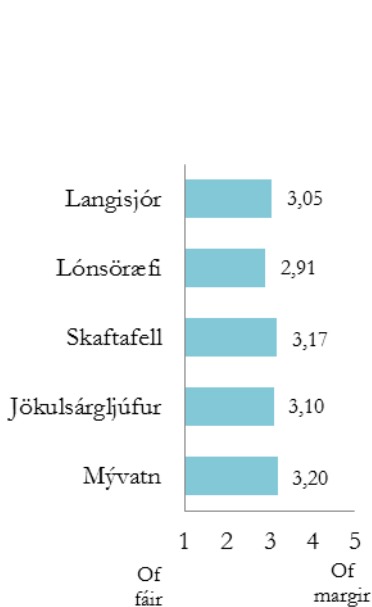

124. mynd. Viðhorf svarenda til fjölda hestamanna.

125. mynd. Greining á viðhorfum svarenda til fjölda hestamanna.

Á bilinu 65-79% töldu fjölda hópferðabifreiða hæfilegan á svæðunum sumarið 2013. Um fjórðungi þótti þær þó heldur eða of margar á láglandssvæðunum en lægra hlutfall var á þeirri skoðun á hálendinu (126. og 127. mynd).

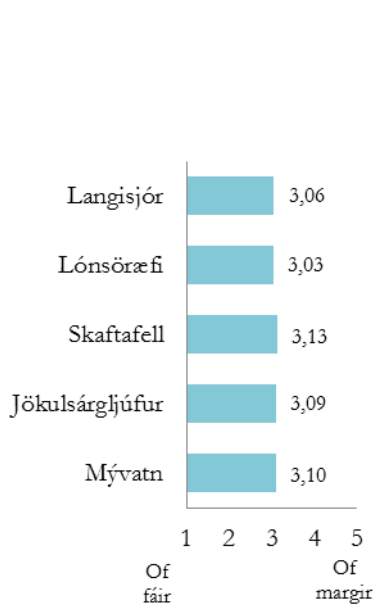

126. mynd. Viðhorf svarenda til fjölda hópifreiða.

127. mynd. Greining á viðhorfum svarenda til fjölda hópferðabifreiða.

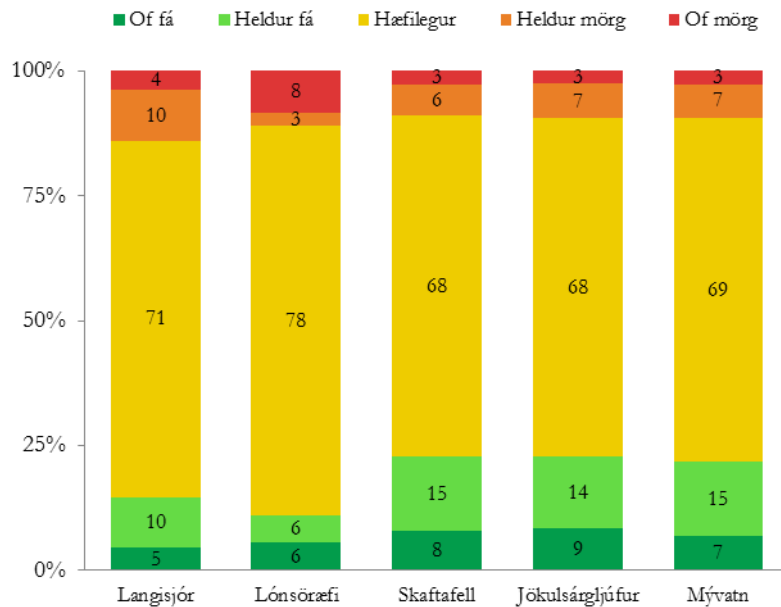
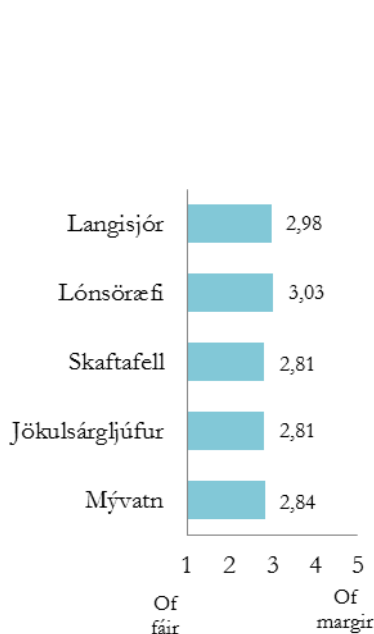
Á bilinu 73-88% þótti fjöldi fólksbifreiða hæfilegur. Við Langasjó þótti 14% vera of margar eða heldur margar fólksbifreiðar en 6% í Lónsöræfum (mynd 128 og 129).

128. mynd. Viðhorf svarenda til fjölda fólksbifreiða.

129. mynd. Greining á viðhorfum svarenda til fjölda fólksbifreiða.

Á bilinu 68-78% þótti vél- og fjórhjól hæfilega mörg sumarið 2013. Við Langasjó þótti 14% þau vera heldur eða of mörg en 11% í Lónsöræfum. Um 10% þótti vél- og fjórhjól vera of mörg á láglandinu Á láglandinu þótti um fjórðungi vera of fá eða heldur fá vél- eða fjórhjól (130. og 131. mynd).

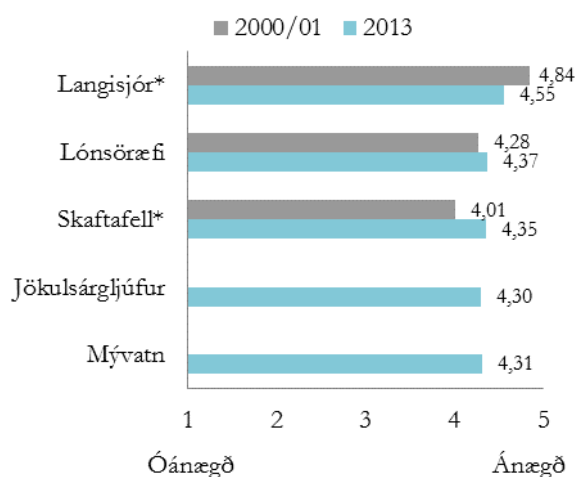

130. mynd. Viðhorf svarenda til vél- og fjórhjóla.

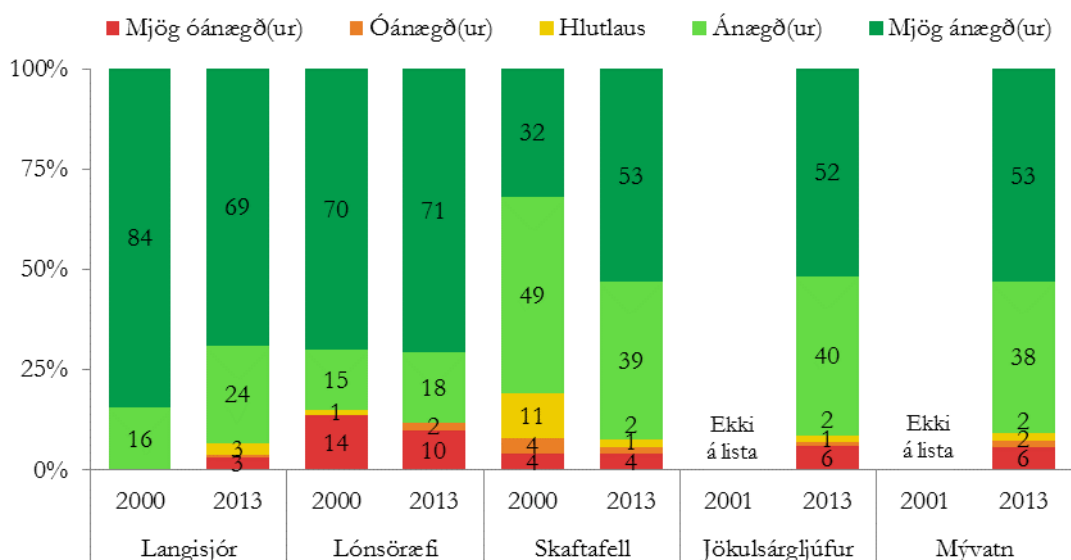
131. mynd. Greining á viðhorfum svarenda til fjölda vél- og fjórhjóla.

4.8 Ánægja, vonbrigði og væntingar

Alls staðar voru gestir mjög ánægðir með heimsókn sína. Í Skaftafelli hafði ánægja þeirra aukist frá árinu 2000 til 2013 en við Langasjó minnkað. Helst bar á óánægju gesta í Lónsöræfum þar sem 12-15% gesta voru óánægðir eða mjög óánægðir (132. og 133. mynd).

132. mynd. Ánægja ferðamanna með heimsóknina. Marktekt er merkt með *.

133. mynd. Greining á ánægju ferðamanna með heimsóknina.

Í mörgum viðtölunum við Langasjó og í Lónsöræfum kom fram, bæði hjá innlendum og erlendum ferðamönnum að þeir hefðu lengi haft í huga að heimsækja svæðin. Sumir erlendu ferðamannanna höfðu ákveðnar væntingar mótaðar af því sem þeir höfðu séð á veraldarvefnum. Læknir, ung kona frá Tævan var í Mývatnssveit vegna ljósmyndar sem hún hafði séð af Víti:

Yes, I saw Víti on the Internet and I wanted to see Víti by myself, the real Víti. I think it is better than I expected. When the picture on the Internet was taken it was a cloudy day but when I visited it the weather was super, sunny day. It was better than I expected.

Þýsk hjón, verkfræðingur og kennari sáu Ásbyrgi fyrst í kvikmynd:

On a Nordic film festival in Munich we saw Sigurrós in the film Heima and we saw all the places they gave concerts and one was in Ásbyrgi and it must be great to hear their music there. We liked it very much.

Margir tengdu ánægjuna við náttúruupplifun. Franskur arkitekt búsettur á Íslandi á ferðalagi við Langasjó sagði:

Because it is among one of the best places in Iceland. Because it is so remote and calm. And here are these mountains with the mosses and this long, long lake. And it is the main thing here. And this contrast with the black and the colour of the moss. Also there is a kind of wilderness atmosphere and it is quiet because we are just a few people enjoying the place. Because that is the big, huge landscape. You know if you just climb to some of the hills, you can see really, really far and you can see this emptiness which is really uncommon in other parts of Europe and even in the world.

Hollensk kona í Lónsöræfum lýsti hér hvernig áhyggjur hverfa þegar staðið er á fjallstoppi:

We sat there and said. What are the other things in life, what does matter? This... it's. ... When you are at home and working you have troubles... the everyday troubles. But here in the mountains... you think, there are no troubles.

Franskur tölvunarfræðingur sem hafði komið fjórum sinnum í Skaftafell, ástæðan var:

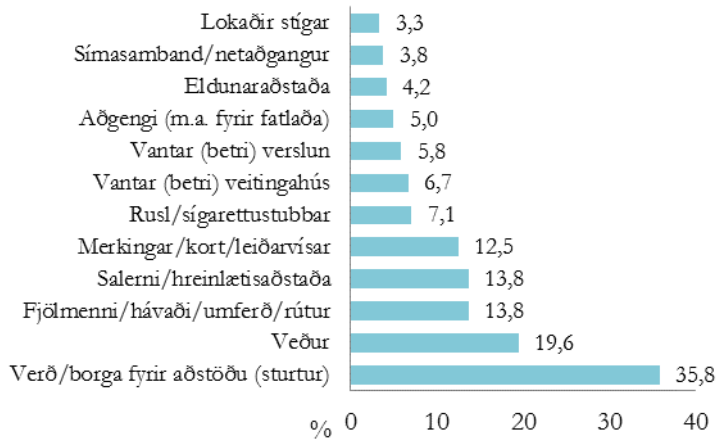
I like the glacier a lot, the view is amazing. I just like that the campsite has all these biking trails, going up to glaciers. It is really ideal place to take a bike and then going around. I think the nature is just amazing here so ... that is the main reason I guess. The nature is the main attraction.

Ensk kona, listfræðingur tengdi ánægju sína listsköpun og hvernig hún nýtir upplifun af svörtum sandi og jöklum í list sinni. Hún er komin aftur í Skaftafell og nú með samstarfskonu:

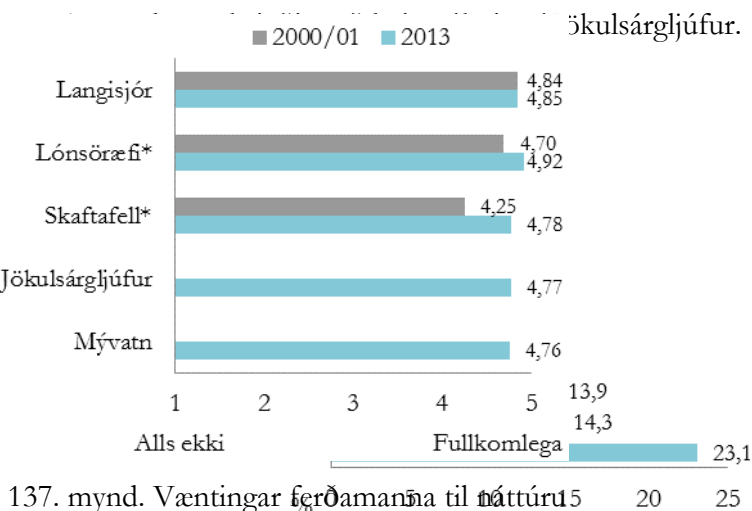
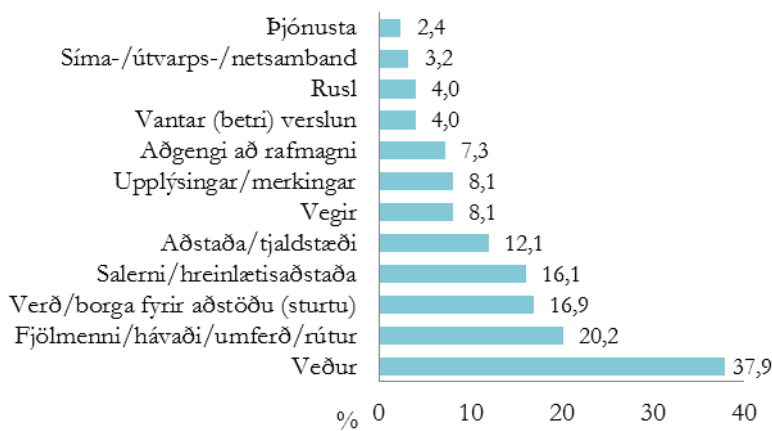
When I went back to England I made a lot of drawings about the experience, particularly the sand actually, the black sand. And the idea, was sort of washing the sand from the icecaps, from the volcanos. So that was what the drawings were about so anyway I came back to see this again.

Frönsk kona, hjúkrunarfræðingur á ferð í Jökulsárgljúfrum hafði áhyggjur af þróun ferðamennsku og vildi sjá betri dreifingu gesta:

We understand Iceland is a very touristic country and it has to accept all those tourists. But maybe you will have to channel them as well, I think. It is a turning point, I think that where the country has to think in terms of how much we can accept, what can we accept and what kind of behaviour we can accept as well.

134. mynd. Vonbrigði með heimsóknina í Skaftafell.

137. mynd. Væntingar ferðamanna til náttúru uppfylltar.

136. mynd. Vonbrigði með heimsóknina í Mývatnssveit.

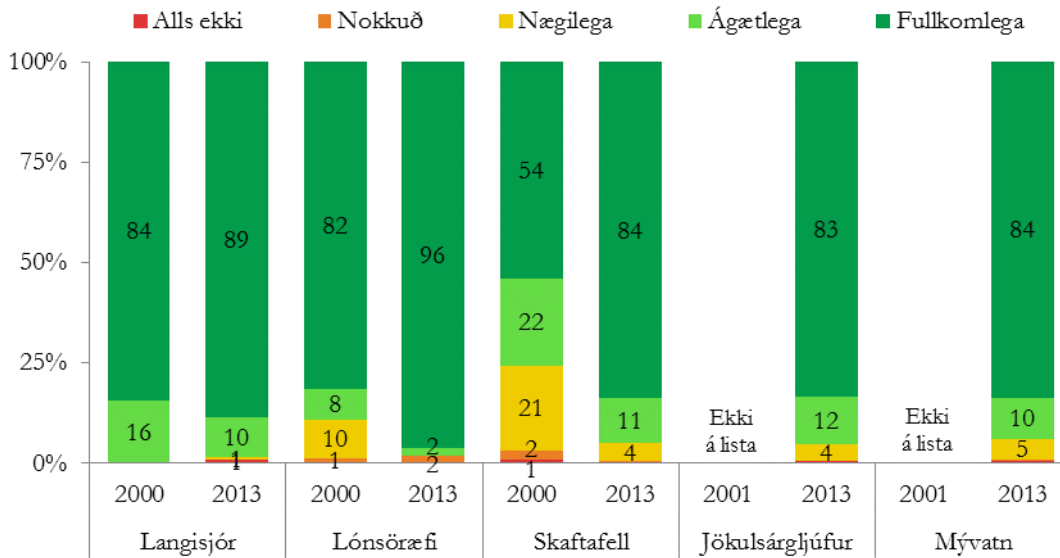
Verðlag á þjónustu og aðstöðu í Skaftafelli ásamt veðurfari olli gestum mestum vonbrigðum sumarið 2013 (134. mynd).

Í Jökulsárgljúfrum olli veðurfar rúmlega þriðjungur gesta vonbrigðum sumarið 2013 en hávaði af fjölda ferðamanna og umferð hópferðabifreiða um svæðið truflaði um 20% gesta (135. mynd).

Tæpur fjórðungur gesta í Mývatnssveit sumarið 2013 varð fyrir vonbrigðum með veðurfarið. Flugur og verðlag fyrir þjónustu og aðstöðu varð yfir tíundu hluta gesta umkvörtunarefni (136. mynd).

Væntingar gesta til náttúrunnar voru vel uppfylltar í báðum könnunum og höfðu aukist í Lónsöræfum og Skaftafelli (137. mynd). Þess gætti þó að væntingar gesta væru ekki uppfylltar, helst þó í Skaftafelli árið 2000, en þar voru þær nokkuð eða alls ekki uppfylltar hjá 24% gesta. Sumarið 2013 hafði þetta hlutfall lækkað í 4% (138.

mynd).

138. mynd. Greining á væntingum ferðamanna til náttúru.

Náttúruupplifun var sterkust að mati viðmælenda á rannsóknastöðunum og hafði hún margvísleg áhrif á þá. Langflestir hrifust af náttúrunni og lýstu upplifun sinni einkum frá fagurfræðilegu sjónarhorni s.s. fegurð, fjölbreytni, andstæðum og litadýrð. Undantekningalaust fengu þeir væntingar sínar fullkomlega uppfylltar og sumir rúmlega það. Náttúruupplifuninni fylgdu áhrif sem tengdust oft friðsæld, innri frið og ró en einnig að hún sé orkugjafi.

Ensk kona, listfræðingur í Skaftafelli sagði um náttúruna „*I get the feeling here that you specifically do not wish any interaction. You are very careful to keep it pure. Then you must say that nature has to be authentic*”.

Áströlsk kona nefnir hér ástæðu þess að hún valdi að ferðast yfir hálfan hnöttinn:

It is probably the exceptional landscape and the ease in seeing the geology here. In this country you can see extremely interesting geological formations. Every day there is something new and different. The whole landscape the fjords, the birds and the cliffs. In my country it is covered with trees and you can't see.

Langflestir nefndu fjölbreytni náttúrunnar og danskur líffræðingur í Mývatnssveit lýsti venjulegum degi á leið um landið:

Þá daga sem við höfum verið í bílnum að fara á milli staða þá höfum við upplifað eitthvað nýtt. Hver dagur býður upp á nýja náttúruupplifun, nýtt svæði og ný fjöll. Á hálendinu nýir dalir, nýir fossar... Ég get ekki annað sagt en að auðvitað hafi það ábrif og við erum mjög hrifin af fegurðinni. Þetta er frábært land.

Flestir sem komu að Langasjó hugðust ganga á Sveinstind en veðurfar leyfði það ekki alltaf. Ljósmyndari frá Spáni sá mynd af Langasjó í Þjóðgarðinum í Skaftafelli: „*I think it is a present, to be on the top on Sveinstindur for one and a half hour waiting for the sun and it is very, very wonderful*”.

Kanadískum háskólanema í Skaftafelli kom á óvart að hægt væri að njóta einveru: „*Each time when we are somewhere we have the chance to experience the nature and somehow, sometimes we are completely alone so we got a chance to experience it personally*”. Jöklarnir laða til sín ferðamenn og upplifunin var önnur en sú sem karlmaður frá Hong Kong sem vinnur við hugbúnaðargerð fær heima:

I love nature, personally. I have never been to a glacier and this is very attractive to me. Making trail and going to the glacier. This is very different from Hong Kong, you can hardly see any human beings.

Franskur fjallaleiðsögumaður við Langasjó verður orkumeiri við það takast á við náttúruna: „*I feel strong travelling here and get a lot of energy. ... I am living something special while I am in Iceland and this area*”.

Náttúruupplifuninni var oft lýst með því að viðkomandi upplifði smæð sína andspænis náttúrunni og öflum hennar. Frönsk kona hjúkrunarfræðingur í Jökulsárgljúfrum sagði svæðið hafa mjög róandi áhrif á sig:

It has a very calming effect, definitely. I am more relaxed. I sleep a lot. I have never slept so much in my life. Ten hours. It is incredible in summer, not natural I would say. I work a lot and I don't sleep very much during the year. May be five or six hours.

Einnig sagði hún frá breytingum á sér sem hún rakti til svæðisins.

I haven't smoked in three weeks. I am not a heavy smoker but once you are a smoker you are a smoker. I hope my smoking will stop for good. Well, this vacation has a really calming effect.

Frelsis tilfinning vaknaði hjá þýskri stúlku lyfjafræðingi á ferð í Jökulsárgljúfrum: „*Part of my feelings are relaxing and the nature is so wild, such a big country with no people. It seems to be more freedom*”.

Tilfinningarík lýsing pólskrar konu í Mývatnssveit, hjúkrunarfræðings endurspeglaði hrifningu hennar af svæðinu.

Yes, I think the untouched nature is one of the most important things that make me think about Iceland as a dreamland. I really feel contact to nature here. It is like in me, behind me and in front of me. Iceland is like staying in my heart. The place where you find both peace and yourself, nature and you also find respect for the earth and things that happen on the earth. You think about the human beings and realise that we are not kings of the world but we see the world from another perspective... you feel smaller but it feels good.

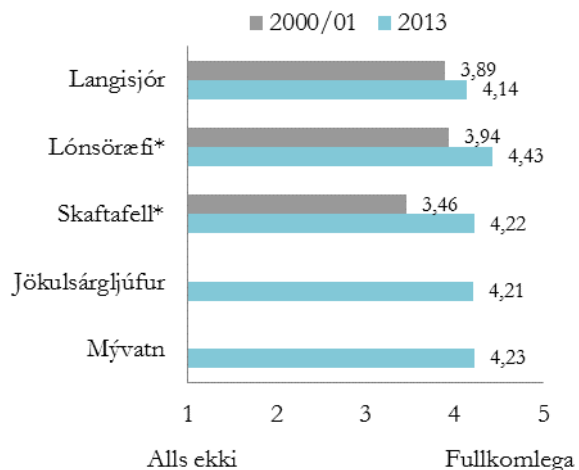
Það sem skyggði helst á ánægju gesta var ef þeir tóku eftir einhvers konar eyðileggingu í náttúrunni. Danskur líffræðingur í Mývatnssveit talaði um lúpínuna sem skaðvald og íslensk hjón, skólástjóri og kennari á ferð í Skaftafelli, þangað sem þau hafa oft komið, voru á sama máli:

Seinast þegar við komum í Bæjarstaðaskóg var hún svo há og þétt lúpínan og maður gat ekki orðið gengið um skóginn. Það er mjög fallett þarna en maður er mjög sár yfir því að þarna hafa þeir eyðilagt náttúruna.

Mexíkósk kona, leiðsögumaður með ferðamenn í Mývatnssveit taldi svæðið endurspegla óraskaða náttúru en óttaðist að komið væri að þolmörkum:

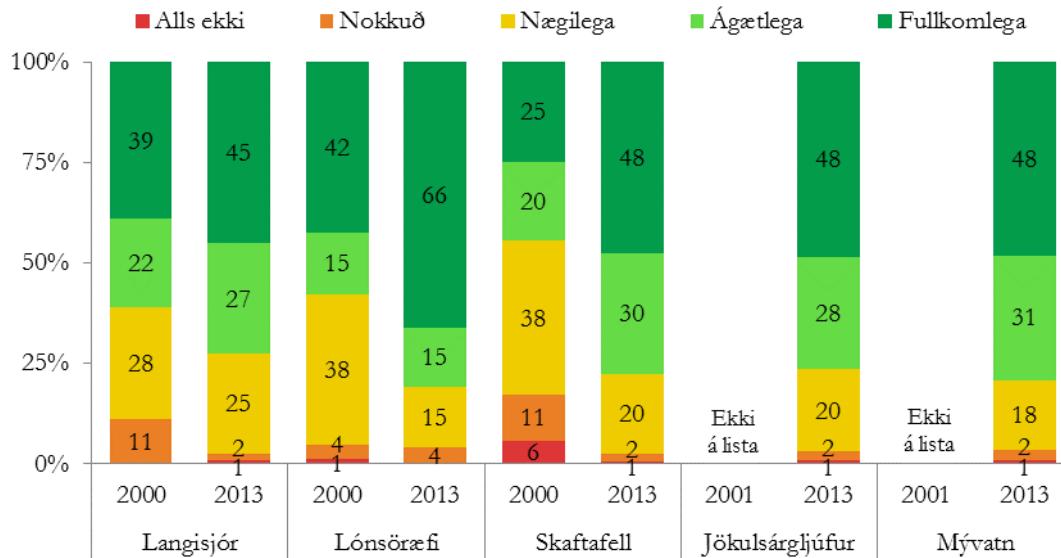
This place is so touristic that you lose what normally attracts people to Iceland. Untouched nature and the sceneries ... You are making a good job in preserving nature. But in my opinion like all this barriers to obstruct people to come in and to spoil the nature makes it kind of artificial because you don't feel like a pioneer anymore, it's like making a huge psychological barrier between human kind and nature.

Í Skaftafelli og Lónsöræfum voru væntingar gesta til þjónustu betur uppfylltar sumarið 2013 en áður. Á bilinu 72-81% var ágætlega eða fullkomlega ánægður með þjónustuna sumarið 2013. Hlutfall þeirra sem voru nokkuð eða alls ekki ánægðir sumarið 2013 var yfirleitt lágt, 2-4% (139. og 140. mynd).

139. mynd Væntingar ferðamanna til þjónustu uppfylltar.

Marktekt er merkt með *.

140. mynd. Greining á væntingum ferðamanna til þjónustu.

Þjónusta í þjóðgörðunum felst einkum í hvers konar þjónustu landvarða við ferðamenn s.s. upplýsingamiðlun, þjónustu vegna óhappa og þjónustu sem bætir öryggi gesta á svæðunum ásamt viðhaldi á náttúru, hreinlætisaðstöðu og þrifum. Þjónustan varð ekki umtalsefni margra viðmælenda en á miklum álagstíma yfir helgi sá hollenskur vatnsstjórnandi á ferð í Jökulsárgljúfrum ástæðu til að hrósa fyrir hreinlæti um leið og hann kvartaði undan skorti á heitu vatni:

We are camping so we do not stay at hotels. The facilities for the tourists are rather good, clean and so on. Most camping sites are ok except this one. They had cold showers this morning and yesterday evening too. That is terrible.

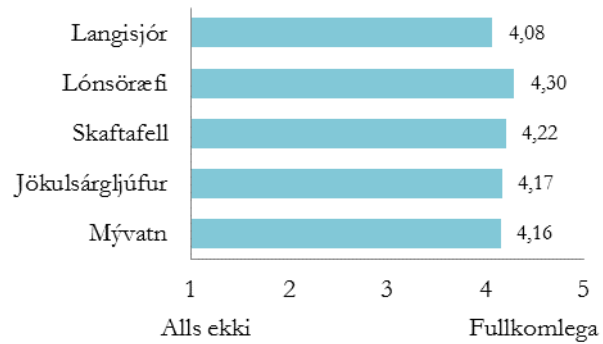
Íslensku pari í Jökulsárgljúfrum þótti ókostur að geta ekki fengið upplýsingar um veðurspá í Vesturdal:

Landverðirnir eru ekki með net sögðu þau þegar ég var að spyrja þau um veðrið. Þau höfðu heldur ekki hlustað á útvarpið. Mér fannst það svolítið lélegt af því að maður var að koma og leita ráða. Það væri óskandi að það væri betri þjónusta þar.

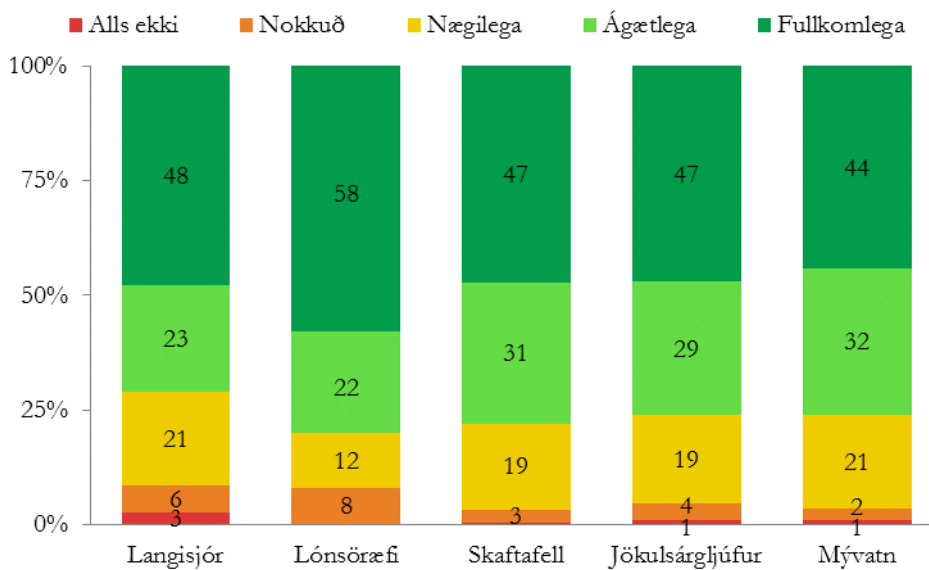
Þau nefndu einnig að landverðir í þjóðgörðum mættu vera sýnilegri á tjaldstæðum á kvöldin:

Erlendir ferðamenn voru búnir að helga sér svæði og svo kl. 23 koma Íslendingar og leggja bara alveg upp að þeim, á þeim tíma þegar ró á að vera komin á tjaldstæðið. Hugsanlega mættu landverðir vera aðeins meira á vaktinni hvað þetta varðar.

Væntingar til aðstöðu voru uppfylltar meðal meirihluta svarenda árið 2013 (141. mynd) en þessi spurning var ekki í fyrri könnunum. Yfir 70% gesta voru ágætlega eða fullkomlega ánægðir með aðstöðuna og 12-21% voru nægilega ánægðir með aðstöðuna. Á bilinu 3-9% voru nokkuð eða alls ekki ánægðir með aðstöðuna (142. mynd).

141. mynd. Væntingar ferðamanna til aðstöðu uppfylltar.

142. mynd. Greining á væntingum ferðamanna til aðstöðu.

Í þjóðgörðunum voru langflestir viðmælendur ánægðir með aðstöðuna því grunnaðstaða var til staðar, þ.e. vatnssalerni og skáli og/eða tjaldstæði. Nokkrir vildu sjá aðstöðu til að elda léttan mat í Skaftafelli eins og franskur karlmaður, tölvunarfræðingur:

The campground is very good. May be, there are some services that are missing a bit here. Like having an inside area where you can cook and talk to people. Everything is outside and it can be a little bit cold.

Nokkuð margir nefndu hátt verðlag á aðstöðu í þjóðgörðunum. Ensk kona, listfræðingur í Skaftafelli sagði eftir að hún var búin að fara fögrum orðum um aðstöðuna: „On the negative site. In a country that produces so much water I don't want to pay for my showers”.

Í Jökulsárgljúfrum nefndi hollenskur heimilislæknir á eftirlaunum verðlag á nettengingu:

The campsite is very good, well equipped, but expensive. Today for a shower, 500 kr. It was the same price in another National Park, Skaftafell. I don't understand why it must be so expensive in a National Park. The Wi-Fi is not good, you pay money for it and then you expect a good quality.

Íslenskur karlmaður stjórnandi sagði um verðlagið:

Ég myndi bara vilja að það væri dýrara að koma hingað. Ég held að það vilji alveg nógu margir koma hingað. 500 kr. fyrir sturtu er bara tæplega 3 evrur. Ef fólk er ekki til í að borga 3-4 evrur þá geta þeir bara sleppt því að koma, í alvöru. Ég hef búið mjög mikið erlendis og verið mikið í stórum gördum í Ameríku. Maður borgar alls staðar og það þykir alveg sjálfsagt.

Á meðan einn kvartar undan verðlagi á nettengingu sá annar það sem kost að nettenging var ekki fyrir hendi: Franskur karlmaður, tölvunarfræðingur í Skaftafelli: „*It is perfect that there is no internet here. I don't want to do that in my vacation. If there was internet may be I would be tempted to look at it, if there is no then it is perfect*“. Þýsk hjón, skrifstofukona og húsvörður á rafdrifnum reiðhjólum kvörtuðu undan skorti á tengingu í rafmagn: „*We need electricity because we have bicycles which use power ... there is a lack of connections when there are many people. Everybody needs electricity for their cameras*“.

Frumstæðar aðstæður heillaði mjög marga viðmælendur á hálendinu. Í Lónsöræfum var almenn ánægja með aðstöðuna og talar hér íslenskur karlmaður, landfræðingur: „*Mér finnst aðstaðan í jafnvægi við svæðið sjálft. Það er ekki gert of mikið en svona hæfilega. Ég meina, það er vatnslósett hérna og tjaldstæði og skáli og ... fint*“.

Við Langasjó var almenn ánægja með fjallaskálann við Sveinstind, einkum að hann skuli vera gamall gangnamannakofi og hversu vel hann félli inn í landslagið. Einstaka erlendum viðmælenda fannst hann frumstæður og lítill eins og þýskri konu, líffræðingi „*I like to live very primitively, you know, in such huts but it might be a little bit bigger but it is ok*“. Ummæli franskra konu, læknis voru á sömu lund „*It is just fine, a shower would be fine but it is no big deal. It is nice to have a hut to be able to sleep in*“.

Nokkrir nefndu að gott væri að hafa salernisaðstöðu annars staðar á svæðinu t.d. við uppgöngu Sveinstinds eða við vatnið Langasjó eins og íslenskur karlmaður, læknir sagði:

Ef þú ert komin með bílastæði á eftirsóttan ferðamannastað þá þarftu að vera með svoleiðis aðstöðu. Ég meina, þú ert búinn að keyra í nokkra klukkutíma og hvað áttu að gera? Þá fara allir út í móa og þessi náttúra í kringum Sveinstind þolir það ekki.

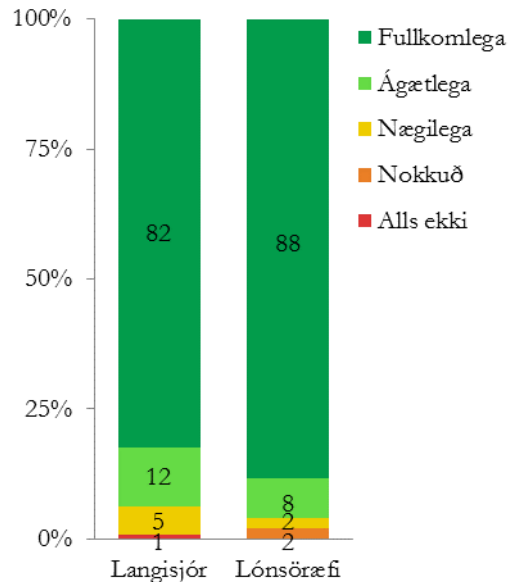
Íslensk kona, sjúkraliði á ferð í Jökulsárgljúfrum taldi að gera þyrfti enn betur við Dettifoss því aðstaðan nægi ekki á álagstímum: „*Mér finnst alveg vanta klósett við Dettifoss. Það var fólk úti um alla móa og mela að pissa. Þrjár rútur á staðnum. Þetta er allt of lítil aðstaða ... og hryllilega söðalegt þar*“.

Mexíkóskri leiðsögukonu í Mývatnssveit fannst innviðir og aðstaða orðin það mikil að hún skerði upplifun sem ferðamenn sækist í: „*It is almost too much, it's too easy and less adventurous. Even for people who are not looking for adventures*“.

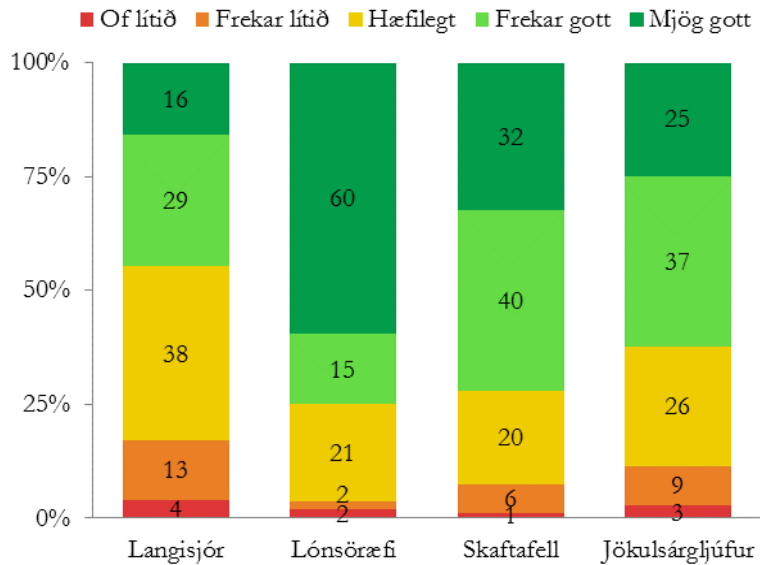
Ekki var spurt um væntingar gesta til kyrrðar árin 2000/2001 en það var gert við Langasjó og í Lónsöræfum árið 2013.

Næstum öllum svarendum þar þótti væntingar þeirra til kyrrðar ágætlega eða fullkomlega uppfylltar. Í Lónsöræfum töldu 96% að væntingar þeirra um kyrrð væru ágætlega eða fullkomlega uppfylltar en 94% við Langasjó (143. mynd).

Sumarið 2013 þótti meirihluta svarenda aðgengi að starfsmönnum Vatnajökulspjóðgarðs hæfilegt, frekar eða mjög gott. Á bilinu 4-17% hefðu viljað betra aðgengi að starfsmönnum (144. mynd). Spurning um aðgengi að starfsmönnum var ekki í könnuninni í Mývatnssveit.

143. mynd. Greining á væntingum ferðamanna til kyrrðar.

144. mynd. Aðgengi að starfsmönnum þjóðgarðsins.

Flestir nýta sér þjónustu starfsmanna þjóðgarðsins í upplýsingamiðstöðvunum en hafa minni afskipti af starfsmönnum er sinna landvörslu. Við Langasjó nefndu erlendir ferðamenn sérstaklega að þeir væru ánægðir með að geta nálgast landverði á svæðinu því á háannatíma ferðapjónustu eru þeir með aðstöðu í Hólaskjóli. Einnig nefndu þeir öryggi í að hafa skálavörð í Lónsöræfum á þeim tíma sem rannsóknin fór fram.

Almenn ánægja er með starfsemi þjóðgarðsins og aðgengi að starfsmönnum. Fjöldi ferðamanna heimsækir þjóðgarða markvisst á ferðalögum sínum og ganga að því sem vísu að þeir endurspegli flóru og fínu viðkomandi lands og að skipulag og upplýsingagiöf sé í góðu horfi. Þýskur atvinnulaus karlmaður í Jökulsárgljúfrum er einn þeirra:

I am interested in National Parks. When I travel around the world I first go to nature in the Natural Parks for hiking, to see the nature, bird watching and so on... And I think that the people who travel here they see that there is no litter and therefore they are respectful in the nature.

Í Skaftafelli og Gljúfrastofu nefndu nokkrir viðmælenda að þeim þætti ókostur að litir á korti þjóðgarðsins og litir á skiltum úti í náttúrunni merki ekki það sama.

Í Skaftafelli lýsti ensk kona, listfræðingur yfir ánægju með dvölinu og hrósaði starfsmönnum fyrir upplýsingagiöf og hjálpssemi: „*I am very pleased. I very much like the information that is given and the past history how it is explained. I really appreciate that and the staff here have been very helpful*”.

Á stundum þarf að gefa meiri upplýsingar en minni. Ensk stúlka, landfræðinemi nefndi að henni hefði þótt betra að hafa nákvæmari upplýsingar um aðstæður í Morsárdal:

They didn't tell us that there would be so many rivers... Seven hours has it taken us with big heavy bags and there is nowhere nice to camp so it would be nice to know that there would be rivers... We didn't ask specifically.

Ástralskur félagsliði, kona nefndi að gestastofan í Jökulsárgljúfrum kæmi sér vel í slæmu veðri: „*What helps me is a place like this. Gljúfrastofa is exceptional and the time here with such imaginary is so formidable, really helpful in bad weather*“. Erlendir ferðamenn eru ártisulir og henni þætti kostur að gestastofur opni strax kl. 8:00 á morgnana.

Enn þætti hún við ábendingu um upplýsingamiðlun sem gæti átt við fleiri svæði en Jökulsárgljúfur. Hana langar að geta gengið um svæðið með bækling með upplýsingum um jarðfræðifyrirkæri en helst vildi hún að það væri stórt upplýsingaskilti í Vesturdal því skilti á mörgum stöðum meðfram gönguleiðinni hugnast henni ekki:

One thing more, a huge thing to me would be to interpret science. This exhibition in Gljúfrastofa is absolutely astonishing but I started at the other end and I was so frustrated. I had bought books on geology and read beforehand about the canyon and the glaciers and flight through but you can't really keep it all in your mind. I walked the half way and I didn't understand what I was seeing. I don't think it is nice to have signs up along a walking trail but at Vesturdalur there could be something ... a little bit more informative. I would love to have a little leaflet with a couple of pages and pay for it happily. It just means a lot more to understand the formation of the big rocks...

Ferðamenn eru sólnir í fróðleik og í Mývatnssveit nefndi danskur líffræðingur „*Þið gætuð haft fleiri skilti yfir þær plöntur sem finnast á svæðunum. Bæði hér í Mývatnssveit og annars staðar*“.

5 Lokaorð

Í þessari skýrslu voru greind viðhorf ferðamanna á fimm náttúruskoðunarsvæðum á landinu og hvort þau hefðu breyst frá árunum 2000/2001 til 2013. Vegna mikillar fjölgunar erlendra ferðamanna til landsins hafði Íslendingum hlutfallslega fækkað á tímabilinu og voru þeir í minnihluta á fjölmennustu ferðamannastöðunum, þ.e. í Skaftafelli, Mývatnssveit og Jökulsárgljúfrum. Öðru máli gegndi á hálendisstöðunum tveimur, en Íslendingar voru í meirihluta í Lónsöræfum og við Langasjó. Þessi breyting á samsetningu ferðamanna endurspeglast í breyttum ferðamáta, en árið 2013 komu fleiri á áfangastaðina í hópferðabíl eða bílaleigubíl og færri á eigin bíl.

Þrátt fyrir að fjöldi erlendra ferðamanna sem koma til landsins hafi meira en tvöfaldast á þeim tíma sem rannsóknin nær yfir þá virðist fjölgunin ekki enn vera farin að hafa neikvæð áhrif á upplifun ferðamanna. Meirihluta svarenda fannst ferðamenn hæfilega margir á rannsóknarstöðunum og hafði sú skoðun ekki breyst nema í Jökulsárgljúfrum, en þar fannst fleirum of mikið af ferðamönnum sumarið 2013 en 2001. Þó eru uppi ákveðin hættumerki því sumarið 2013 fannst tæplega 20% aðspurðra ferðamenn vera of margir á láglandisstöðunum þremur. Í viðtölum við ferðamenn komu einnig fram vísbendingar um að þolmörkum sumra ferðamanna væri náð en kvartað var undan of miklum fjölda, sér í lagi ef um var að ræða fjölmenna hópa. Viðmælendur gerðu sér líka grein fyrir að hvort fjöldi væri mikill eða lítill væri afstætt, ferðamenn væru vissulega færri á Íslandi en á Spáni, en með hliðsjón af þeirri upplifun sem fólk var að leita eftir, væru ferðamenn of margir á sumum svæðum.

Sýnt hefur verið fram á að ánægja ferðamanna á náttúruskoðunarstöðum minnkar með vaxandi fjölda ferðamanna (Lawson og Manning, 2001; Manning, Valliere og Wang, 1999; Shelby og Heberlein, 1986; Simón, Narangajavana og Marqués, 2004; Williams, Roggenbuck og Bange, 1991). Á þeim rannsóknarstöðum sem hér voru til athugunar virðist fjöldinn ekki enn vera farinn að hafa afgerandi áhrif því sumarið 2013 voru meira en 90% svarenda ánægðir eða mjög ánægðir með heimsókn sína á áfangastaðinn. Breyting á tímabilinu var ekki marktæk á neinu rannsóknarsvæðanna nema við Langasjó, en þar mældist minni ánægja árið 2013 en árið 2000. Ánægja hafði hins vegar aukist í Skaftafelli á tímabilinu.

Fjölbreytileg náttúra, þar með talið landslag, jöklar og fossar stuðlaði fyrst og fremst að ánægju fólks, en það gerði einnig aðstaðan og að hún væri snyrtileg. Fleira kom til svo sem þjónusta og gestrisni, fámenni og að náttúran væri ósnortin. Meirihluti gesta (72-81%) var

ágætlega eða fullkomlega ánægður með þjónustuna sem stóð til boða, en einungis 2-4% var nokkuð eða alls ekki ánægð sumarið 2013.

Helstu umkvörtunarefni ferðamanna snéru að veðri, salernis- og hreinlætisaðstöðu og verðlagi fyrir þá aðstöðu sem greiða þarf fyrir (t.d. sturtur). Einnig var kvartað undan að landverðir væru ekki nægilega sýnilegir, að það væri of mikið af ferðamönnum, hávaða og vélknúinni umferð og þá sér í lagi rútum. Ferðamönnum fannst mjög mikilvægt að upplifa kyrrð og ró sem og að upplifa óraskaða náttúru, en á tímabilinu hafði þeim þó fækkað marktækt sem lögðu áherslu á það í Skaftafelli, Jökulsárgljúfrum og Mývatnssveit.

Þrátt fyrir vaxandi fjölda ferðamanna sá meirihluti gesta (78-94%) litlar eða engar gróðurskemmdir og fæstir urðu varir við rusl eða slæma umgengi við náttúruna. Ferðamenn urðu heldur meira varir við rof úr göngustígum og ummerki eftir utanvegaakstur.

Rannsóknin sýnir að ólíkir markhópar sækja annars vegar hálendissvæðin og hins vegar láglendissvæðin. Sumarið 2013 voru náttúrusinnar og miklir náttúrusinnar fjölmennastir eða 41% við Langasjó, og 38% í Lónsöræfum, en voru ekki nema 17% í Skaftafelli, 11% í Mývatnssveit og 9% í Jökulsárgljúfrum. Þjónustusinnar voru aftur á móti ríflega þriðjungur gesta á öllum láglendissvæðunum en 8-10% á hálendinu. Á öllum stöðum voru almennir ferðamenn meira en helmingur gesta. Athygli vekur að hlutfallsleg skipting milli náttúrusinna, almennra ferðamanna og þjónustusinna á hverjum stað fyrir sig breyttist ekki á tímabilinu. Það er ekki í fullkomnu samræmi við fræðin um lífshlaup áfangastaða þar sem gert er ráð fyrir breytingu á markhópum eftir því sem staðurinn þróast og ferðamönnum fjölgar (Butler, 1980; Cohen, 1972; Plog, 1974).

Til að áfangastaðurinn Ísland geti höfðað áfram til mismunandi markhópa er nauðsynlegt að hafa fjölbreytt úrval af náttúrusvæðum. Almennir ferðamenn og þjónustusinnar vilja góða innviði og þjónustu og þola þó nokkurn fjölda fólks án þess að það hafi áhrif á upplifun þeirra af svæðinu. Náttúrusinnarnir eru hins vegar viðkvæmir fyrir slíku. Þar af leiðandi er auðveldara að hækka þolmörk ferðamennsku á láglendinu heldur en á hálendinu. Mikilvægt er að forðast að hálendissvæðin þróist á sama hátt og láglendissvæðin, en slíkt gæti leitt til minni fjölbreytni áfangastaða á Íslandi.

Heimildir

- Alþingistíðindi (2010). 138. löggjafarþing 2009–2010. Þingskjal 1474-19. mál. Þingsályktun um áætlun um ferðamennsku á miðhálandi Íslands.
- Alþingistíðindi (2011). 139. löggjafarþing. Þingskjal 1657-467. mál. Þingsályktun um ferðamálaáætlun 2011-2020.
- Anna Dóra Sæþórsdóttir (2009). *Kafað ofan í kjölinn - á viðhorfum ferðamanna á Kili*: Land- og ferðamálastofa Háskóla Íslands.
- Anna Dóra Sæþórsdóttir (2010). Planning nature tourism in Iceland based on tourist attitudes. *Tourism Geographies*, 12(1), 25-52.
- Anna Dóra Sæþórsdóttir (2013). Managing popularity: Changes in tourist attitudes in a wilderness destination. *Tourism Management Perspectives*, 7, 47-58.
- Anna Dóra Sæþórsdóttir, Arnar Már Ólafsson, Guðrún Gísladóttir og Björn M. Sigurjónsson (1999). *Þolmörk ferðamennsku á Snæfellsnesi*. Akureyri: Ferðamálaráð Íslands.
- Anna Dóra Sæþórsdóttir, Guðrún Gísladóttir, Arnar Már Ólafsson, Björn M. Sigurjónsson og Bergþóra Aradóttir (2001). *Þolmörk ferðamennsku í þjóðgarðinum í Skaftafelli* Reykjavík: Ferðamálaráð Íslands, Háskóli Íslands og Háskólinn á Akureyri.
- Anna Dóra Sæþórsdóttir, Guðrún Gísladóttir, Bergþóra Aradóttir, Arnar Már Ólafsson og Gunnþóra Ólafsdóttir (2003). *Þolmörk ferðamennsku í friðlandi á Lónsöræfum*. Akureyri: Ferðamálaráð Íslands, Háskóli Íslands og Háskólinn á Akureyri.
- Anna Dóra Sæþórsdóttir og Gunnþóra Ólafsdóttir (2003). *Ferðamenn í friðlöndum. Mat á félagslegum þolmörkum og samanburður á viðhorfum ferðamanna að Fjallabaki og á Lónsöræfum* Reykjavík: Umhverfisstofnun.
- Anna Dóra Sæþórsdóttir og Gyða Þórhallsdóttir (2013). *Viðhorf ferðamanna á miðhálandi Íslands*. Reykjavík: Land- og ferðamálafræðistofa, Líf- og umhverfisvísindadeild Háskóla Íslands, Ferðamálastofa og Vatnajökulþjóðgarður.
- Anna Dóra Sæþórsdóttir, Rannveig Ólafsdóttir og Rögnvaldur Ólafsson (2007). *Ferðamennska við Laka*. Höfn: Háskólasetrið á Höfn.
- Anna Dóra Sæþórsdóttir og Svanhildur Þorsteinsdóttir (2002). *Þolmörk ferðamennsku í þjóðgarðinum í Jökulsárgljúfrum. Viðhorf ferðamanna og stefna yfirvalda*. Reykjavík: Náttúruvernd ríkisins.
- Anna Dóra Sæþórsdóttir og Þorkell Stefánsson (2009). *Töluleg greining á viðhorfum ferðamanna á Kili*: Land- og ferðamálafræðistofa Háskóla Íslands.
- Anna Dóra Sæþórsdóttir og Þorkell Stefánsson (2012). *Þolmörk ferðamanna í Friðlandi að Fjallabaki*. Reykjavík: Land- og ferðamálafræðistofa, Líf- og umhverfisvísindadeild Háskóla Íslands.
- Anna Mjöll Guðmundsdóttir (2011). Uppbygging og skipulag ferðamennsku í Landmannalaugum. Reykjavík: Háskóli Íslands.
- Bergþóra Aradóttir, Anna Dóra Sæþórsdóttir, Guðrún Gísladóttir og Arnar Már Ólafsson (2003). *Þolmörk ferðamennsku í Landmannalaugum*. Akureyri: Ferðamálaráð Íslands, Háskóli Íslands og Háskólinn á Akureyri.
- Bryman, A. (2011). *Sambálsvetenskaplaga metoder* (2. útgáfa). Malmö: Liber AB.
- Buckley, R. (2011). Tourism and Environment. *Annual Review of Environment and Resources*, 36, 397-416.
- Buhalis, D. (2000). Marketing the competitive destination of the future. *Tourism Management*, 21(1), 97-116.
- Butler, R. W. (1980). The concept of a tourism area cycle of evolution: Implications for management of resources. *Canadian Geographer*, 24, 5-12.
- Butler, R. W. (1997). The concept of carrying capacity for tourism destinations: Dead or merely buried? Í C. Cooper og S. Wanhill (Ritsj.), *Tourism development - Environmental and community issues* (bls. 11-21). Chichester: John Wiley & Sons.

- Butler, R. W. (1999). Sustainable tourism: a state-of-the-art review. *Tourism Geographies*, 1(1), 7-25.
- Butler, R. W. (2004). Tourism, environment, and sustainable development. *Tourism: Critical Concepts in the Social Sciences*, 18(3), 201-209.
- Cohen, E. (1972). Toward a Sociology of International Tourism. *Social Research*, 39(1), 164-182.
- Cole, D. N. (2004). Carrying capacity and visitor management: Facts, values, and the role of science. Í D. Harmon, B. M. Kilgore og G. E. Vietzke (Ritstj.), *Protecting Our Diverse Heritage: The Role of Parks, Protected Areas, and Cultural Sites. (Proceedings of the 2003 George Wright Society / National Park Service Joint Conference)*. Hancock, Michigan: The George Wright Society.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and reasearch design. Choosing among five traditions*. (3. útgáfa). Bandaríkin: University of Nebraska, Lincoln.
- Ferðamálastofa (2013a). *Ferðapjónusta á Íslandi í tölum, apríl 2013*. Sótt 25. október 2013 af <http://www.ferdamalastofa.is/is/tolur-og-utgafur/ferdtjonusta-i-tolum>
- Ferðamálastofa (2013b). *Þörfin fyrir rannsóknir í íslenskeri ferðapjónustu. Greining hagsmunaaðila*. Sótt 21. nóvember 2013 af http://www.ferdamalastofa.is/static/files/ferdamalastofa/tolur_utgafur/Skyrslur/lokaskjal-16.pdf
- Ferðamálastofa (2014). *Erlendir gestir um Leifsstöð 2003-2013*. Sótt 21. janúar 2014 af <http://www.ferdamalastofa.is/is/tolur-og-utgafur/fjoldi-ferdamanna>
- Fredman, P. og Emmelin, L. (2001). Wilderness purism, willingness to pay and management preferences: A study of Swedish mountain tourists. *Tourism Economics*, 7, 5-20.
- Hendee, J. C., Catton, W. R., Jr, Marlow, L. D. og Brockman, C. F. (1968). *Wilderness users in the Pacific Northwest: Their characteristics, values, and management preferences*. Portland, Or.: Pacific Northwest Forest and Range Experiment Station.
- Kitchin, R. og Tate, N. J. (2000). *Conducting research in human geography: Theory, methodology and practice*. Harlow, UK: Pearson Education.
- Kostopoulou, S. og Kyritsis, I. (2006). A tourism carrying capacity indicators for protected areas. *Anatolia: An international journal of tourism and hospitality research*, 17(1), 5-24.
- Kvale, S. (1996). *InterViews. An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Lawson, S. og Manning, R. (2001). Solitude versus access: A study of tradeoffs in outdoor recreation using indifference curve analysis. *Leisure Sciences*, 23(3), 179-191.
- Manning, R. E., Valliere, W. A. og Wang, B. (1999). Crowding norms: Alternative measurement approaches. *Leisure Sciences*, 21(2), 219-229.
- Martin, B. S. og Uysal, M. (1990). An Examination of the Relationship Between Carrying Capacity and the Tourism Lifecycle: Management and Policy Implications. *Journal of Environmental Management*, 31, 327-333.
- McCool, S. F., Clark, R. og Stankey, G. H. (2007). *An assessment of frameworks useful for public land recreation planning*. Portland, Or.: U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Pacific Northwest Research Station.
- McCool, S. F. og Lime, D. W. (2001). Tourism carrying capacity: Tempting fantasy or useful reality? *Journal of Sustainable Tourism*, 9(5), 372-388.
- Plog, S. C. (1974). Why destinations rise and fall in popularity. *Cornell H.R.A. Quarterly*, 14(4), 55-58.
- Saarinen, J. (2006). Traditions of sustainability in tourism research. *Annals of Tourism Research*, 33(4), 1121-1140.
- Samgönguráðuneytið (2006). *Ferðamálaáætlun 2006-2015*. Sótt 3. september 2010 af http://www.samgonguraduneyti.is/media/Skyrsla/Ferdamalaatun_2006-2015_LOKA_11_2005.pdf
- Shelby, B. og Heberlein, T. A. (1986). *Carrying capacity in recreation settings*. Corvallis: Oregon State University Press.

- Simón, F. J. G., Narangajavana, Y. og Marqués, D. P. (2004). Carrying capacity in the tourism industry: a case study of Hengistbury Head. *Tourism Management*, 25(2), 275-283.
- Stankey, G. H. (1973). *Visitor perception of wilderness recreation carrying capacity* (USDA Forest Service Research Paper INT-142. bindi). Ogden, Utah: Intermountain Forest & Range Experiment Station, Forest Service, U.S. Dept. of Agriculture.
- Umhverfisstjórnuneytið (2011). Stefna stjórnvalda. Í Aagot V. Óskarsdóttir (Ritstj.), *Hvítbók um löggjöf til verndar náttúru Íslands*. Reykjavík: Umhverfisstjórnuneytið.
- Vatnajökulsþjóðgarður (2013). *Friðlýsing Vatnajökuls og helstu áhrifasvæða*. Sótt 30. október 2013 af <http://www.vatnajokulsthjodgardur.is/verndun-og-stjornun/>
- Veal, A. J. (2011). *Research Methods for Leisure & Tourism. A practical guide* (4. útgáfa). England: Pearson Education Limited.
- Vistad, O. I. (1995). *I skogen og i skolten. Ein analyse av friluftsliv, miljøoppleving, påverkenad og forvaltning i Fremundsmarka, med jamføringar til Rogen og Långfjället [In Woods and Mountains. An Analysis of Outdoor Recreation, Environmental Experience, Impact, and Management in Fremundsmarka, compared with Rogen and Långfjället]*. Universitetet i Trondheim [Norwegian University of Science and Technology], Trondheim.
- Wallsten, P. (1988). *Rekreation i Rogen: tillämpning av en planeringsmetod för friluftsliv*. Trondheim: Komitéen for miljøvern - KOMMIT, Universitetet i Trondheim.
- Williams, D. R., Roggenbuck, J. W. og Bange, S. (1991). The effect of norm-encounter compatibility on crowding perceptions, experience, and behaviour in river recreation settings. *Journal of Leisure Research*, 23(2), 154-172.

**RANNSÓKNAMIÐSTÖÐ
FERÐAMÁLA**

DESEMBER 2013